

У випуску представлені дослідження актуальних проблем економічної теорії, страхування, управління ризиками, перестрахування, державного управління, міжнародної економіки, економіки підприємства, менеджменту, маркетингу, управління інвестиціями, теорії фінансів, банківської справи, статистики та шляхи й засоби вирішення цих проблем.

Для наукових працівників, практиків, викладачів, аспірантів, студентів.

В выпуске представлены исследования актуальных проблем экономической теории, страхования, управления рисками, перестрахования, государственного управления, международной экономики, экономики предприятия, менеджмента, маркетинга, управления инвестициями, теории финансов, банковского дела, статистики, а также пути и средства решения этих проблем.

Для научных работников, практиков, преподавателей, аспирантов, студентов.

The research results on current problems of economic theory, insurance, risk management, reinsurance, public administration, international economics, business economics, management, marketing, investment management, theory of finance, banking, statistics, the ways and means of solving these problems are released in the issue.

For researchers, practitioners, teachers and students.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	В.Д. Базилович, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Г. О. Харламова, канд. екон. наук, доц. (відп. секр.) (Україна); С. Х. Аггелопулос, д-р наук, проф. (Греція); Х. Алпас, д-р екон. наук, проф. (Туреччина); Х. Батзіос, д-р наук, проф. (Греція); Х. Я. Башев, д-р екон. наук, проф. (Болгарія); М. Ван Рооджен, д-р наук, проф. (Великобританія); К. Віталє, д-р наук, проф. (Хорватія); В. Дитріх, д-р наук, проф. (Німеччина); Г. Друтейкіне, д-р наук, проф. (Литва); М. Зінельдін, д-р наук, проф. (Швеція); А. Савватеев, канд. наук, проф. (РФ); Р. С. Сербу, канд. наук, проф. (Румунія); Е. Стойка, канд. наук, доц. (Румунія); О. І. Жилінська, д-р екон. наук, доц. (Україна); А. І. Ігнатюк, д-р екон. наук, проф. (Україна); Н. В. Ковтун, д-р екон. наук, проф. (Україна); Г. І. Купалова, д-р екон. наук, проф. (Україна); І. О. Лютий, д-р екон. наук, проф. (Україна); І. І. Мазур, д-р екон. наук, проф. (Україна); С. В. Науменкова, д-р екон. наук, проф. (Україна); Р. В. Пікус, канд. екон. наук, проф. (Україна); А. О. Старостіна, д-р екон. наук, проф. (Україна); Г. М. Філюк, д-р екон. наук, проф. (Україна); О. І. Черняк, д-р екон. наук, проф. (Україна); В. Г. Швець, д-р екон. наук, проф. (Україна)
Адреса редколегії	03022, Київ-22, вул. Васильківська, 90-а, економічний факультет ☎ (38044) 259 71 82; http://bulletin-econom.univ.kiev.ua
Затверджено	Вченою радою економічного факультету 21.06.016 (протокол №11)
Атестовано	Атестовано Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України № 241 від 09.03.16
Зареєстровано	Державною реєстраційною службою України. Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 19866-9666ПР від 29.04.13
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". Свідцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	01601, Київ-601, 6-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43 ☎ (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28
Журнал входить до наукометричних баз / Abstracted and Indexed:	РИНЦ (E-Library), Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Socionet, Index Copernicus (ICV 2014 = 67,43), CyberLeninka, OCLC WorldCat, CrossRef, J-Gate, Microsoft Academic Search, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Registry of Open Access Repositories (ROAR), The Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), IDEAS, EconPapers, CiteFactor (indexed), Maksymovych Scientific Library of Taras Shevchenko National University of Kyiv, National Library of Ukraine Vernadsky, Advanced Sciences Index, DOAJ, ProQuest, CitEc, RedLink, Real-Time Impact Factor, Infobase (India), Researchbib (Japan), MIAR (Spain) (ICDS = 6,5), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Social Science Research Network, Scientific Indexing Services, Open Academic Journals Index, General Impact Factor (GIF) (pending), Journalindex, GIGA Information Centre, ESJI, International Services for Impact Factor and Indexing (ISIFI), Thomson Reuters ESCI (under evaluation), Cabell's (under evaluation), Scopus (under evaluation)

BULLETIN

OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

ISSN 1728-2667

ECONOMICS

7(184)/2016

Established in 1958

The research results on current problems of economic theory, insurance, risk management, reinsurance, public administration, international economics, business economics, management, marketing, investment management, theory of finance, banking, statistics, the ways and means of solving these problems are released in the issue.

For researchers, practitioners, teachers and students.

У випуску представлені дослідження актуальних проблем економічної теорії, страхування, управління ризиками, перестрахування, державного управління, міжнародної економіки, економіки підприємства, менеджменту, маркетингу, управління інвестиціями, теорії фінансів, банківської справи, статистики та шляхи й засоби вирішення цих проблем.

Для наукових працівників, практиків, викладачів, аспірантів, студентів.

В выпуске представлены исследования актуальных проблем экономической теории, страхования, управления рисками, перестрахования, государственного управления, международной экономики, экономики предприятия, менеджмента, маркетинга, управления инвестициями, теории финансов, банковского дела, статистики, а также пути и средства решения этих проблем.

Для научных работников, практиков, преподавателей, аспирантов, студентов.

CHIEF EDITOR	Prof. Viktor Bazylevych (Ukraine)
EDITORIAL BOARD	Dr. Kharlamova Ganna (Executive Editor) (Ukraine); Prof. Aggelopoulos Stamatias Ch. (Greece); Prof. Alpas Hami (Turkey); Prof. Bachev Hrabrin (Bulgaria); Prof. Batzios Christos (Greece); Prof. Chernyak Oleksandr (Ukraine); Prof. Ditrih Walter (Germany); Prof. Druteikiene Greta (Lithuania); Prof. Filyuk Galyna (Ukraine); Prof. Ignatyuk Angela (Ukraine); Prof. Kovtun Natalia (Ukraine); Prof. Kupalova Galyna (Ukraine); Prof. Lyutyy Igor (Ukraine); Prof. Mazur Iryna (Ukraine); Prof. Naumenkova Svetlana (Ukraine); Prof. Pikus Ruslana (Ukraine); Prof. Savaateev Alexey (Russia); Dr. Serbu Razvan Sorin (Romania); Dr. Stoica Eduard (Romania); Prof. Shvets Viktor (Ukraine); Prof. Starostina Alla (Ukraine); Prof. Vitale Ksenia (Croatia); Prof. Van Rooijen Maurits (UK); Prof. Zhilinskaya Oksana (Ukraine); Prof. Zineldin Mosad (Sweden)
Editorial address	90-A, Vasyli'kivska str., room. 701, 808; Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 03022, Kyiv, phone: +38 044 259-71-82; E-mail: visnuk.econom@gmail.com Web: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/index.php/en/
Approved by	The Academic Council of the Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine (Protocol #11 of 21th June 2016)
Accreditation	The journal is in the List of specialized scientific publications, which are to publish the main results of dissertations in Economic Sciences (Resolution of the Presidium of HAC of Ukraine # 241 of 09.03.2016)
Registration	SRSU. Registration certificate KV No. 19866-9666PR dated 29.04.13
Publisher	Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine Publishing center "Kyiv University". DK №1103 of 31.10.02
Address of publisher	01601, Kyiv-601, Boulevard Shevchenko, 14, room. 43 ☎: +38 044 239-31-72, +38 044 239-32-22; fax: +38 044 239-31-28

ЗМІСТ

Березіна С.

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: проблеми та рішення	6
---	---

Кочкіна Н., Ставицький А.

Гендерні чинники соціально-економічного розвитку країни.....	14
--	----

Процишин О., Скотний П.

Публіцистика Івана Франка: еволюція економічних поглядів та їхнє значення для сучасності (до 160-річчя з дня народження українського мислителя).....	20
--	----

Степанова А.

Інвестування в світову енергетику: основні тенденції.....	28
---	----

Чорний А.

Практичні аспекти формування корпоративної моделі компетенцій	32
---	----

Шершньова З., Хименко С.

Управління корпоративними конфліктами інтересів: гносеологічний аспект	39
--	----

Додаток 1

Анотація та література (латинізація).....	45
---	----

Додаток 2

Інформація про авторів	51
------------------------------	----

СОДЕРЖАНИЕ

Березина С. Обязательное страхование гражданской ответственности владельцев наземных транспортных средств: проблемы и решения.....	6
Кочкина Н., Ставицкий А. Гендерные факторы социально-экономического развития страны	14
Процишин О., Скотный П. Публицистика Ивана Франко: эволюция экономических взглядов и их значение для современности (К 160-летию со дня рождения украинского мыслителя).....	20
Степанова А. Инвестирование в мировую энергетику: основные тенденции	28
Черный А. Практические аспекты формирования корпоративной модели компетенций.....	32
Шернёва З., Хименко С. Управление корпоративными конфликтами интересов: гносеологический аспект	39
Приложение 1 Аннотация и литература (латинизация).....	45
Приложение 2 Сведения об авторах.....	51

CONTENTS

Berezina S.

Compulsory Insurance of Civil Liability of Owners of Vehicles: Problems and Solutions.....	6
---	---

Kochkina N., Stavytskyy A.

Gender Factors of Social and Economic Development of a Country.....	14
---	----

Protsyshyn O., Skotnyy P.

Publicistic writing of Ivan Franko: the Evolution of His Economic Views and Their Meaning for the Modern Times (to the 160th Anniversary of the Ukrainian Philosopher's Birth)	20
--	----

Stepanova A.

Investing in Global Energy: Key Trends	28
--	----

Chornyi A.

Practical Aspects of Formation Corporate Competency Model	32
---	----

Shershnyova Z., Khimenko S.

Conflicts of Interests Management in Corporation: Gnoseological Aspect	39
--	----

Appendix 1

Extended abstract in English and References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription	45
---	----

Appendix 2

Information about Authors (Meta-Data)	51
---	----

**ОБОВ'ЯЗКОВЕ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ**

У статті обґрунтована необхідність підвищення якості надання послуг з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Виявлена доцільність впровадження в Україні прямого врегулювання збитків по даному виду страхування.

Ключові слова: *автотранспортне страхування, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страховик, страховальник, треті особи, пряме врегулювання збитків.*

Постановка проблеми. Збільшення кількості автомобільного транспорту у світі призводить до ущільнення транспортних потоків, завантаження світової дорожньо-транспортної мережі. Як наслідок автотранспортне страхування є основним сектором в структурі non-life страхування в багатьох країнах світу. Зокрема, на страховому ринку Європейського Союзу його частка становить майже 30 % від загального обсягу ризикових премій. Запровадження даного виду страхування в Україні стало вагомим кроком до формування цивілізованого вітчизняного страхового ринку. Та рівень якісного розвитку ринку автомобільного страхування в Україні, в тому числі страхування відповідальності власників автотранспорту, відстає від зарубіжних ринків. Тому сьогодні існує необхідність пошуку шляхів оптимізації системи автомобільного страхування з метою покращення якості та доступності страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначення ролі та функціонального призначення автотранспортного страхування містяться у працях вчених: Базилевича В. [1], Гаманкової О. [2], Пікус Р. [1], Осадець С. [3], Приказюк Н. [1], Моташко Т. [1]. Розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, необхідності швидкого впровадження прямого врегулювання збитків присвятили свої праці Залетов О. [4], Іванюк І. [5], Лібіх К. [6], Межебицький М. [7], Грабко Р. [7].

Незважаючи на те, що останнім часом у нашій державі проблеми, існуючі в автострахуванні, є об'єктом уваги фахівців страхової сфери, доводиться констатувати, що на сьогодні відсутній системний підхід у визначенні шляхів підвищення якості надання послуг з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Методологія. В основу дослідження покладено системний аналіз, який дозволив дослідити структурний зв'язок між складовими системи обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. В тому числі застосовані статистичні, математичні методи, за допомогою яких був проведений комплексний аналіз тенденцій розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні. Використання історичного методу дало можливість дослідити процес становлення системи страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, виявити внутрішні і зовнішні зв'язки та закономірності.

Також важливим є аксіологічний метод, який дав змогу розглянути страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів з

погляду соціальних цінностей. Аксіологічний метод служить для розуміння сучасної моделі організації системи страхування відповідальності у цивілізаційно-історичному контексті розвитку автострахування в країні.

Дослідження системи обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів буде неповним без застосування нормативного методу, який передбачає використання норм і нормативів для налагодження ефективної діяльності органів страхової сфери.

Застосування різних методів дослідження дає змогу усвідомити складові існуючих проблем та визначити напрямки подолання кризових явищ в системі обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, що регулюють страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні, матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Моторно (транспортного) страхового бюро України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних фахівців страхової сфери, інформаційні джерела міжнародних організацій.

Мета статті – дослідження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів з позиції якості послуг та аналіз очікуваних наслідків від запровадження прямого врегулювання збитків за даним видом страхування.

Результати. Необхідність виникнення та розвитку автотранспортного страхування як загалом у світі, так, зокрема, і в Україні, пояснюється зростанням автомобілізації та, відповідно, аварійності на дорогах. Вказані передумови вимагали створення надійного страхового захисту автотранспортних засобів, життя і здоров'я людей – учасників дорожнього руху. Донині автомобільний транспорт є найбільш доступним, зручним та, водночас, найбільш небезпечним видом транспорту. Це пояснюється, з одного боку, стрімким зростанням чисельності власників автотранспортних засобів та високим рівнем небезпеки цього виду транспорту – з іншого. Статистичні дані свідчать, що кількість загиблих на 1 млрд. пасажиро-кілометрів становить: для автотранспорту – 16 осіб, для повітряного – 6,5, для залізничного транспорту – 1,2 особи. За даними ВООЗ у світі кожного року в автомобільних аваріях гине близько 1.3 млн.чол – стає числом з 2007 року [8]. ДТП є однією з провідних причин смерті в глобальних масштабах та основною причиною смерті людей віком 15-29 років (рис. 1).

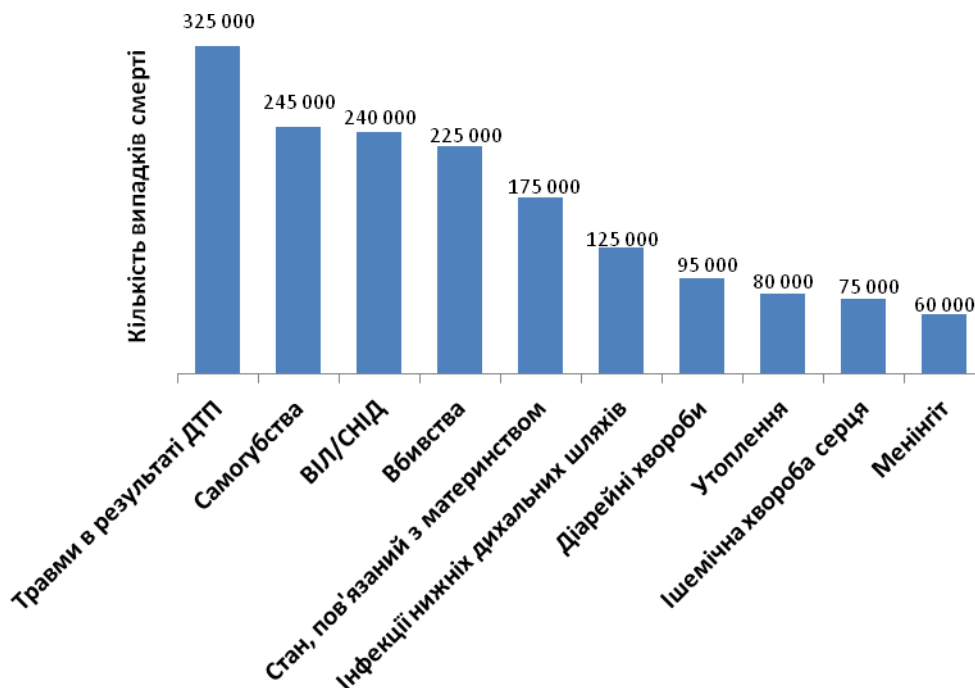

Рис. 1. Десять основних причин смерті людей у віці 15-29 років

Джерело: [8]

У світовому масштабі за кількістю осіб, які гинуть в ДТП, Україна має середній показник, а в масштабі Європи – один з найвищих – 13.5 на 100 тис. осіб. Для порівняння: найгірша ситуація з безпекою на дорозі в Домініканській республіці – 41.7 загиблих, а найкраща в Ісландії – 2.8 на 100 000 осіб. В Європі, не дивлячись на високе насичення автомобілями, рівень безпеки на дорогах один з найкращих: Велика Британія – 3.7, Німеччина – 4.7, також низький рівень постраждалих на дорогах Ізраїлю – 4.7 на 100 000 осіб.

За останні роки в Україні продовжує зростати загальна чисельність автопарку. Станом на січень 2016 року кількість автівок на 1000 громадян становить 202 екземпляри. Показники аварійності за п'ять років знизились на 17,7% (з 186 225 ДТП в 2011 році до 153 217 ДТП в 2015 році). Загальна кількість ДТП в нашій країні має тенденцію до зниження. Та за останні 5 років кількість врегульованих вимог за обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів становила в середньому 61% від кількості дорожньо-транспортних пригод в країні (рис.2).

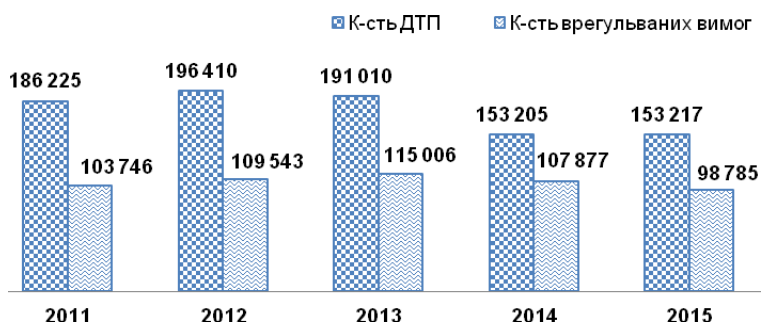

Рис. 2. Кількість ДТП та кількість врегульованих вимог за ОСЦПВВНТЗ в Україні за рік

Джерело: побудовано автором за даними [9, 19]

Наведені вище статистичні дані свідчать про необхідність подальшого розвитку страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів як виду захисту життя, здоров'я людей, та, власне, захисту автомобіля, який сам досить часто стає об'єктом ушкодження.

Мета запровадження страхування відповідальності власників автотранспорту як виду автомобільного страхування (перша половина 20 століття) – гарантія фінан-

сового відшкодування постраждалим учасникам ДТП. У всіх розвинених країнах світу даний вид страхування – один з ключових сегментів страхового ринку. В Австрії національне обов'язкове страхування відповідальності автовласників запроваджено з 1929 року, в Англії – з 1930 року, в Швейцарії – з 1932 року, Чехії – з 1935 року, Німеччині – з 1939 року.

Обов'язкова для всіх автомобілістів форма страхування цивільно-правової відповідальності власників

наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ) запроваджена в Україні з 1997 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №1175 від 28 вересня 1996 року "Про порядок і умови проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів". ОСЦПВВНТЗ здійснюється з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та/або майну потерпілих внаслідок дорожньо-транспортної пригоди та захисту майнових інтересів страхувальників [10]. В Україні страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів існує в обов'язковій та добровільній формах. Прототипом даного виду страхування була європейська Зелена картка, звідки й були переписані базові принципи. До основних особливостей обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні слід віднести:

- прив'язка поліса до автомобіля, а не до водія (тобто застрахованою вважається відповідальність будь-якої особи, яка керує транспортним засобом, що зазначений у договорі ОСЦПВВНТЗ, на законних підставах);
- правила страхування та тарифи встановлюються державою.

В європейських країнах, наприклад, в Німеччині, аналогічний вид страхування функціонує у прив'язці до водія. Водій-новачок придбає страховий поліс на 245% від базової вартості, а водій з 30-ти річним стажем – лише за 17%.

Наявність поліса добровільного страхування відповідальності не звільняє водія від купівлі поліса ОСЦПВВНТЗ. Таким чином поліс добровільного страхування відповідальності є доповненням до обов'язкової "автоцивілки", перевагою придбання якого – є розширення страхового ліміту.

Ще однією характерною рисою функціонування ОСЦПВВНТЗ на українському страховому ринку є присутність Моторного (транспортного) страхового бюро України (МТСБУ) як об'єднання страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування відповідальності власників автотранспорту за шкоду, заподіяну третім особам. Членство у МТСБУ є обов'язковою умовою для страхових компаній, які мають на меті здійснення діяльності щодо даного виду страхування.

Суб'єкти страхових відносин та механізм реалізації ОСЦПВВНТЗ подано схематично на рис. 3.

Рис. 3. Суб'єкти страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів

Джерело: розроблено автором

Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів має вагомe соціально-економічне підґрунтя – гарантування відшкодування шкоди всім особам, потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах. Тому надзвичайно важливим етапом є врегулювання претензій потерпілих осіб у разі настання страхового випадку. Для більшості страхувальників цей етап є вирішальним у взаємовідносинах зі страховиком і нерідко стає приводом до подання скарги. Аналізуючи діючу систему страхування відповідальності слід відмітити, що у 2015 році кількість скарг від

потерпілих осіб та страхувальників на дії страховиків склала 2540 скарг, що на 33% менше, ніж у 2014 році. Таким чином, на дії страховика скаржиться лише кожен 50 клієнт, що звернувся до страхової компанії в результаті страхової події [11]. Найбільша частка скарг надходить у зв'язку із зволіканням з виплатою страхового відшкодування та порушенням строків виплати. Питома частка таких скарг (рис. 4) за результатами 2015 року складає 83% від загальної кількості скарг. Ще 9% потерпілих скаржаться на незгоду з розміром страхового відшкодування, 8% – на відмову у виплаті відшкодування.

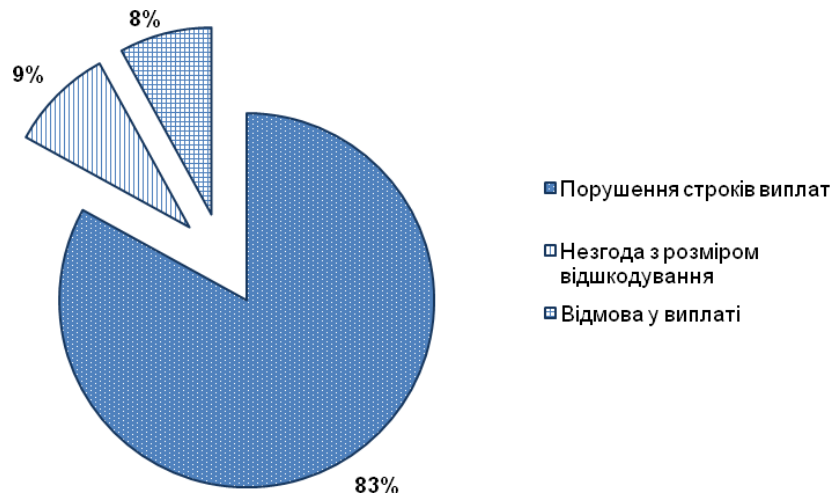

Рис. 4. Причини скарг страхувальників за результатами 2015 року

Джерело: побудовано автором за даними [11]

Для порівняння за результатами 2014 року – на зволікання з виплатою відшкодування скаржились 90% потерпілих, 4% – на незгоду з розміром, 6% – на відмову у виплаті відшкодування. Здійснене порівняння дає можливість відзначити позитивну тенденцію до зменшення невдоволення клієнтського контингенту рівнем надання послуг зі страхування відповідальності, але,

разом з тим, свідчить про невисоку якість страхових послуг вказаного сектору.

Плюсом для більшості страхувальників в Україні є відносно невисока вартість полісу "автоцивілки". У 2015 році вона становила в середньому 416 грн. Вартість аналогічних полісів у світі у розрізі держав продемонстрована на рис. 5.

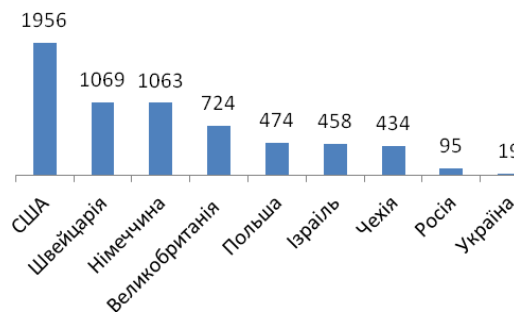

Рис. 5. Вартість полісу страхування відповідальності власників автотранспортних засобів, дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [12]

Мінусом діючої системи ОСЦПВВНТЗ є відносно невисокий ліміт страхового відшкодування: страхова сума за шкodu, заподіяну майну потерпілих, становить 50 тисяч гривень, а за шкodu, заподіяну життю та здоров'ю

потерпілих, – 100 тисяч гривень на одного потерпілого [10]. Для порівняння (рис 6.) проілюстровано ліміти за аналогічним видом страхування в країнах ЄС.

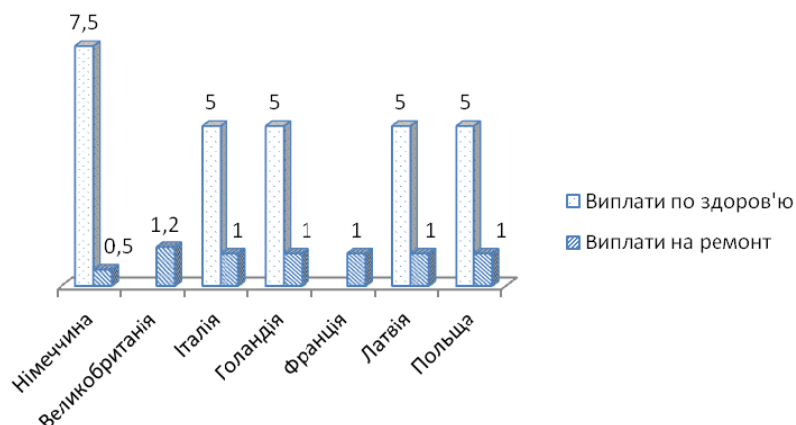

Рис. 6. Ліміти страхових виплат за обов'язковим страхуванням відповідальності автовласників в країнах ЄС, млн. євро

Джерело: побудовано автором за даними [12]

До недоліків функціонування страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів слід віднести й систему врегулювання збитків. З 1997 року при настанні страхового випадку потерпілий повинен звертатись за відшкодуванням до страхової компанії винуватця ДТП, що досить не зручно. Можна виділити основні недоліки існуючої моделі організації страхових виплат :

1. заниження розміру збитку;
 2. затягування з виплатами, що, часто, є маскуванням самої відмови у виплаті відшкодування внаслідок наявних фінансових труднощів у страхової компанії.
- Стандартна схема врегулювання збитків за ОСЦПВВНТЗ зображена на рис. 7.

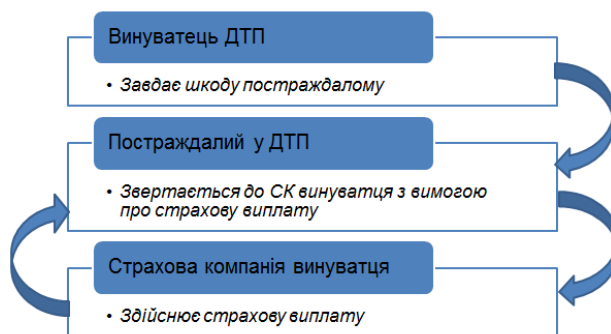

Рис. 7. Схема врегулювання збитків за ОСЦПВВНТЗ

Джерело: розроблено автором

З 2016 року страховальник отримав можливість звернутись до своєї страхової компанії, де був придбаний поліс страхування цивільної відповідальності власників автотransпортних засобів, за виплатою по ДТП. Справа в тім, що 24 березня 2016 року представниками 17 страхових компаній за участю МТСБУ була підписана угода про пряме врегулювання збитків по обов'язковому страхуванню цивільної відповідальності [19]. Учасниками пілотного проекту МТСБУ по прямому врегулюванню збитків стали наступні страхові компанії:

1. АХА Страхування,
2. Арсенал Страхування,
3. ПЗУ Україна,
4. ВУСО,
5. АСКА,
6. Оранта,
7. ПРОСТО-страхування,
8. УНІКА,
9. Провідна,
10. ІНГО Україна,
11. Універсальна,
12. Міжнародна СК,
13. Кредо,

14. АСКО-Донбас,
15. Колонейд Україна,
16. Брокбізнес,
17. Ілічівське.

Питома вага перерахованих страховиків складає понад 50% ринку страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Система прямого врегулювання збитків в тестовому режимі запрацювала з 1 травня 2016 року. А після прийняття законопроекту № 3551 від 27.11.2015 р. "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" система буде обов'язковою для всіх страховиків, які надають послуги з ОСЦПВВНТЗ.

У чому ж переваги вказаної системи? Принцип прямого врегулювання полягає в тому, що при настанні страхового випадку (ДТП) потерпілі отримують відшкодування від "своєї" страхової компанії, тобто тієї, що продала поліс, а не у компанії винуватця. Страхова компанія виплачує "своєму" потерпілому відшкодування, яке компенсується страховою компанією винуватця ДТП за посередництва МТСБУ (рис. 8).

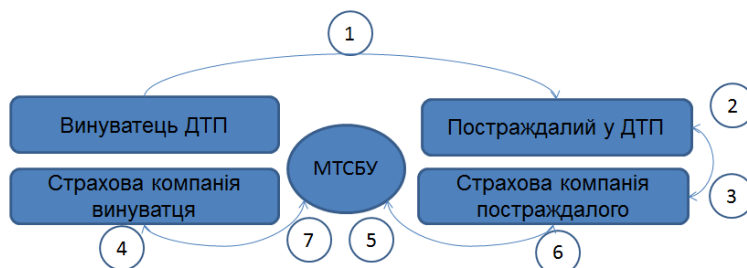

Рис. 8 Схема прямого врегулювання збитків за ОСЦПВВНТЗ

Джерело: розроблено автором

1. Винуватець ДТП завдає шкоди постраждалому.
2. Постраждалий звертається у "свою" страхову компанію з вимогою про відшкодування.

3. Страхова компанія постраждалого здійснює виплату.
4. Повідомляє МТСБУ про збитки.

5. МТСБУ інформує страхову компанію винуватця про фінансові вимоги.

6. Страховик винуватця перераховує компенсацію виплати за страховим випадком МТСБУ.

7. МТСБУ виплачує компенсацію страховику постраждалого.

Для страхувальників впровадження прямого регулювання збитків надає наступні переваги[28]:

1. Право вибору страховика "врегулювальника" страхової події.

Тобто при купівлі поліса "автоцивілки" клієнт буде вмотивований у виборі страхової компанії, від рівня послуг якої залежатиме швидкість та повнота відшкодування збитків при настанні страхового випадку.

2. Скорочення термінів виплат.

Планується скоротити період "від ДТП до отримання страхової виплати" удвічі. До впровадження прямого врегулювання вказаний період становив від 15 до 90 днів згідно законодавства. А за результатами 2015 року тільки третина всіх відшкодувань виплачувалась в установлений законом термін (до 90 днів) і майже половина виплат здійснювалась в період, який перевищував 120 днів.

3. Гарантування дотримання вказаних строків виплат.

Чим швидше страховик здійснить виплату, тим швидше отримає відшкодування від страховика винуватця ДТП.

4. Визначення неплатоспроможних страховиків.

Система прямого врегулювання вимагає підтримання залишку коштів у розмірі 50% від середньомісячної суми страхових виплат. Для пересічного громадянина інформування про участь тієї чи іншої страхової компанії у системі прямого врегулювання збитків автоматично вказуватиме на репутацію страховика на ринку.

5. Стимулювання страховиків до інвестування у якість послуг.

Після впровадження прямого врегулювання збитків цілком логічно, що основним фактором вибору страхової компанії для страхувальника буде рівень сервісу замість системи скидок [28].

Інновація для України – є сталою практикою, яка працює в більшості країн світу, де пряме врегулювання збитків функціонує на підставі добровільної угоди між страховими компаніями. Вперше запроваджено пряме врегулювання збитків було у Франції, де успішно реалізується уже понад півстоліття. В Італії ж нововведення з 2007 року. А от в Німеччині альтернативою прямого врегулювання є спрощена схема оформлення ДТП: поліція приїжджає тільки при наявності постраждалих, постраждала особа отримує страхове відшкодування в найкоротші терміни, а лише потім страховики встановлюють ступінь вини у ДТП.

Метою пілотного проекту по впровадженню прямого врегулювання збитків в Україні є – тестування системи, визначення можливих проблем та рішень. Планується, що впровадження прямого врегулювання надасть можливість підвищити якість страхових послуг по ОСЦПВВНТЗ та скоротити період врегулювання збитків удвічі; допоможе у боротьбі з недобросовісними страховими компаніями, які затакують або взагалі уникають виплат, чим самим дискредитують весь страховий ринок. Але для того, щоб була застосована зазначена система, необхідно, щоб страховий випадок відповідав наступним обов'язковим умовам:

1. ДТП відбулась за участю тільки двох транспортних засобів.

2. Шкода внаслідок страхового випадку завдана виключно майну.

3. Обидва учасники ДТП мають дійсні поліси ОСЦПВВНТЗ.

Страхувальники не матимуть можливості скористатись системою прямого врегулювання збитків в наступних випадках:

1. В ДТП понад два учасники.

2. ДТП безконтактна, тобто зіткнення з автомобілем винуватця не відбулось.

3. ДТП не оформлена по європротоколу чи поліцією.

4. Один з учасників не має діючого поліса ОСЦПВВНТЗ.

5. Винуватець ДТП несе тільки часткову відповідальність за збиток.

6. Збитки перевищують ліміт страхової суми, встановленої законом.

7. Необхідність отримання виплати за шкоду життю і здоров'ю людей (можливість отримання такого виду виплат виключно в страховій компанії винуватця ДТП).

Згідно умов пілотного проекту збитки за страховими випадками будуть розподілятися на групи (рис. 9).

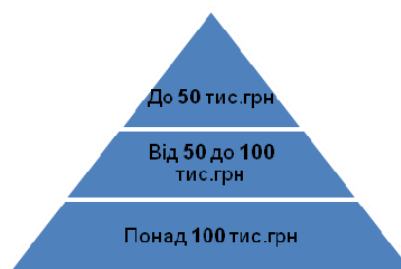

Рис. 9. Групи збитків за ОСЦПВВНТЗ

Джерело: розроблено автором

Збитки першої групи будуть відшкодовані за середнім значенням за декількома діапазонами, збитки другої групи – за фактичними сумами відшкодування, збитки третьої групи не будуть відшкодовуватись за системою прямого врегулювання.

Один раз на місяць будуть формуватись реєстри зустрічних вимог між страховиками. Компенсація виплат між страховиками буде відбуватись через розрахунково-клірингову систему МТСБУ. Кошти страхових компаній зараховуватимуться на спеціальні рахунки в уповноваженому банку. Для обслуговування за результатами відбору був обраний УкрСіббанк. Кожен страховик зобов'язаний сформулювати додатковий гарантійний внесок для участі в системі. Розмір внеску становитиме 50% від середньомісячного розміру страхових виплат компанії. Ці кошти будуть гарантувати відшкодування учасникам угоди витрати, понесені іншими страховиками за договорами ОСЦПВВНТЗ. Угода про пряме врегулювання між страховиками почне діяти тільки після отримання МТСБУ роз'яснення Антимонопольного комітету за фактом узгоджених дій страховиками – учасниками договору. В Антимонопольному комітеті України розпочато розгляд справи про узгоджені дії у вигляді укладення між Моторно (транспортним) страховим бюро України і страховиками-членами Моторно (транспортного) страхового бюро України Угоди про пряме врегулювання збитків [34]. Відповідно до Угоди:

- кожен страховик-учасник Угоди, надає кожному іншому страховику-учаснику Угоди повноваження щодо виконання його зобов'язань за внутрішнім договором ОСЦПВВНТЗ при настанні страхового випадку, в тому числі щодо виконання робіт, пов'язаних з врегулюванням збитків;

- страховик, який здійснив пряме відшкодування збитків, має право вимоги до страховика, який застрахував цивільно-правову відповідальність особи – винуватця.

ватця. Водночас страховик особи, яка заподіяла шкоду, зобов'язаний компенсувати страховику, що здійснив пряме відшкодування збитків, суму коштів.

Угодою передбачається лише пряме врегулювання збитків, які відповідають визначеним критеріям, зокрема:

1. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів – учасників ДТП.

2. Страховики обох сторін-учасників ДТП є дійсними учасниками Угоди про пряме врегулювання збитків.

Переваги від нововведення для страховиків наступні:

1. Збільшення/утримання клієнтської бази, оскільки за рахунок отримання можливості здійснювати виплати за страховими випадками "своїм" учасникам ДТП, страхові компанії одночасно підвищують лояльність клієнтів у відповідь за швидке врегулювання претензій.

2. Підвищення довіри як до страхування в цілому так і до ефективності страхування відповідальності власників автотранспортних засобів.

Однією з найвагоміших проблем розвитку ринку страхування відповідальності власників наземного транспорту в Україні є низький рівень довіри як до страхування в цілому, так і до ефективності користування страховими послугами за ОСЦПВВНТЗ. Можливим шляхом подолання вказаної перепони є впровадження системи прямого врегулювання збитків обов'язковою для всіх страховиків, які надають послуги за даним видом страхування. Пряме врегулювання збитків передбачає виплату грошової компенсації постраждалому в ДТП "своєю" страховою компанією, тобто тією, яка уклала з ним договір страхування цивільної відповідальності автовласника, з подальшою компенсацією виплаченого відшкодування страховиком винної особи.

Очікується, що впровадження прямого врегулювання підвищить якість страхових послуг по ОСЦПВВНТЗ в т.ч. скоротить період врегулювання збитків вдвічі; "почистить" ринок від недобросовісних страхових компаній, які затягують або взагалі уникають виплат і дискредитують весь страховий ринок. Запровадження інноваційної системи обіцяє наступні переваги: скорочення та спрощення процедури врегулювання страхового випадку, гарантування термінів виплат, стимулювання до інвестування в якість страхових послуг, підвищення довіри до страхових компаній. З врахуванням того, що запропонований варіант не є виключним і, ймовірно, виникне потреба в доопрацюванні, в березні 2016 року було прийнято рішення про проведення пілотного проекту з прямого врегулювання з метою визначення проблем та рішень.

Висновки та дискусія. Умовою успішного функціонування страхового ринку у будь-якій країні світу є гідний рівень якості страхових послуг, від якого залежить рівень довіри громадян до страхування. Сучасні реалії функціонування обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземного транспорту вимагають впровадження заходів модернізації з метою підвищення довіри населення в ефективність даного виду страхування. Потребують вдосконалення принципи та механізми системи врегулювання збитків. Вирішенню вказаних завдань може сприяти метод реформування – запровадження системи прямого врегулювання збитків за ОСЦПВВНТЗ. Впровадження даного методу дозволить:

- скоротити термін виплат;
- відновити довіру громадян до страхування за рахунок мотивованого інвестування страховиками у якість послуг.

Водночас мають бути продовжені дослідження щодо самого прямого врегулювання задля мінімізації негативних наслідків вказаного методу модернізації системи

автомобільного страхування. Основним принципом успішного впровадження моделі врегулювання збитків має бути координувана співпраця усіх учасників страхового ринку. Саме в такому баченні повинна бути реалізована програма розбудови українського ринку автомобільного страхування, який сприятиме розвитку національної економіки, буде мати довіру населення та буде конкурентноздатним на світовому ринку страхування.

Побудова ефективної системи страхування є частиною процесів інтеграції нашої держави в європейський простір. Тому розвиток ринку автомобільного страхування, в т.ч. страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, вимагає системно-комплексного підходу у виборі напрямків реформування. Для подолання однієї з найвагоміших проблем ринку автострахування – втраченої довіри населення, існує нагальна необхідність у запровадженні заходів по підвищенню якості страхових продуктів. Створення високоефективної системи прямого врегулювання збитків за ОСЦПВВНТЗ в Україні – один з вказаних заходів.

Однак досягнення поставленої мети, а саме: розбудова конкурентноспроможного страхового ринку, можливе при застосуванні комплексу заходів системного характеру. Аналіз останніх досліджень та публікацій щодо реформування страхової сфери вказує на те, що більшість авторів зосередили свою увагу на відокремлених методах вирішення нагальних питань сфери страхування таких як: забезпечення стабільності, підвищення ефективності діяльності учасників страхового ринку, зменшення вразливості від внутрішніх та зовнішніх факторів, підвищення якості тощо. Та комплексний науковий підхід у дослідженні реформування системи страхування та механізмів функціонування страхування відповідальності власників автотранспорту потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Страхові послуги: [підручник]: у 2 ч. / [Базилевич В.Д., Пікус Р.В., Приказюк Н.В., Моташко Т.П. та ін.]; за ред. В.Д. Базилевича. – Ч. 2 – К.: Логос, 2014. – 544 с.
2. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: [монографія] / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2009. – 283 с.
3. Страхові послуги: [підручник] / [С.С. Осадець, Т.М. Артюх, О.О. Гаманкова та ін.]; Кер. авт. кол. й наук. ред. проф. Осадець С.С. і доц. Артюх Т.М. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с.
4. Автомобільне страхування в системі безпеки дорожнього руху: [Кол. моногр.] / [О.М. Залетов, О.В. Кнейслер, В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко та ін.]; Наук. ред. та кер. кол. авт. О.М. Залетов. – К.: Міжнародна агенція "BeeZone", 2012. – 509 с.
5. Іванюк І. Тенденції та проблеми розвитку ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів / І. Іванюк // Финансовые услуги. – 2009. – № 1–2. – С. 20–22.
6. Лібіх К.О. Пряме відшкодування збитків у страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів / К.О. Лібіх // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С. 129–136.
7. Межебицький М. Пряме врегулювання: зарубіжний досвід та перспективи впровадження в Україні / М. Межебицький, Р. Грабко // Финансовые услуги. – 2010. – № 3–4. – С. 17–19.
8. Global status report on road safety 2015 [Електронний ресурс] / World Health Organization: [сайт]. Режим доступу: http://www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2015/en/
9. Статистика аварійності в Україні [Електронний ресурс] / Управління безпеки дорожнього руху: [сайт]. Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>
10. "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" Закон України від 1 липня 2004 року N 1961-IV: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.
11. Національна комісія, що здійснює регулювання ринків у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. Режим доступу: <http://nfr.gov.ua/>
12. Скільки стоїть ОСАГО за рубежом? [Електронний ресурс] / Інфографика: Режим доступу: <http://ria.ru/infografika/20131125/979473299.html>
13. ОСАГО, его проблемы и решения / Журавко Е.А., Даниловських Т.Е. / Міжнародний журнал прикладних і фундаментальних досліджень. – 2014. – № 3–8. – С. 114–117.

14. Приказок Н. Нові вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні/Н.Приказок, Т.Моташко// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – №3(168). – С.37-46. Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/ekonom_168_2015.pdf <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/168-3/6>
15. James M. Anderson. The U.S. Experience with No-Fault Automobile Insurance: [Monographs] / [James M. Anderson, Paul Heaton, Stephen J. Carroll]. – Santa Monica: RAND Corporation, 2010. – 190 p.
16. Гришан Ю. Можно ли прекратить демпинг в ОСАГО? / Ю. Гришан // Финансовые услуги. – 2012. – № 6(96). – С. 24–26.
17. Приказок Н.В. Роль Інтернету в реалізації страхових послуг / Н.В. Приказок, Т.П. Моташко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 156. – С. 45 – 52. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2014/156-3/9>
18. "Про страхування" Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
19. Моторне транспортне страхове бюро України: [сайт]. Режим доступу: http://www.mtsbu.ua/ru/about_us/general/
20. Оцінка діяльності страховиків [Електронний ресурс] / Моторне транспортне бюро України: [сайт]. Режим доступу: <http://www.mtsbu.ua/ru/statistics/>
21. European Insurance in Figures [Електронний ресурс] // Insurance Europe: [сайт]. – Електрон. дані // Insurance Europe Statistics. – № 46. – <http://expres.ua/auto/2016/02/22/174495-vidriznyayetsya-kilkist-avtomobiliv-dushu-naselennya-ukrayini-yes> January 2013. – Режим доступу: www.insuranceeurope.eu.
22. Підсумки діяльності страхових компаній за 2011 рік: [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf
23. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012 рік: [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf
24. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік: [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202013.pdf
25. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік: [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sektor/sk_%202014.pdf

С. Березина, канд. экон. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ СТРАХОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ВЛАДЕЛЬЦЕВ НАЗЕМНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

В статье обосновано необходимость улучшения качества услуг обязательного страхования гражданской ответственности владельцев наземных транспортных средств. Выявлено преимущества внедрения в Украине прямого возмещения убытков по данному виду страхования.

Ключевые слова: прямое возмещение убытков, страхование гражданской ответственности владельцев наземных транспортных средств, страховщик, страхователь, третьи лица.

S. Berezina, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

COMPULSORY INSURANCE OF CIVIL LIABILITY OF OWNERS OF VEHICLES: PROBLEMS AND SOLUTIONS

In this article the necessity of finding new ways to optimize motor insurance system to improve the quality and availability of insurance services was made. The necessity of the improvement of quality in services of compulsory insurance of vehicle owners' civil liability through the system of direct indemnity for losses is grounded in the article. The results of theoretical analysis and generalization of opportunities and practical measures as for putting into practice in Ukraine the direct indemnity for losses according to this type of insurance taking into account the experience of other countries are represented. The advantages of the innovative method for insurer and insured were highlighted.

Key words: motor insurance, the direct indemnity for losses, compulsory insurance of vehicle owners' civil liability, insurer, insured, third party.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription:

1. Bazylevych, V.D., 2014. Insurance services. Textbook. Kyiv: Logos, 544 p.
2. Gamankova, O.O., 2009. Insurance industry Ukraine: theory, methodology, practice. Monograph. Kyiv: KNEU, 283 p.
3. Osadets, S.S., 2007. Insurance services. Textbook. Kyiv: KNEU, 464 p.
4. Zaletov, O.M., 2012. Car insurance system in road safety. Monograph. Kyiv: International agency "BeeZone", 509 p.
5. Ivanyuk, I., 2009. Trends and challenges of the market of compulsory insurance of civil liability of vehicle owners. Financial services, 1–2, pp. 20–22.
6. Liblil, K.O., 2011. Direct compensation insurance of civil liability of owners of vehicles. Finance, accounting and auditing, 18, pp. 129–136.
7. Mezhebitskiy, M., 2010. Direct regulation: international experience and prospects for implementation in Ukraine. Financial services, 3–4, pp. 17–19.
8. Global status report on road safety 2015. World Health Organization. http://www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2015/en/
9. Statistics of accidents in Ukraine. Office of Road Safety. <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>
10. On compulsory insurance of civil liability of vehicle owners. Law of Ukraine on July 1, 2004 N 1961–IV. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.
11. The National Commission for Regulation of Markets of Financial Services. <http://nfp.gov.ua/>
12. What is the cost of CTP abroad? Infographics. <http://ria.ru/infografika/20131125/979473299.html>
13. Zhuravko, E.A., Danilovskiy, T.E., 2014. CTP, its problems and solutions. International Journal of Applied and Basic Research, 3-8, pp.114-117.
14. Prikazyuk, N.V., 2015. New vectors of motor insurance in Ukraine. Bulletin of Taras Shevchenko national university of Kyiv. Economics, 3(168), pp.37-46. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/168-3/6>
15. James, M., 2010. The U.S. Experience with No-Fault Automobile Insurance. Monograph. Santa Monica: RAND Corporation, 190p.
16. Grishan, Y., 2012. Can stop dumping in CTP. Financial Services, 6(96), pp. 24–26.
17. Prikazyuk, N.V., Motashko, T.P., 2014. The role of the Internet in the implementation of insurance. Bulletin of Taras Shevchenko national university of Kyiv. Economics, 156, pp. 45 – 52. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2014/156-3/9>

26. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік: [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: [сайт]. Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202015.pdf

27. Як відрізняється кількість автомобілів на душу населення в Україні і ЄС [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://expres.ua/auto/2016/02/22/174495-vidriznyayetsya-kilkist-avtomobiliv-dushu-naselennya-ukrayini-yes>

28. 7 преимуществ прямого урегулирования для клиентов по ОСАГО – новые вызовы для страховщиков [Електронний ресурс] /Фориншурер: Урегулирование убытков: . Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/12/10/33297>

29. Прямое урегулирование убытков по ОСАГО в Украине может быть введено с января 2016 года? [Електронний ресурс] /Фориншурер: Страхование:Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/14/11/14/31753>

30. Камнева А. В. Методический подход по выбору направления развития страхования гражданской ответственности владельцев транспортных средств/Камнева А.В./БІЗНЕСІНФОРМ. – 2011. – № 4. – С.119-122. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Bi/2011_4/119-122.pdf

31. Положення про єдину централізовану базу даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: [затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 09.07.2010 N 566]. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0691-10/print1389890191796144>

32. Зачем покупать полис добровольного страхования гражданской ответственности? [Електронний ресурс] /Фориншурер: ОСАГО в Украине:Режим доступу: <http://osago-insurance.com/review/205>

33. Прямое возмещение по ОСАГО: правила и исключения [Електронний ресурс] /Prostobank.ua:Режим доступу: http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/strahovanie/stati/pryamoe_vozmeshenie_po_osago_pravila_i_isklyucheniya

34. Антимонопольный комитет: [сайт]. Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>

Надійшла до редколегії 28.05.16

Date of editorial approval 03.06.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

18. "On Insurance" Law of Ukraine of 07.03.1996 number 85/ 96- BP <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr>.
19. Motor Transport Insurance Bureau of Ukraine [site].http://www.mtsbu.ua/ru/about_us/general/
20. Evaluation of insurers. Motor Transport Insurance Bureau of Ukraine [site]. <http://www.mtsbu.ua/ru/statistics/>
21. European Insurance in Figures. Insurance Europe. Insurance Europe Statistics,46. <http://expres.ua/auto/2016/02/22/174495-vidriznyayetsya-kilkist-avtomobiliv-dushu-naselennya-ukrayini-yes> January 2013.
22. Results of Insurance Companies in 2011. http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_2011.pdf
23. Results of Insurance Companies in 2012. http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_2012.pdf
24. Results of Insurance Companies in 2013. http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_2013.pdf
25. Results of Insurance Companies in 2014. http://nfp.gov.ua/files/sektor/sk_2014.pdf
26. Results of Insurance Companies in 2015. http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_2015.pdf
27. How different number of cars per capita in Ukraine and the EU. <http://expres.ua/auto/2016/02/22/174495-vidriznyayetsya-kilkist-avtomobiliv-dushu-naselennya-ukrayini-yes>
28. 7 direct settlement benefits for MTPL customers – new challenges for insurers. Forinsurer: claim settlement. <http://forinsurer.com/news/15/12/10/33297>
29. Direct claims settlement MTPL in Ukraine can be entered in January 2016. Forinsurer: Insurance. <http://forinsurer.com/news/14/11/14/31753>
30. Kamneva, A. V., 2011. Methodical approach for choosing the direction of civil liability insurance of vehicle owners. Biznesinform, 4, pp.119-122
31. The provisions of a single centralized database on compulsory insurance of civil liability of owners of vehicles 09.07.2010 N 566 . <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0691-10/print1389890191796144>
32. Why do bu Polis voluntarily insurance of civil liability. Forinsurer: OSAGO in Ukraine. <http://osago-insurance.com/review/205>
33. Direct compensation for CTP : rules and exceptions. Prostobank.ua: http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/strahovanie
34. The Antimonopoly Committee of Ukraine[site]. <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 7(184): 14-20

УДК 316.35:330.43

JEL Classification: J16:C51

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/2>

Н. Кочкіна, канд. екон. наук, доц.,
А. Ставицький, канд. екон. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ГЕНДЕРНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті розглянуто вплив гендерної асиметрії на соціально-економічний розвиток країни. Виявлено фактори, які з високою ймовірністю визначають рівень розвитку суспільства. Побудовано економетричні залежності між рівнем ВВП на душу населення за купівельною спроможністю та соціокультурними й гендерними чинниками. На основі регресійного аналізу виділено 9 кластерів країн. Розроблено рекомендації щодо стимулювання економічного зростання країни через згладжування гендерних розривів.

Ключові слова: гендер, гендерна асиметрія, соціально-економічний розвиток країни, соціокультурні чинники за Х.Хофстеде, Gender Gap Index.

Постановка проблеми. Гендерна рівність є важливим компонентом соціально-економічного розвитку країни. Численні дослідження доводять, що гендерний чинник прямо впливає на економічне зростання країни [1]. Це обумовлено в першу чергу зростанням ролі жінок у суспільстві, що знаходить своє відображення у розширенні їх участі у суспільних процесах та бізнесі.

В останні роки частка жінок, задіяних в управлінні компаніями на вищому та середньому рівнях, суттєво зросла. У 2015 році в середньому кожна п'ята жінка у світі обіймала позиції ТОП менеджера. У Латвії цей показник склав 32%, Румунії, Польщі, Угорщині, Болгарії, Литві, Естонії, Україні та Китаю – 18-25%. Найменший відсоток жінок у вищому керівництві бізнесу спостерігався у країнах Середнього Сходу та Північної Африки. Зросла також частка жінок, що є співвласниками бізнесу. Цікаво, що найвищі позиції за цим показником займали Китай (64%), Швеція (53%), Угорщина та Румунія (47%). У Туреччині цей показник склав 25%, у Індії – 11% [2].

Таким чином, збільшення інтелектуальної та вольової активності жінок призводить до підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, що стимулює вирівнювання гендерної асиметрії. Загалом гендерна рівність сприяє збільшенню людського капіталу та підвищенню продуктивності праці. Добре освічена жінка може приймати участь у більш економічно-вагомій активності та підвищувати конкурентність ринку. З іншого боку, вона розуміє доцільність інвестицій у людський капітал своїх дітей, що формує підґрунтя для подальшого відтворення високоефективних людських ресурсів країни. Таким чином, гендерна рівність виступає вагомим чинником економічного зростання країни.

Однак останнім часом з'являються нові ризики гендерної асиметрії. Суттєві зрушення у сучасних бізнес-

моделях, обумовлені руйнацією звичних методів виробництва, споживання, логістики та маркетингу, змінюють усталені конфігурації ринку праці. В результаті зростають гендерні розриви у традиційно "жіночих" сферах, у той час як можливості зайнятості відкриваються у галузях з зазвичай високою часткою чоловіків. Дані тенденції обумовлюють необхідність врахування гендерного чиннику при формуванні соціально-економічних прогнозів розвитку суспільства. Однак, незважаючи на об'єктивну необхідність, гендерний чинник залишається недостатньо дослідженим. Отже метою даної роботи є виявлення взаємозв'язку між показниками гендерної нерівності та економічним зростанням країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гендерної асиметрії останнім часом піднімаються достатньо часто. На регулярній основі виходять звіти щодо гендерних питань. До них можна віднести "The Global Gender Gap Report", що розробляється Всесвітнім економічним форумом. Дане дослідження охоплює 145 країн та розподіляє їх за індексом гендерних розривів (Gender Gap Index). До першої п'ятірки рейтингу входять Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція та Ірландія. Україна займає 67 місце [2].

Організація Об'єднаних Націй видає "Human Development Report", у якому розраховуються 2 показники: індекс гендерного розвитку (Gender Development Index) та індекс гендерної нерівності (Gender Inequality Index). За останнім показником очолюють рейтинг 5 країн: Словенія, Швейцарія, Німеччина, Данія та Австрія. Україна посідає 57 місце серед 188 країн світу [3]. Аналогічний індекс по країнах ЄС розраховує Європейський інститут гендерної рівності [4].

Міжнародна організація праці випускає звіт "Women in Business and Management", який містить дані щодо

ділової активності жінок світу [5]. Центр розвитку OECD розраховує індекс соціальних інституцій та гендеру (Social Institutions and Gender Index), визначаючи рівень дискримінації жінок у 160 країнах світу. Слід зазначити, що Україна має достатньо низький індекс SIGI [6].

Вищезгадані звіти містять лише статистичну інформацію щодо гендерної асиметрії й не враховують економічної складової питання. Проте час від часу з'являються праці, присвячені деяким аспектам економічного ефекту від гендерної нерівності. До таких робіт можна віднести дослідження Дж.Ворда, Б.Лі, С.Бабтиста та Х.Джексона "Gender Equality and Economic Growth", у якому автори розглядають вплив переважно демографічних гендерних чинників на економічне зростання країни [1]. Це обумовлює необхідність проведення власного дослідження з урахуванням широкого кола соціокультурних чинників на основі застосування економетричних методів.

Методологія. Ключовим економічним показником розвитку країни є рівень ВВП на душу населення. Саме він характеризує успішність чи неуспішність економічної та соціальної політики в країні. Наразі у світі країни суттєво відрізняються за рівнем цього показника, що вимагає знаходження причин такої відмінності. Серед очевидних факторів вчені виділяють наявність відповідних ресурсів, вдале географічне розташування, економічний стан країн-сусідів, тощо. Проте цей перелік не пояснює, чому багаті країни не зосереджені саме в одному регіоні, й чому серед бідних країн географічно розташовані достатньо заможні. Слід відзначити, що при економічному аналізі упускається достатньо важлива соціальна складова розвитку суспільства, яка не просто визначає принципи існування народу, а й напрями ви-

користання ресурсів, ефективність їх розміщення, тощо. Вагоме значення при цьому відіграє гендерна рівність.

Для виявлення взаємозв'язку між гендерними показниками та соціально-економічним розвитком країни нами було обрано для аналізу 16 показників (див. табл. 1). Перші 6 з них – соціокультурні показники за Х.Хофстеде, а саме: дистанція влади, індивідуалізм, маскуліність, запобігання невизначеності, довгострокова орієнтація та індульгенція, які автор оцінив за шкалою від 0 до 100 [7]. Наступна група чинників – показники ділової активності жінок у суспільстві, а саме [2]:

- частка компаній з жіночим ТОП-менеджментом;
- частка компаній, співвласниками яких є жінки;
- частка жінок на вищих та середніх управлінських ланках;
- частка жінок серед всіх менеджерів у бізнесі.

Ще одна важлива група факторів – показники Gender Gap Index, що розраховується за шкалою від 0 до 1 (де 1 – повна гендерна рівність): економічна активність та можливості; доступність освіти; здоров'я та тривалість життя; участь у політичному житті суспільства. Нарешті останні два фактори – середній вік заміжжя та ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (у дол. США) [8].

Отже метою нашого дослідження було виявлення факторів, які з високою ймовірністю визначають рівень розвитку суспільства. З цієї метою застосовано кореляційний та регресійний аналіз для визначення економетричних залежностей між рівнем ВВП на душу населення за купівельною спроможністю та певним набором соціокультурних характеристик з табл. 1.

Таблиця 1. Соціально-економічні характеристики деяких країн світу, 2015 рік

Країна	Показники за Х. Хофстеде [7]						Показники ділової активності жінок [2; 5]				Середній вік заміжжя, роки [2]	Показники Gender Gap Index [2]				ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, дол. США [8]
	Дистанція влади	Індивідуалізм	Маскуліність	Запобігання невизначеності	Довгострокова орієнтація	Індульгенція	Частка компаній з жіночим ТОП-менеджментом, % від усіх фірм	Частка компаній, співвласниками яких є жінки, % від усіх фірм	Частка жінок на вищих та середніх управлінських ланках, %	Частка жінок серед всіх менеджерів у бізнесі, %		Економічна активність та можливості	Доступність освіти	Здоров'я та тривалість життя	Участь у політичному житті суспільства	
Австрія	11	55	79	70	60	63	n/a	n/a	27	30	31	0.705	1.000	0.980	0.246	47249.89
Бельгія	65	75	54	94	82	57	n/a	n/a	31.7	32.4	31	0.762	1.000	0.974	0.275	43584.99
Болгарія	70	30	40	85	69	16	24	39	35.5	36.4	26	0.701	0.992	0.979	0.215	19097.26
Великобританія	35	89	66	35	51	69	n/a	n/a	32.2	34.2	32	0.724	1.000	0.974	0.335	41158.91
Єгипет	70	25	45	80	7	4	n/a	34	n/a	9.7	23	0.441	0.935	0.971	0.048	11849.63
РФ	93	39	36	95	81	20	20	29	n/a	39.1	24	0.731	1.000	0.979	0.066	25410.92
Естонія	40	60	30	60	82	16	25	36	32.4	32.8	25	0.711	0.999	0.980	0.308	28591.85
Індія	77	48	56	40	51	26	9	11	n/a	n/a	20	0.383	0.896	0.942	0.433	6161.62
Іран	58	41	43	59	14	40	n/a	n/a	n/a	14.6	24	0.357	0.954	0.971	0.037	17251.25
Італія	50	76	70	75	61	30	n/a	n/a	22	25.8	31	0.603	0.995	0.974	0.331	35708.31
Іспанія	57	51	42	86	48	44	n/a	34	28.4	30	29	0.674	0.998	0.972	0.326	34819.45
Канада	39	80	52	48	36	68	n/a	n/a	n/a	36.2	27	0.773	1.000	0.969	0.218	45552.63
Китай	80	20	66	30	87	24	18	64	n/a	16.8	25	0.657	0.988	0.919	0.162	14107.43
Латвія	44	70	9	63	69	13	32	36	44.6	45.7	30	0.784	1.000	0.980	0.246	24712.17
Литва	42	60	19	65	82	16	21	36	35.5	38.8	29	0.759	0.994	0.979	0.227	28359.10
Нідерланди	38	80	14	53	67	68	n/a	n/a	28.4	29	32	0.732	1.000	0.970	0.401	49165.83
Німеччина	35	67	66	65	83	40	n/a	20	28	31.1	32	0.737	0.987	0.979	0.413	46893.17
Норвегія	31	69	8	50	35	55	n/a	n/a	31.2	32.2	32	0.868	1.000	0.974	0.559	68430.18
Польща	68	60	64	93	38	29	21	40	35	37.8	25	0.667	1.000	0.979	0.213	26455.27
Румунія	90	30	42	90	52	20	20	47	31.1	31.4	27	0.708	0.994	0.979	0.090	20786.86
Словаччина	100	52	100	51	77	28	16	30	30.4	33.1	29	0.638	1.000	0.973	0.087	29720.06

Закінчення табл. 1

Країна	Показники за Х. Хофстеде [7]						Показники ділової активності жінок [2; 5]				Середній вік заміжжя, роки [2]	Показники Gender Gap Index [2]				ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, дол. США [8]
	Дистанція влади	Індивідуалізм	Маскулінність	Запобігання невизначеності	Довгострокова орієнтація	Індульгенція	Частка компаній з жіночим менеджментом, % від усіх фірм	Частка компаній, співвласниками яких є жінки, % від усіх фірм	Частка жінок на вищих та середніх управлінських ланках, %	Частка жінок серед всіх менеджерів у бізнесі, %		Економічна активність та можливості	Доступність освіти	Здоров'я та тривалість життя	Участь у політичному житті суспільства	
США	40	91	62	46	26	68	n/a	n/a	n/a	42.7	27	0.826	0.999	0.975	0.162	55805.20
Туреччина	66	37	45	85	46	49	5	25	14.3	12.2	24	0.459	0.957	0.980	0.103	20437.79
Угорщина	46	80	88	82	58	31	20	47	35.7	38.6	31	0.685	0.991	0.979	0.035	26221.99
Україна	92	25	27	95	55	18	19	32	39.9	39.9	23	0.731	1.000	0.979	0.098	7970.75
Фінляндія	33	63	26	59	38	57	n/a	n/a	29.7	29.7	30	0.815	1.000	0.980	0.607	41120.01
Франція	68	71	43	86	63	48	n/a	n/a	39.3	39.4	32	0.699	1.000	0.980	0.365	41180.70
Чехія	57	58	57	74	70	29	12	31	23.1	26.2	30	0.636	1.000	0.979	0.134	31549.49
Швеція	31	71	5	29	53	78	13	53	34.4	35.5	31	0.836	0.996	0.974	0.486	47922.24
Японія	54	46	95	92	88	42	n/a	n/a	n/a	11.1	30	0.611	0.988	0.979	0.103	38054.20

Примітки: n/a – дані відсутні.

Джерело: складено авторами на основі [2; 5; 7; 8].

Результати. Проведений аналіз показав, що далеко не всі фактори мають суттєвий вплив на обраний економічний показник. Як видно з рис. 1, пряму лінійну залежність з ВВП на душу населення мають такі соціокульту-

льні чинники як індивідуалізм, індульгенція, економічна активність та можливості жінок та їх участь у політичному житті суспільства. Дистанція влади навпаки має обернену залежність з рівнем ВВП.

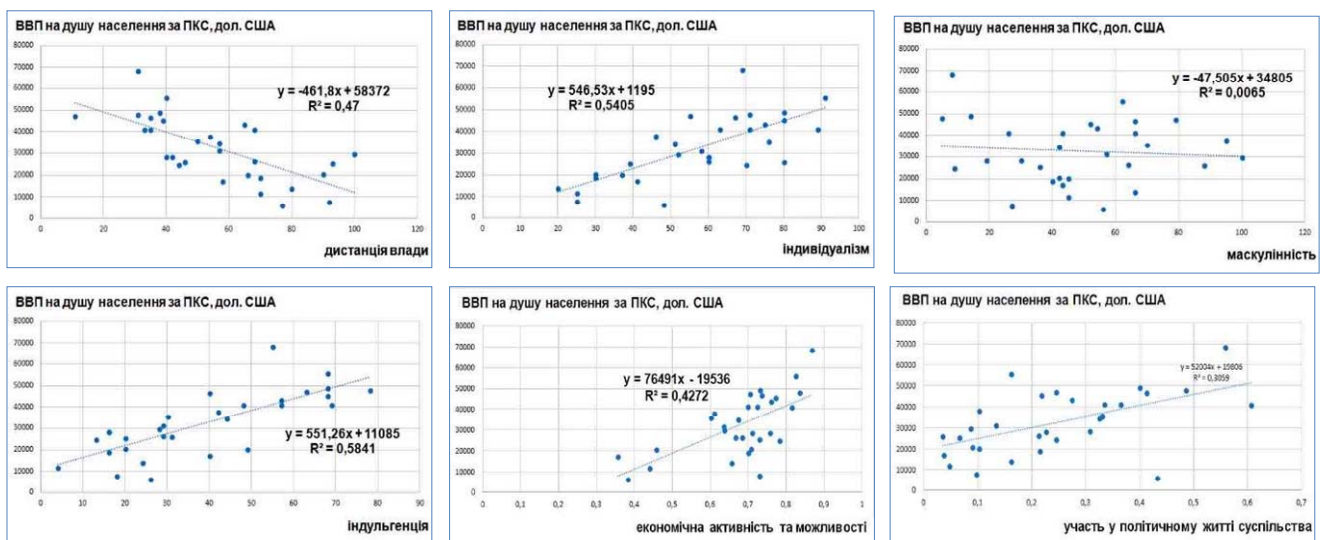

Рис. 1. Кореляційна залежність між соціокультурними та гендерними чинниками та ВВП

Джерело: власні розрахунки на основі [2; 5; 7; 8]

Незважаючи на не завжди високі значення коефіцієнта детермінації R^2 , майже всі моделі є адекватними, а залежності значущими. Єдиним фактором, що не суттєво пов'язаний зі зростанням економіки, виявився показник маскулінності. Це означає, що високого рівня життя можна досягти як у суворих тоталітарних режимах, так і у м'яких вільних суспільствах. Однак з іншими факторами проявляється чітка залежність. Зокрема, збільшення дистанції між владою та людьми невпинно

знижує рівень життя. Наприклад, дистанція влади в Україні становить 92, а в Австрії всього 11. Різниця у 81 пункт спричиняє розрив у ВВП на душу населення у $81 \cdot 461.8 = 37405.8$ дол. США. з 39279.1 дол. США фактично існуючої різниці. З іншими країнами різниця, звичайно, менша.

Надзвичайно важливим виявився показник індивідуалізму: зростання на 1 пункт цього фактору відповідає за зростання ВВП на душу населення на 546,5 дол.

США. Майже на цьому рівні (551,3 дол. США) знаходиться вплив індульгенції. Як і очікувалося, частка жінок на керівних посадах не має суттєвого впливу на рівень життя країни, а тому можна вважати, що в абсолютній більшості розглянутих країн керівників вибирають достатньо об'єктивно, відповідно до здібностей кандидатів. Проте робота жінок не залишається непоміченою: чим більше вони працюють до заміжжя, тим багатшою є

країна, а кожен рік до заміжжя приносить в добробут суспільства в середньому 3294 дол. США (див. рис. 2). Оскільки це достатньо значна сума, то з економічних міркувань слід очікувати зростання віку одруження для жінок, особливо в країнах з традиційними ранніми браками. Можна зробити висновок, що економічно виправданий вік одруження для жінки складає за різних соціальних обставин від 27 до 32 років.

Рис. 2. Кореляційна залежність між діловою активністю жінок та ВВП

Джерело: власні розрахунки на основі [2; 5; 7; 8]

Також важливим показником є економічна активність та можливості жінок в країні. Зростання на 1 пункт цього фактору призводить до зростання ВВП на душу населення на майже 765 дол. США. Нарешті, зростання політичних прав та можливостей жінок на 1 пункт пов'язане зі зростанням ВВП на душу населення на 520 дол. США. Таким чином, можна стверджувати, що зростання економічної та політичної активності жінок у суспільстві позитивно впливає на економічну ситуацію у країні загалом. Зважаючи на низькі показники участі українських жінок у політичному житті суспільства, слід звернути особливу увагу на розширення їх представлення в органах влади всіх рівнів. Загалом за рахунок зміни менталітету українського народу можна досягти достатньо великого та постійного зростання рівня життя. Окрему увагу слід приділити розвитку індивідуалізму населення, яке в свою чергу призведе до зростання економічної

активності, захисту прав через політичну боротьбу, зменшення дистанції до влади. Всі ці зміни мають сприяти поверненню України до складу конкурентних за рівнем життя країн світу.

Для більш точного моделювання необхідних змін у менталітеті народу розглянемо взаємозв'язок між різними соціокультурними та гендерними чинниками (рис. 3). Цілком очевидним є те, що зростання дистанції влади та маскулінності суспільства спричиняє незначне зменшення економічної активності та можливостей жінок, а збільшення індивідуалізму навпаки стимулює їх економічну активність. Повністю аналогічний вплив показники мають на участь у політичному житті суспільства. Таким чином видно, що в першу чергу необхідно розвивати в людях індивідуалізм та стимулювати конкуренцію між ними.

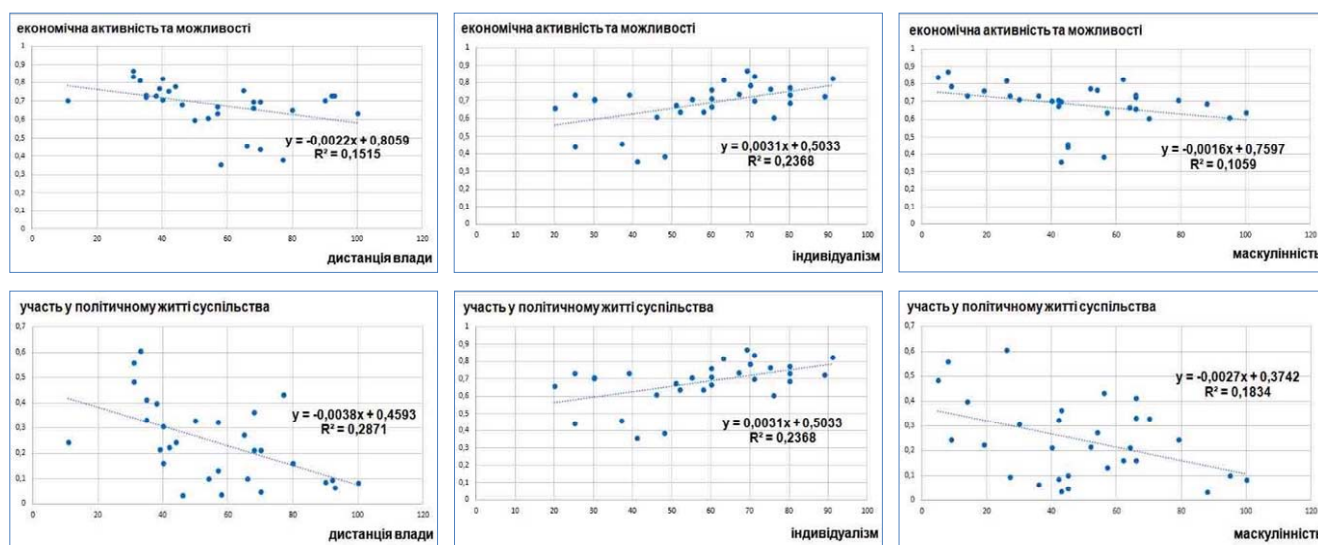

Рис. 3. Кореляційна залежність між соціокультурними чинниками та гендерною асиметрією

Джерело: власні розрахунки на основі [2; 5; 7; 8]

Наступним кроком дослідження є визначення набору найважливіших факторів для моделювання ВВП на душу населення у країнах світу. З цієї метою проведе-

ний покроковий відбір змінних для визначення регресії оптимального вигляду. Після всіх необхідних тестів для аналізу обрана регресія у такій формі:

$$y_i = -23508 + 333.33 \cdot x_{1i} + 211.44 \cdot x_{2i} - 621.92 \cdot x_{3i} + 70283.21 \cdot x_{4i}, \quad R^2 = 0.92,$$

де y – рівень ВВП на душу населення у країні i ; x_1 – рівень індивідуалізму за Х.Хофстеде у країні i ; x_2 – рівень індульгенції за Х.Хофстеде у країні i ; x_3 – частка жінок серед всіх менеджерів у бізнесі у країні i ; x_4 – індекс економічної активності та можливостей у країні i .

Всі коефіцієнти моделі є значимими, а сама модель адекватна. Вона досить точно пояснює, як саме рівень ВВП на душу населення у країні залежить від обраних показників. Зокрема, зростання рівня індивідуалізму в країні на 1 пункт сприяє вищому рівню ВВП на душу населення на 333 дол. США. При збільшенні рівня індульгенції на 1 пункт спостерігається вищий рівень ВВП на душу населення на 211 дол. США. У той же час, зростання частки жінок серед менеджерів всіх фірм не сприяє збагаченню країни: навпаки кожен додатковий відсо-

ток жінок при керівництві віднімає 622 дол. США від ВВП на душу населення. Нарешті, надзвичайно важливим є індекс економічної активності та можливостей у країні: кожне його збільшення на 0,01 пункт призводить до зростання ВВП на душу населення на 702 дол. США.

Не менш цікавим є дослідження того, як саме один з соціокультурних показників пов'язаний з ВВП на душу населення країни. На рис. 4 показана структура чотирьох соціальних складових країн світу у порівнянні з ВВП на душу населення.

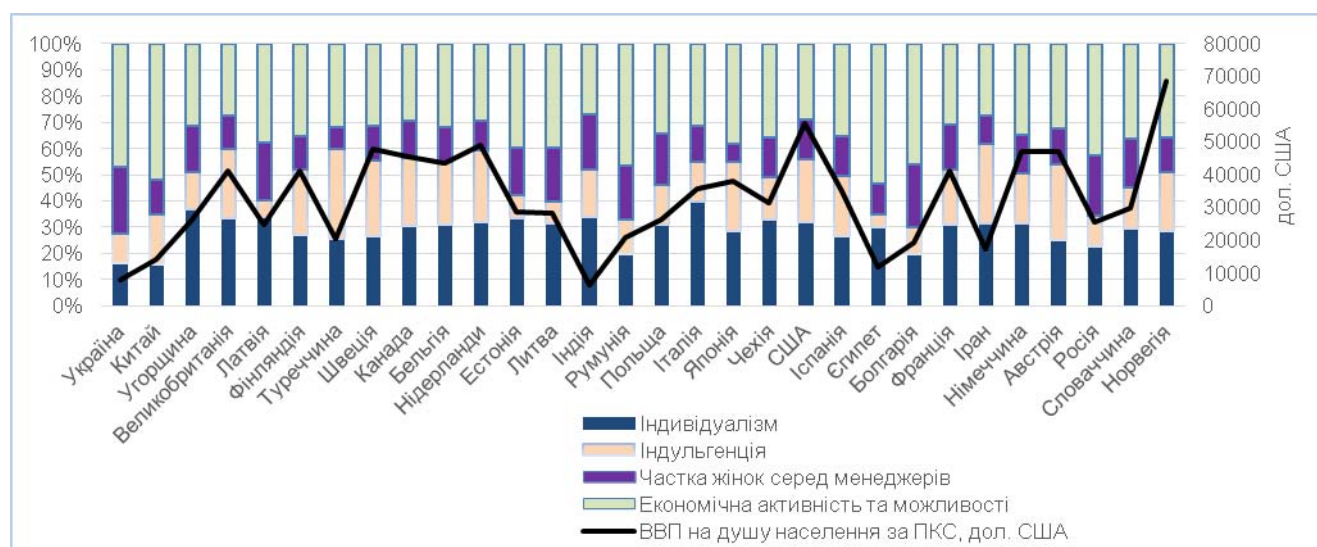

Рис. 4. Структура соціокультурних показників та ВВП на душу населення

Джерело: власні розрахунки на основі [2; 5; 7; 8]

Крім того, за допомогою отриманої моделі розраховано значення вибіркової регресійної функції, яке показує, яким мав би бути рівень ВВП на душу населення, якби він визначався лише 4 соціокультурними показниками. Наприклад, в Україні він має становити 15193,5 дол. США, хоча реальне значення майже у два рази менше (7970,75). У той же час для Литви модельне та реальне значення майже не відрізняються (28359,10 та 29089,39 дол. США відповідно). Аналогічні розрахунки проведені для всіх розглянутих країн, після чого розрахований коефіцієнт використання соціокультурного та гендерного потенціалу країни, який показує відхилення модельного значення ВВП від реального за формулою:

$$K_i = \frac{\hat{y}_i}{y_i}, \quad \text{де}$$

y_i – рівень ВВП на душу населення у країні i ; $\hat{y}_i$ – модельне значення за регресією.

Всі значення коефіцієнтів розподілені на проміжку від 0.52 (Україна) до 1.31 (Норвегія) й показують, наскільки країна використовує свій соціокультурний та гендерний потенціал. За допомогою номінального значення коефіцієнту з'явилася можливість розділити всі країни на групи. До першої групи увійшли країни, для яких

значення коефіцієнту менше 0.80. Ці країни характеризуються достатньо високою тіньовою економікою (Україна, Китай, Угорщина) й заниженим рівнем життя населення. До другої групи віднесено країни, значення коефіцієнту для яких знаходиться в межах від 0.8 до 0.9 (Велика Британія, Латвія, Фінляндія, Туреччина, Швеція). Третя група містить країни, які мають коефіцієнт від 0.9 до 1: Канада, Бельгія, Нідерланди, Естонія, Литва, Індія, Румунія. Четверта група країн характеризується трохи завищеним рівнем ВВП на душу населення. Для них коефіцієнт знаходиться в межах від 1 до 1.1: Польща, Італія, Японія, Чехія, США. П'ята група країн має коефіцієнт від 1.1 до 1.2: Іспанія, Єгипет, Болгарія, Франція, Іран, Німеччина. Нарешті три країни попали до сьомого кластеру, у якому рівень ВВП сильно завищений по відношенню до модельного рівня (коефіцієнт більший за 1.2): Австрія, Російська Федерація, Словаччина, Норвегія. Ці країни повною мірою використовують свій соціокультурний та гендерний потенціал.

Нарешті, для кращого розуміння поділу країн на групи, було побудовано матрицю, у якій досліджено залежність між рівнем ВВП країни та досягнутим коефіцієнтом використання соціокультурного та гендерного потенціалу. Всі країни, що мали ВВП на душу населення

менше 20 тис. дол. США потрапили до першої групи, від 20 до 40 тис. дол. США – до другої, більше 40 тис. дол. – до третьої. Аналогічно, країни з коефіцієнтом меншим за 0.9 попали до першої групи, від 0.9 до 1.1 – до другої, більше 1.1 – до третьої. Таким чином, країни з низьким коефіцієнтом недостатньо використовують потенціал, що формується соціально-культурною та гендерною

сферою. В результаті показники їх економічного розвитку виявляються заниженими. Середній та високий коефіцієнт свідчить про раціональне та максимальне використання гендерно-культурного потенціалу. Внаслідок цього – нульова або позитивна розбіжність між фактичними та розрахованими за регресійною моделлю показниками ВВП (див. рис. 5).

Коефіцієнт використання соціокультурного та гендерного потенціалу країни	Високий	Єгипет Іран Болгарія	РФ Словаччина	Франція Німеччина Австрія Норвегія
	Середній	Індія	Румунія Польща Литва Естонія Чехія Італія Японія	Бельгія Канада Нідерланди США
	Низький	Україна Китай	Латвія Угорщина	Фінляндія Великобританія Швеція
		Низький	Середній	Високий
ВВП на душу населення за ПКС				

Рис. 5. Кластеризація країн

Джерело: власні розрахунки на основі [2; 5; 7; 8]

Як видно з рис. 5, Україна належить до країн з низьким коефіцієнтом. Профіль країни формується низьким рівнем індивідуалізму, індульгенції та залучення жінок до політичного життя суспільства, середнім показником економічної активності, раннім віком укладення шлюбу (див. табл. 1). Як було визначено раніше, зазначені чинники мають пряму кореляційну залежність з ВВП на душу населення (див. рис. 1 та 2). Це означає, що для зменшення розриву між реальними та потенційними показниками економічного росту Україні слід прагнути до збільшення рівня індивідуалізму та індульгенції, більшої участі жінок у політиці та перегляду пріоритетів щодо кар'єри та шлюбу.

Висновки та дискусія. Проведене дослідження показало, що економічний розвиток суспільства суттєво пов'язаний з соціально-культурними та гендерними факторами відповідного народу. У роботі розглянуті різноманітні соціальні параметри (соціокультурні показники за Х.Хофстеде, показники ділової активності жінок у суспільстві, тощо). Виявлено, що принаймні частина з цих параметрів суттєво корелює з рівнем ВВП на душу населення. Зокрема показано, що зростання індивідуалізму в країні на 1 пункт сприяє вищому рівню ВВП на душу населення на 333 дол. США, індульгенції – 211 дол. США. У той же час, зростання частки жінок серед менеджерів всіх фірм не сприяє збагаченню країни: навпаки кожен додатковий відсоток жінок при керівництві віднімає 622 дол. США від ВВП на душу населення. Нарешті, надзвичайно важливим є індекс економічної активності та можливостей у країні: кожне його збільшення на 0,01 пункт призводить до зростання ВВП на душу населення на 702 дол. США.

Важлива роль виявлених вагомих факторів вказує на те, що доцільно стимулювати зміну менталітету

українського народу, значно підвищуючи рівень його індивідуалізму. Очевидно, що необхідно стимулювати конкуренцію у різних сферах життя. Взаємозв'язок між соціокультурними показниками вказує, що зростання індивідуалізму та індульгенції сприятиме збільшенню участі жінок у економічному та політичному житті суспільства, що в свою чергу, як показує розроблена модель, веде до зростання рівня життя. Країні слід також стимулювати перегляд пріоритетів щодо кар'єрного зростання та укладення шлюбу, адже зріла сім'я здатна у більшій мірі сприяти добробуту суспільства.

Список використаних джерел

1. Ward J., Lee B., Baptist S., Jackson H. (2010) Evidence for Action. Gender Equality and Economic Growth. Chatham House. The Royal Institute of International Affairs.
2. The Global Gender Gap Report (2015) World Economic Forum // <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>.
3. Human Development Report (2015) United Nations Development Program // http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.
4. Gender Equality Index 2015. Measuring gender equality in the European Union 2005-2012. Report (2015) European Institute for Gender Equality // <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215616enn.pdf>.
5. Women in Business and Management (2015) International Labour Organization // http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_334882.pdf.
6. Social Institutions % Gender Index. Ukraine (2014) OECD Development Center // <http://www.genderindex.org/sites/default/files/datasheets/UA.pdf>.
7. Geert Hofstede. Research // <https://geert-hofstede.com/research.html>.
8. Global Competitiveness Report 2015-2016 (2015) World Economic Forum // <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>.

Надійшла до редколегії 22.05.16

Date of editorial approval 03.06.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

Н. Кочкина, канд. экон. наук, доц.,
А. Ставицкий, канд. экон. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ГЕНДЕРНЫЕ ФАКТОРЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ

В статье рассмотрено влияние гендерной асимметрии на социально-экономическое развитие страны. Определены факторы, с высокой долей вероятности определяющие уровень развития общества. Построены эконометрические зависимости между уровнем ВВП на душу населения по покупательной способности и социально-культурными и гендерными факторами. На основе регрессионного анализа выделено 9 кластеров стран. Разработаны рекомендации относительно стимулирования экономического роста страны посредством сглаживания гендерных разрывов.

Ключевые слова: гендер, гендерная асимметрия, социально-экономическое развитие страны, социально-культурные факторы по Х.Хофстеде, Gender Gap Index.

N. Kochkina, PhD in Economics, Associate Professor,
A. Stavitsky, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GENDER FACTORS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF A COUNTRY

The article discusses the impact of gender asymmetry on the socio-economic development of the country. Authors detected factors that determine with high level of the probability social development of the society. Econometric relationship between the level of GDP per capita in comparative prices and the socio-cultural and gender factors are developed and estimated. The analysis showed that the level of individualism, indulgence, economic participation, and political empowerment of women in the society have direct linear correlation with GDP per capita. Power distance has opposite inverse correlation with the level of GDP. Application of regression analysis gave the possibility to divide all countries into 9 clusters with similar features. Two-dimensional matrix included GDP per capita and coefficient of implementation of a country gender and socio-cultural potential. The recommendations for stimulating economic growth by smoothing gender gaps are proposed.

Key words: gender, gender asymmetry, socio-economic development, socio-cultural factors on H.Hofstede, Gender Gap Index.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription:

1. Ward J., Lee B., Baptist S., Jackson H. (2010) Evidence for Action. Gender Equality and Economic Growth. Chatham House. The Royal Institute of International Affairs.
2. The Global Gender Gap Report (2015) World Economic Forum. Available at: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>.
3. Human Development Report (2015) United Nation Development Program. Available at: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.
4. Gender Equality Index 2015. Measuring gender equality in the European Union 2005-2012. Report (2015) European Institute for Gender Equality. Available at: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215616enn.pdf>.
5. Women in Business and Management (2015) International Labour Organization. Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_334882.pdf.
6. Social Institutions % Gender Index. Ukraine (2014) OECD Development Center. Available at: <http://www.genderindex.org/sites/default/files/datasheets/UA.pdf>.
7. Geert Hofstede. Research. Available at: <https://geert-hofstede.com/research.html>.
8. Global Competitiveness Report 2015-2016 (2015) World Economic Forum. Available at: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 7(184): 20-27

УДК 330.8

JEL Classification: B 300

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/3>

О. Процишин, канд. екон. наук, доц.,
П. Скотний, канд. екон. наук, доц.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич

ПУБЛІЦИСТИКА ІВАНА ФРАНКА: ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ТА ЇХНЄ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОСТІ (ДО 160-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСЛИТЕЛЯ)

*"Я переконаний,
що економічний стан народу – се головна підстава цілого його життя, розвитку і поступу"*

І. Франко

Лист до О. Рошкевич, 20 вересня 1878

У статті проаналізовано основні напрями економічних досліджень у ранніх і пізніх публіцистичних творах Івана Франка та простежено еволюцію економічного світогляду українського дослідника.

Висвітлено економічні погляди мислителя на соціально-економічний розвиток Галичини, проблеми бідності, міграції населення, фінансової та грошово-кредитної політики, економічної статистики. Обґрунтовано роль і значення публіцистичної спадщини економічного спрямування І. Франка для формування української та світової економічної думки.

Ключові слова: українська економічна думка; економічна публіцистика І. Франка; економічні погляди І. Франка; еволюція економічного світогляду І. Франка.

Постановка проблеми. Постать Івана Франка є знаковою для українського народу не лише тому, що він був видатним письменником, поетом, мислителем та науковцем, але й внаслідок всебічного відображення та глибокого осмислення в його публіцистичних творах складних та суперечливих процесів політичного та соціально-економічного розвитку тогочасного суспільства. Багатогранний талант українського генія підкреслюють не тільки вітчизняні франкознавці та науковці, але й зарубіжні дослідники його творчої спадщини.

Провідне місце серед усього творчого доробку Івана Франка належить публіцистиці. За даними Інституту франкознавства ЛНУ імені Івана Франка публіцистична спадщина дослідника налічує 2150 творів [1], у т.ч. економічного спрямування, далеко не всі з яких відображені в двох книгах 44-го тому 50-томного видання його творів. Поряд з тим, до економічної публіцистики вченого слід зарахувати і його статті, рецензії та кореспонденції в численних тогочасних газетах і журналах україн-

ською, польською та німецькою мовами. Цікаво, що підбиваючи підсумки своєї праці за період до 1890 року, І. Франко з певним здивуванням повідомляє, що із майже 900 публікацій, що побачили світ за чверть століття, 525, тобто значно більше половини, – це публіцистичні та наукові статті та ще понад 80 рецензій [2]. Важливо зауважити, що економічні роздуми дослідника, представлені в цих творах, базуються на осмисленні актуальних питань тогочасної економічної теорії та господарської практики в тісному зв'язку з проблемами історії, політики та моралі.

Актуальність дослідження творчого внеску І. Франка у формування та становлення української економічної думки, виявлення причин та напрямів еволюції наукових поглядів дослідника важко переоцінити. Незважаючи на те, що він жив і творив за умов соціально-економічних, та політичних трансформацій Європи та світу кінця XIX – початку XX століття, здійснений ним глибокий аналіз соціально-економічного поступу україн-

ського суспільства набуває нині важливого значення в контексті вирішення нагальних завдань національного відродження країни, становлення її як незалежної, економічно розвинутої держави. Ретельне опрацювання та осмислення публіцистичних творів Івана Франка сприяє відновленню і розвитку національних наукових традицій, дозволяє осмислити сучасні непрості соціально-економічні та суспільно-політичні реалії в системі історичної динаміки та трансформаційних перспектив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних наукових публікацій, присвячених дослідженню економічних поглядів Івана Франка, слід відмітити праці І. Василевич, В. Здоровеги, С. Злупка, К. Кондратюка, М. Нечиталюка, М. Романюка, Г. Синичин, А. Яценко, В. Студінського, І. Шафранської, В. Шимоніка та інших.

Зокрема С. Злупко глибоко дослідив еволюцію економічних поглядів Івана Франка та обґрунтував вплив його публіцистичних творів на формування української економічної думки [3]. У фундаментальному підручнику з історії економічних учень, підготовленому науковцями Київського національного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом проф. Базилевича В.Д. висвітлено роль І. Франка як активного пропагандиста соціал-демократичних ідей в Україні у кінці XIX – на початку XX ст. [4, с. 370]. У працях В. Здоровеги зроблено наголос на впливі франкової творчості на розвиток української публіцистики, підкреслено необхідність комплексного її вивчення. На думку дослідника, публіцистика Івана Франка є "найчутливішим, найоперативнішим і практично найрезультативнішим вираженням його Духа печаті" [5]. Звертаючи особливу увагу на історіографію питання, Нечиталюк М.Ф. вважає, що "публіцистика – це і є та маловідшліфована, жарка грань таланту Івана Франка, без якої неможливо уявити повністю образ великого Каменяра" [1]. Г. Синичин та А. Яценко також акцентують увагу на необхідності вивчення публіцистики як предмету наукового дослідження у франкознавстві [6], К. Кондратюк аналізує окремі публіцистичні твори, виокремлюючи не лише економічні, а суспільно-політичні погляди І. Франка [7], І. Шафранська розглядає еволюцію світогляду Івана Франка в різні періоди його життя та його погляди на розвиток економічної думки в Україні від давнини до кінця XIX ст. [8].

Однак, незважаючи на досить ґрунтовний аналіз економічного аспекту творчого доробку Івана Франка у вітчизняній науковій літературі, поглибленого дослідження потребує саме публіцистична спадщина видатного українського мислителя з метою виявлення особливостей теоретико-методологічного аналізу соціально-економічної життєдіяльності українського суспільства періоду XIX ст. та проєкції виявлених наукових здобутків на вирішення актуальних проблем розвитку економічної теорії та господарської практики сьогодення.

Метою статті є дослідження еволюції економічних поглядів Івана Франка, висвітлених у його ранніх і пізніх публіцистичних творах, та обґрунтування на цій основі їхньої ролі і значення для розвитку української та світової економічної думки.

Методологія. У процесі вивчення та аналізу економічних поглядів Івана Франка були використані історичний та системно-генетичний наукові підходи. Термінологічний метод дозволив виокремити напрями економічних досліджень, відображених у публіцистичній спадщині І. Франка. Крім того, були використані такі загальнонаукові методи наукових досліджень, як діалектичний, аналіз та синтез. У процесі вивчення текстів першоджерел застосовувалися специфічні методи наукового пізнання, а саме: ґносеологічний, контекстуально-інтерпретаційний, елементи контент-аналізу.

Основні результати. Аналіз публіцистичної спадщини Івана Франка засвідчує, що український мислитель ґрунтовно досліджував економічну проблематику, глибоко вивчав суспільні науки, але не створив і не намагався започаткувати власне економічне вчення. Зазначені питання цікавили його, насамперед, як письменника і публіциста, універсального вченого-мислителя. При цьому І. Франко мав ґрунтовні знання з економіки, був добре обізнаним як з класичною, так і з новою соціально-економічною літературою. До творчого здобутку вченого в цій царині слід віднести:

1. *Дослідження основних економічних категорій і понять, економічне просвітництво.* Ще в студентські роки І. Франко відводив політекономії одне з центральних місць у системі загальноосвітніх наук. У 1879 – 1880 рр. він викладав політекономію в робітничих гуртках самоосвіти. Поет прагнув донести до широкого кола слухачів, а це були здебільшого робітники, основні тлумачення економічних процесів розвитку тогочасного суспільства. У 1884 р. в Женеві була надрукована "Програма польських і руських спеціалістів Східної Галичини", до розробки якої долучився також і Іван Франко.

Більшість дослідників творчості поета стверджує, що його ранні погляди на сутність економічних явищ і процесів формувалися під впливом праць Ф. Лассаля, М. Чернишевського, Дж.-Ст. Білля, К. Маркса, М. Зібера та інших тогочасних вчених. У період 70-80-х рр. XIX ст. основним доробком мислителя стали роздуми щодо причин злиднів і зубожіння українського народу, що привернуло його увагу до виявлення сутності таких економічних категорій, як "вартість", "гроші", "капітал", "заробітна плата" тощо. Визнаючи його заслугою в історії економічної думки стала розробка української наукової термінології з політекономії, оскільки на цей час в Україні використовувалися тільки російські, польські та німецькі її мовні інтерпретації. При цьому важливо взяти до уваги, що погляди І. Франка на сутність окремих економічних категорій і понять еволюціонували та змінювались у різні життєві періоди.

Наприклад, спочатку, сприйнявши ідеї німецької історичної школи, український дослідник трактував політичну економію як науку про розвиток народного господарства, однак згодом він вважав її наукою про багатство і працю якої його джерело [3]. З часом, під впливом марксизму і ці погляди зазнали трансформації. У "Доповненні до "Основ суспільної економіки", як передмові до перекладу 24 розділу "Капіталу" К. Маркса, І. Франко приходить до висновку, що "економія – се наука абстрактна", цілєю якої є дослідити не лише "закони економічні теперішньої суспільності, але загальні закони праці людської" [9]. Таким чином, І. Франко звукував предмет політекономії, зазначаючи, що її метою є вивчення економічних законів людської праці в сучасному суспільстві.

Товар, як основна економічна категорія, у ранніх франківських визначеннях ототожнювався з капіталом як засобами виробництва, призначеними для продажу і покликаними приносити зиск. З цього випливало, що засоби праці селянина – плуг чи коса, які не приносили зиску, не були товаром. Згодом вчений погодився з К. Марксом у тому, що "предмети, які виробляються не для власного вжитку самого витвірця, а для заміни за інші, тоді звуться товарами" [10]. При цьому людську працю поет визначає як особливий товар, що створює вартість і надлишкову вартість. На думку дослідника, "...праця людська – се не є звичайний товар. Се товар живий, котрий має тату властивість, що надає вартість другим предметам, і надає її більше, ніж скільки сам коштує" [10]. Визнаючи джерелом вартості людську працю, вчений наголошує на тому, що: "наука економіка

каже, що без праці немає вартості"... "людська праця є мірою вартості товарів" [11].

Виходячи з марксистського розуміння сутності грошей, І. Франко висвітлює їхні основні функції, а саме: міри вартості, засобу обміну, засобу платежу і накопичення. При цьому він всебічно і доступно пояснює закономірності розвитку грошей від зливків, які йшли на вагу, до паперових грошей із їх національною формою, державними знаками і примусовим курсом, розкриває суть грошей у здійсненні операцій лихварського і торговельного капіталів у докапіталістичну добу [3, с.31].

Важливо зауважити, що І. Франко розумів і пояснював товарний обмін на основі суспільно необхідних затрат праці, хоча і не вживав цього терміну. Він акцентував увагу на тому, що "товари міняються лише на товари рівної вартості (хто при обміні втрачає, той, хто не розуміється на торгівлі або хоче іншому щось подарувати)". У цьому контексті вчений трактував категорію ціни, зазначаючи, що: "Вартість товару більше є чи менше дорівнює коштам його виготовлення і виражається тим, що ми називаємо ціною товару" [11, с.72]. Зміни цін товарів він пояснював дією законів конкуренції, попиту та пропозиції: "Коли між тим, хто продає той самий товар, є велика конкуренція, то ціна падає"; коли їх мало, то ціну "тримають". У першому випадку – "пропозиція" буде "більшою ніж попит", і навпаки [11, с.72]. Аналогічно пояснюється зміна ціни на працю: "...її ціна (тобто заробітна плата) підноситься тоді, як на неї більший попит, і, навпаки, спадає, коли попит зменшується" [12]. Отже, І. Франко розглядав ціну як форму виразу вартості товару: "...загалом середня ціна товару завжди буде дорівнювати коштам його вироблення", усвідомлюючи при цьому, що товари можуть не продаватися за їх вартість. При цьому під виразом "кошти вироблення" він розумів суспільно необхідні затрати праці [3, с.33].

Торкаючись категорії "капітал", І. Франко не завжди давав її чітке наукове визначення. У його працях іноді можна натрапити на тлумачення капіталу як засобу виробництва: "Засоби і знаряддя виробництва складають те, що називається капіталом, і необхідні у виробництві" [12, с.40]. Згодом він трактував це поняття як відносини між власниками засобів виробництва і найманими робітниками, у процесі яких створюється прибуток за рахунок експлуатації останніх. Відповідно до марксистської наукової традиції І. Франко поділяв капітал на постійний і змінний. До постійного капіталу він відносив "фабрики, тобто будинки, машини, устаткування, сировину і вироби", а до змінного – "робочу силу", тобто ту "частину капіталу, яка є власне тим джерелом, з якого пливуть доходи і прибутки капіталіста" [13, с.57].

Як відомо, проблема розподілу доходів була і залишається гострою у суспільстві за ринково орієнтованою економікою починаючи ще з часів її становлення 70-80 рр. XIX ст. Тому І. Франко приділяв значну увагу з'ясуванню цих питань, зокрема сутності заробітної плати, її руху та причин нерівності в доходах у тогочасній буржуазній Галичині. При цьому вчений використовував терміни "ціна праці" та "ціна робочої сили," розуміючи, що робітник продає робочу силу, яка створює додаткову вартість. У праці "Зарібки і життя львівського зецера" дослідник простежує вплив розвитку промислового виробництва на рівень заробітної плати. Він звертає увагу на те, що "машини... зробили працю людську в огромній часті машинною і через те дуже знизили її ціну" [14]. Водночас рівень зарплати промислових робітників Дрогобицького заводу парафіну й церезину, на думку дослідника, "залежить від різних умов, в основному від пори року і пов'язаної з нею більшої чи меншої конкуренції робітників. Крім цього, плата залежить і від якості

та кількості виконаної робітником праці" [13, с.60]. Щодо проблем розподілу зарплати та її середнього розміру, то в цьому питанні Франко поділяв погляди Д. Рікардо і Ф. Лассаля. Аналізуючи зарплату робітників тогочасної Галичини, він зауважував, що "плата робітників промислових ...є мізерною в порівнянні до плат французьких або німецьких" [15], і не може задовольнити життєві потреби не лише сім'ї, а й одного робітника. Зокрема робітники фабрики парафіну та церезину в Дрогобичі за зароблені гроші мали злиденне життя: "фабричні робітники змушені цілий тиждень бути на сухому пайку і харчуватися малопоживними продуктами, крім цього, вони змушені дозволяти панові касирові обдирати себе" [13, с.62].

Таким чином, можемо стверджувати, що в 70-80 роки XIX ст. у трактуванні основних економічних категорій та процесів І. Франко притримувався здебільшого теорії трудової вартості, викладеної у працях класиків політекономії та прихильників марксизму. Однак І. Франко вивчав і пропагував не тільки праці К. Маркса, Ф. Енгельса, але й інших соціалістів, зокрема й реформістського напрямку (Ф. Лассаля, П. Прудона, А. Шеффле та ін.). Він працював у австрійських і німецьких соціал-демократичних виданнях, виступав із рефератами перед соціал-демократами Відня, а з главою австрійських соціал-демократів В. Адлером навіть був у товариських взаєминах.

2. *Дослідження соціально-економічної життєдіяльності населення Галичини.* Прикладом таких розробок є здійснене І. Франком у 1978 р. дослідження життя української інтелігенції через призму критики літературних творів, написаних до 1848 р. Проаналізувавши українські фольклорні записи, літературні та публіцистичні твори, більшість з яких належали М. Шашкевичу, Я. Головацькому, І. Вагилевичу та іншим авторам українського альманаху "Русалка Дністровая", який у 1837 р. вийшов друком у Будині, вчений дійшов висновку, що, ці твори хоч і були "галицько-руськими", здебільшого "попівськими", однак висвітлювали зародження реформістського руху. На думку І. Франка, "...сеє маленький і слабенький проблиск революційного духу переполошив усі власті церковні й світські і викликав довгу, майже десятилітню реакцію в літературі", "початок і повільний зріст" якої "найліпше характеризує малоруське видання "Вінок" [16].

Слід відзначити, що Іван Франко у 1880-х роках уперше в українській краєзнавчій науці почав досліджувати побут робітників Галичини в тісному зв'язку з їхнім економічним та політичним становищем. Зібраний матеріал він узагальнив у низці публіцистичних статей, надрукованих у журналі "Світ" та робітничій газеті "Ргаса", зокрема в таких, як "Робітники і трудівники" (1879 р.), "Робітниче питання" (1881 р.), "Дещо про Борислав" (1882 р.). У цьому контексті на особливу увагу заслуговує стаття І. Франка "Промислові робітники в східній Галичині і їх плата в р. 1870" (1881 р.). Досліджуючи життя саме робітників, а не трудівників, оскільки він розмежовував ці поняття як "два різні світи" [17], автор зауважує, що причиною їхнього важкого економічного становища є безправність. На думку мислителя, "робітник позбавлений прав" та несе тяжкий податковий тягар. Йдеться про те, що "робітничий клас платить непрямий податок. Цей податок руйнує і вбиває його" [18], Наголошуючи на необхідності встановлення соціальної справедливості, І. Франко доводив, що податкові закони захищають інтереси виключно панівних верств. Відтак він пропонував запровадити особисто-прибутковий податок, який би дав можливість "витрушувати кишені багатіїв для загального добра", а також оподатковувати грошові й товарні біржі, підвищити податки на предмети розкоші тощо.

У контексті проблеми, що досліджується заслуговують на увагу проблеми власності в аграрному секторі, відображені у багатьох франкових творах, як такі, що були болючими для селянства тогочасної України. Досліджуючи суспільні та економічні відносини у Галичині, І. Франко доводив, що земельна власність є "основною віссю, довкола якої обертаються всі крайові відносини" [19, с.546], а земля – основним природним ресурсом і фактором виробництва, оскільки "земля, на якій живе якийсь народ, являється підставою його життя, джерелом його добробуту" [19, с.570]. На думку Івана Франка, земля "ані в цілості, ані в жодній частині не може бути нічийою приватною власністю, але кожне покоління може тільки брати її в посідання, чи то індивідуальне, чи то родинне, чи колективно-громадське" [19, с.573]. Вчений був переконаний, що "земля, на якій живе народ, повинна бути збірною власністю всього того народу. Се домагання оправдане, бо земля, на якій, по старій приказі, всі ми гості, не може й не повинна бути приватною власністю в дусі римського права" [19, с.570 – 571]. У цьому сенсі земельна реформа має здійснюватися в "ім'я інтересів загальнонародних... Реформа, розпочата в ім'я яких-небудь особливих, класових інтересів, не досягне мети і замість помочі принесе шкоду... Земля повинна служити тривкою та невід'ємною підставою для дальшого розвою народу на полі промисловім, торговельнім та інтелектуальнім. Тільки такий розвій, що йтиме від ґрунту, буде здоровий і не сполучений нічийою кривдою" [19, с.570].

Слід зауважити, що в процесі аналізу аграрних відносин вчений важливу роль відводив висвітленню сутності диференціальної ренти І, диференціальної ренти ІІ а також абсолютної земельної ренти, хоча й не розглядає земельну ренту як особливу форму додаткової вартості. Письменник-економіст глибоко розумів закономірності розвитку аграрних відносин, особливості їхньої еволюції в період феодалізму і капіталізму, а також соціально-економічні процеси в Галичині в пореформенний період. Відтак об'єктом глибокого аналізу у його творах постають проблеми аграрних товарно-грошових відносин, капіталізації сільськогосподарського виробництва, зміни форм експлуатації, монопольного становища фільварку, розшарування та пролетаризації селянства, податкової безвиході бідноти тощо.

3. *Критичне переосмислення марксистської теорії.* Прихильність І. Франка до марксистської теорії у 1880-х роках змінюється критичним ставленням до неї вже у 1890-х рр. Зокрема в праці "Соціалізм і соціал-демократизм" (1897 р.) він піддає сумніву першовідкриття К. Марксом і Ф. Енгельсом "вікових законів суспільного життя", діалектичного методу, "надлишку вартості", концентрації капіталу. Наприклад, аналізуючи проблему першості застосування діалектичного методу та поняття "надлишкової вартості", він пише: "Тільки правда ж сему, що ніхто на світі не знав ані про діалектичний метод, ані про тайну надлишку вартості?" [20, с.483], адже "сам Енгельс говорить, що Декарт і Спіноза, Руссо і Дідро, а з сучасних йому Гегель і Фур'є послугувувались сим методом (діалектичним) на подив добре" [20, с.484]. Водночас у питанні трактування надлишкової вартості та концентрації капіталу, вчений звертається до попередників Маркса – Сімонді, Р. Оуена і У. Томпсона. Зокрема, сутність концентрації капіталу він розглядає через призму статистичної інформації про зростання чисельності капіталів не лише крупних, а й дрібних, що суперечило закону К. Маркса.

Розмірковуючи над постулатами Ф. Енгельса та К. Каутського щодо соціалізації справедливості розподілу результатів праці та її оплати в суспільстві,

І. Франко доводить їхню облудність. Він звертає увагу на фальсифікацію основної ідеї соціалізму, а саме: "замість солідарності – порядок і тісноту казарми, замість економічної рівності – привілеї", що зумовлює зраду "справи народів, домагання терплячої людськості" [20, с.504]. Порівнюючи "Комуністичний маніфест" К. Маркса і Ф. Енгельса (1848 р.) та В. Консідерана, написаний у 1843 р. і опублікований у 1848 р., І. Франко дійшов висновку, що К. Маркс і Ф. Енгельс не були першовідкривачами наукового соціалізму, а джерелом їхніх ідей був саме маніфест В. Консідерана: "Маркс і Енгельс черпали не лише зміст з маніфесту Консідерана, але навіть форму, титули розділів", – зазначає дослідник [21]. Він звертає увагу на те, що майбутні історики-дослідники зможуть побачити, що Консідеран краще за холодного доктринера Маркса вгадав майбутнє суспільства.

З'ясовуючи рушійні сили суспільно-економічного прогресу, дослідник піддає критиці марксистську ідею про класову боротьбу як двигун історії людства. У фундаментальній праці "Що таке поступ?" (1903 р.) Іван Франко шукає ключ до розкриття проблеми людини, глибинного сенсу філософії економічних систем суспільства і заперечує економічний детермінізм, фаталізм, називаючи рушійними силами економічного і соціального прогресу комплекс фізичних і духовних потреб людини. При цьому він застосовує цивілізаційні критерії до оцінки прогресу людства, починаючи від первіснообщинного ладу до зародження індустріального суспільства, стверджуючи, що важливою передумовою розвитку суперечливих суспільних відносин є поділ праці – "велика поступова сила" [22, с.448].

У зв'язку з цим зауважимо, що дещо раніше, в статті "Про працю" (1981 р.), український мислитель звертав увагу на важливу роль науково-технічного прогресу в розвитку суспільства. На думку дослідника: "Вироби вдосконалюються завдяки поступу механіки, ціни їх за рахунок масового виробництва стають дедалі доступніші; тому люди стають все вимогливішими, все більше цивілізуються, рух посилюється і торгівля пожвавлюється" [11, с.76]. При цьому вчений прагнув виявити причини економічної нерівності між класами капіталістів та робітників. Подолання такої нерівності він вбачав у скасуванні капіталістичного ладу, стверджуючи, що "...доки засоби виробництва не стануть власністю всього трудового суспільства, а не окремих осіб, доки до вільної конкуренції не будуть допущені і робітники, які зараз є жертвами конкуренції, доти поступ для нас не існує, доти ми будемо в суспільстві паріями (позбавленими прав). Суспільство повинне прокладати зусиль для того, щоб робітників було допущено до участі в ньому, а коли цього буде досягнуто, тільки тоді можна буде говорити про поступ людства" [11, с.76 -78].

Вже пізніше розкриваючи механізм прогресу цивілізації, Іван Франко наголошував, що, по-перше, "...не весь людський рід поступає наперед...", по-друге, розвиток суспільства відбувається циклічно: "...поступ не йде рівно, а якось хвилями: бувають хвилі високого підйому, а по них наступають хвилі упадку...", по-третє, "...той поступ не держиться одного місця, а йде, мов буря, з одного краю до другого, лишаючи по часах оживленого руху пустоту та занепад" [22, с.441]. Рушійними силами розвитку всього людства він вважав задоволення матеріальних і духовних потреб, яке неможливе без злагоди й миру між людьми: "Голод – се значить матеріальні і духовні потреби чоловіка, а любов – се чуття, що здружує чоловіка з іншими людьми", – писав дослідник [22, с.476].

Отже, у кінці XIX – початку XX століття Іван Франко, один з перших, зумів критично оцінити політичну і світо-

глядну марксистську теорію, дослідив і довів явні суперечності і певну хибність висвітлення тогочасних економічних процесів. Відоме твердження І. Франка у студії "Що таке поступ?" (1903 р.) про те, що на випадок створення держави на марксистських засадах люди би потрапили в лабеті деспотів, яких досі не знала цивілізація. Це була засторога І. Франка перед можливими жертвами від реалізації марксистських доктрин. На жаль, цього належно не оцінили ні в Україні, ані у світі.

4. *Обґрунтування основних напрямів формування і розвитку суспільного ладу.* Важливо зауважити, що у І. Франка було своє, креативне бачення проблем формування суспільного ладу, виходячи з того, що "головні засади, на яких він має ґрунтуватися, такі: замість приватної власності капіталу – власність загальна, народна, общинна; замість суспільних класів – усебічний розвиток кожного громадянина і наступна праця в різноманітних робітничих галузях; замість нинішньої сліпої конкуренції – вільний договір общини з общиною, народу з народом, замість нинішніх злиднів і боротьби за існування – сталий добробут, що ґрунтується на постійній праці" [23]. Соціалізм, у його розумінні, – це соціально справедливе суспільство, намагання усунути всяку суспільну нерівність, усякий визиск і всяке убожество. Ідея соціальної справедливості – основа всієї його творчої діяльності.

У праці "Що таке поступ?", вчений наголошує на тому, що цивілізована людина мусить дбати про завтра, про ближче й далі своє майбутнє, свої рідні, свої громади, свого краю, своєї держави [22, с.446]. При цьому держава, за Іваном Франком, постає як особлива суспільна цінність, про зміцнення якої повинен дбати кожен громадянин. Таким чином, будучи добрим знавцем економічних наук і економічного стану українського народу, Іван Франко розглядав створення держави і соборність України у тісному зв'язку з формуванням національної економічної системи [24]. Тому важливого значення він надавав вивченню економіки та економічному просвітництву. "Економічне питання таке важне, таке основне, – твердив він, – що й при справі політичної самостійності всякого народу не то що поминути його не можна, але треба класти його як вихідну точку" [25].

У "Народній програмі" (1900 р.) І. Франко наголошує, що сутність економічного господарювання полягає у тому, щоб доходи переважали видатки або бодай були в рівновазі. "Всяке добро, весь маєток, приватний і народний, іде з праці", причому праці продуктивної, яка і виступає "джерелом доходів у поодиноких людей і цілих народів", – зазначає дослідник. [26]. При цьому франкознавець В. Шимонік наголошує, що праця у поглядах Франка є категорією всеохоплюючою – не лише продуктивною, а й творчою, з її містичним і водночас інтеграційним характером [27]. На наш погляд, трактування праці з позиції креативності має важливе значення для формування організаційної культури підприємницьких структур у сучасних постсоціалістичних країнах.

Зауважимо, що співвідношення доходів і видатків у бюджеті краю, проблема фінансів і кредиту, функціонування банківської системи, фінансової політики різних рівнів (держави, Галичини, окремих повітів та громад) доволі широко відображено у науковій спадщині І. Франка. Наприклад, у праці "Сила податкова Галичини", досліджуючи соціально-економічне становище рідного краю на основі податкової частини бюджету, автор констатує економічну відсталість та недорозвиненість як тогочасної промисловості, так і сільського господарства. Порівнюючи податкові надходження Галичини та Чехії, він виявляє невідповідність між чисельністю населення та величиною податку на одну особу: "Галичина ... має людності о 398 000 більше, ніж Чехи", проте

"в Чехах на кожну людину випадає 2,58 разів більше податку ґрунтового, ніж в Галичині," – пише І. Франко [28]. Причини такої диспропорції дослідник вбачав у різному співвідношенні розвитку промисловості та сільського господарства, а також у відмінностях у структурі податків. Підтвердженням тому, що обґрунтовані вченим ідеї не втратили актуальності в наш час є здійснений ним аналіз видатків держави. Аналізуючи видаткову частину бюджету, І. Франко доводив, що лівова частка державних асигнувань має припадати на освіту. Він стверджував, що "між видатками, які ложить держава на поодинокі краї коронні, безперечно, перше місце повинен займати видаток на школи" [29]. При цьому Франкова оцінка державного бюджету виявила нерівномірність розподілу державних видатків на освіту в Галичині (11,4%) та її частки в складі населення і території монархії (1/4).

Детальний аналіз видатків та доходів краю за 1876 – 1880 роки дав змогу досліднику виявити причини державної заборгованості. Заслугою вченого стало виокремлення продуктивних та непродуктивних видатків держави. Так, видатки на утримання бюрократичного апарату, І. Франко вважав непродуктивними, такими, "котрі ані посередньо, ані безпосередньо не причиняються до піднесення чи то економічного, чи то культурного стану краю" [30]. Водночас продуктивні видатки він поділяв на три групи: економічні, санітарні, просвітні та наукові, які детально аналізував у розрізі статей бюджету краю. Отже, справи крайового бюджету були постійним об'єктом дослідження письменника, на основі якого він виявляв причини та фактори скрутного соціально-економічного становища краю, аргументував наслідки цього для трудового населення та обґрунтовував заходи щодо покращення добробуту пересічних українців.

У цьому контексті заслуговує на увагу проблематика становлення, функціонування та розвитку банків, виявлення їхньої ролі у житті, насамперед українського селянства, яка простежується у багатьох творах І. Франка, а саме: "Фінансове положення Галичини", "Банк крайовий", "Реорганізація банку крайового", "Регулямін банку крайового", "Проект 200 000 позички Бродам" та інші. Аналіз банківських операцій, організаційної та функціональної структури крайового банку дав змогу досліднику дійти висновків про його лихварську сутність, оскільки позики надавалися під великий процент, не зорієнтований на дрібного виробника. І. Франко звертав увагу на те, що "...дрібна власність буде допущена до кредиту лише через посередництво локальних фінансових інституцій громад і повітів, а видавання облігацій комунальних вказує нам також дуже виразно, що банк далеко радше волить мати діло з громадами і повітами як такими, ніж впрост з дрібними клієнтами" [31].

У статті "Катастрофа банку селянського", який автор називає закладом "до обдирання хлопських шкір" [32], дослідник глибоко проаналізував причини такого банкрутства, піддав критиці різні проекти його ліквідації, що їх пропонували буржуазні поміщики під замаскованим гаслом турботи за загальнонародні інтереси, перекладаючи насправді, весь тягар на селян. Важливо зауважити, що попри критику діяльності банків, І. Франко визнавав їх всебічне проникнення у різні сфери економіки і важливу роль у розвитку продуктивних сил. Варто відзначити, що практично у кожній статті на "банківську" тематику вчений пропагував активну підприємницьку діяльність у сфері банківсько-кредитних відносин. Він не заперечував, що "одній, невеликій частині мужиків, деяким повітам і громадам буде банк безперечно корисний" [31]. На думку дослідника, для того, щоб банк був корисним не лише великому капіталу, потрібно селян-

ське господарство зробити кредитоздатним з допомогою певних заходів. У зв'язку з цим вчений репрезентував власний проект економічної взаємодопомоги для галицьких селян шляхом утворення громадських спілок. "Поки ми не будемо мати в краю громад розумних, освічених і добре впорядкованих, доти нам ані думати нема що про вирятуння себе і своїх потомків з нужди," – писав український мислитель [33]. З метою виходу з кризи на селі він радив формувати фільваркові господарства, виходячи з того, що "фільварок такий, який має нагоду майже щодень бачити перед своїми очима, повинен бути на тепер нашим народним ідеалом і з погляду на права політичні, які він має, і з погляду на господарку, яка на нім ведеться" [34].

Привертає увагу той факт, що публіцистичні праці українського дослідника написані на основі глибокого аналізу зібраного ним фактичного матеріалу, ретельного вивчення тогочасної практики фіскального та грошово-кредитного регулювання економіки. Заслугою І. Франка стало обґрунтування безперспективності економічної політики держави, спрямованої на захист інтересів панівних верств населення. На думку дослідника, така політика підживляє основи існування дрібних промислів, оскільки "ретельність податкових інспекторів" у сфері домашнього промислу веде до його знищення, відтак "... всякі зародки даного промислу, ... всихають, ніби їх підточила філоксера" [35]. У зв'язку з цим зауважимо, що погляди І. Франка на недосконалість бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики держави як основну перешкоду розвитку сільського господарства та промисловості в Галичині, першопричину злиднів широких верств населення не втратили своєї актуальності на сучасному етапі посткризової модернізації національної економіки. Зокрема, актуальними залишаються питання зниження податкового тягаря, збалансування державного і місцевих бюджетів, здешевлення кредитів для розвитку бізнесу тощо.

Актуальним науковим доробком І. Франка є також публіцистичні статті, присвячені проблемам трудової міграції галицьких селян. У статтях "Еміграція українського населення", "Еміграція і брехня", "Спроба з'ясування загадки еміграції", "Епізодичні засоби проти еміграції", "Про еміграційний рух", "З приводу еміграції населення", "Ще в справі еміграції селянства", "Чи необхідна еміграція з Галичини?" знайшли відображення проблеми причин і соціально-економічних наслідків міграції трудового населення, її напрямів, масштабів та інтенсивності, соціально-демографічного складу емігрантів тощо. Основною причиною еміграції селян вчений вважав "роздрібнення земельної власності" [36, с.459], "зубожіння та пролетаризацію" [37], а також "мрію про свободу", відтак єдиний вихід з такого становища він вбачав у вдосконаленні економічних відносин у суспільстві. Реформування останніх, на думку дослідника, є важливим чинником подолання негативних соціально-економічних наслідків еміграції українців, їхнього поневолення за кордоном та втрати робочої сили в рідній країні. "Бідний наш народ! – писав І. Франко. – Емігрує з краю, бо його деруть і тиснуть з усіх боків, а деруть і тиснуть його, бо емігрує" [38]. Разом з тим вчений відзначав позитивні ефекти міжнародної мобільності робочої сили, до яких він відносив спонукальний мотив до "пробудження енергії і заповзятливості народу та більшої расової життєвості" [39], вважаючи саме явище еміграції "нормальним і неминучим" [36, с.465], таким, що має врегульовуватися з боку держави шляхом надання йому організованих форм, допомоги емігрантам як перед виїздом, так і в країнах перебування. На нашу думку, "еміграційні" дослідження І. Франка залишаються актуальни-

ми й по сьогодні, зокрема, вони мають важливе значення для вивчення причин, основних чинників та специфічних ознак сучасних міграційних процесів в Україні.

Як уже зазначалося, для глибокого й об'єктивного аналізу соціально-економічного становища Галичини І. Франко широко використовував фактологічний та статистичний матеріал, здійснював власні розрахунки, оскільки не сприймав на віру інформацію тогочасних офіційних статистичних джерел. Наприклад, у статті "Фабрика парафіну й церезину у Дрогобичі" вчений критично аналізує інформацію, подану у звітах торговельно-промислової палати, яка надає матеріал для крайової статистики, називаючи її "чистою забавою, чистим глузуванням над здоровим глуздом і над будь-якою науковою статистикою" [13, с.55 – 56]. Звертаючи увагу на широке використання вченим наукових статистичних методів в економічних дослідженнях, С. Злупко наводить у якості прикладів працю І. Франка "Промислові робітники в Східній Галичині і їх плата 1870 р.", а також блискучу доповідь "Статистика яко метода і яко наука" на установчих зборах учасників новоствореного "Етнографічно-статистичного кружка" при "Академічній братстві" [3, с.100]. Зокрема, у доповіді І. Франка наголошувалося на важливості використання різних статистичних методів збору і обробки емпіричних матеріалів та підкреслювалося особливе значення статистики для аналізу економічних законів та процесів [40]. Здійснивши критичний аналіз статистичних щорічників, що видавалися крайовим віділом Галицького сейму, вчений здійснив самостійні "статистичні" дослідження "грамотності", "вродин", "смертності", "хвороб", "кримінальної ситуації" [41], "рогатої худоби" [42], "руху товарів залізничними перевезеннями" [43] тощо. Важливо зауважити, що розмірковуючи над соціально-економічним становищем українського суспільства, і Галичини зокрема, він не обмежується лише наявним статистичним матеріалом, а постійно доповнював його власними спостереженнями та фактами, що не піддаються статистичним обчисленням. У статті "Потреби аграрної статистики" [44] автор виклав своє бачення суті та перспективи розвитку цього напрямку в статистиці, обґрунтував поради щодо її подальшого використання, підкреслив її вагомий роль та значення в економічній науці.

Висновки. Досліджуючи економічні погляди Івана Франка, висвітлені ним у своїх публіцистичних творах, можна дійти наступних висновків:

1. Економічна публіцистика Івана Франка є важливою складовою інтелектуальної скарбниці українського народу. До важливих творчих здобутків вченого в цій царині слід віднести дослідження основних економічних категорій і понять, висвітлення *соціально-економічної життєдіяльності населення Галичини, критичне переосмислення марксистської теорії та обґрунтування на цій основі найважливіших напрямів формування і розвитку нового суспільного ладу.*

2. Ранні погляди автора на сутність економічних явищ і процесів формувались під впливом напрацювань учених різних економічних напрямів і шкіл. На початку своєї наукової діяльності він виступав популяризатором основних економічних концепцій здебільшого представників класичної політекономії та марксизму, на основі яких розробив українську наукову термінологію з політекономії та доклав зусиль до її популяризації. У цей період вчений трактував основні економічні категорії (товар, гроші, ціна, зарплата, вартість, капітал) з позицій трудової теорії вартості, сприяючи розвитку цього напрямку української економічної думки.

2. У кінці XIX – початку XX століття Іван Франко критично переосмислив марксистську теорію, довівши пев-

ні суперечності і хибність у висвітленні нею складних соціально-економічних процесів. Аналізуючи проблеми прогресивного розвитку людства, дослідник піддав критиці марксистську ідею класової боротьби як рушійної сили історії, виступив із запереченням економічного детермінізму та фаталізму. Заслугою дослідника стало звернення до цивілізаційних критеріїв прогресу людства, усвідомлення глибинного сенсу філософії економічних систем суспільства, визнання в якості рушійних сил економічного і соціального прогресу комплексу фізичних і духовних потреб людини.

4. Важливим інтелектуальним доробком видатного українського мислителя, що має неабияке значення для відродження і розвитку національних наукових традицій є дослідження соціально-економічного становища селян та робітників Галичини, з'ясування причин занепаду промисловості та сільського господарства, злиденності населення, причин та наслідків міграційних процесів, неефективності фінансової та грошово-кредитної політики, обґрунтування шляхів виходу з економічної та політичної кризи того часу, широке використання статистичних методів дослідження та розрахунків з метою обґрунтування основних напрямів та пріоритетів макроекономічної політики держави.

5. Економічні погляди І. Франка, відображені в його публіцистичних творах, потребують подальших ґрунтовних досліджень, є актуальними у контексті вирішення нагальних завдань етнонаціонального відродження, розширення теоретико-історичного та наукового світогляду вітчизняних фахівців-економістів, введення у науковий обіг та освітній процес фундаментальних та маловідомих праць видатних українських мислителів, здатних не лише суттєво збагатити розвиток сучасної української економічної науки, створити простір для економічних дебатів на національному рівні [45, с.56], але й сприяти вирішенню невідкладних практичних проблем.

Список використаних джерел

1. Франко І. Передмова. До збірки "В наймах у сусідів" / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: 1984. – Т. 39. – С. 262.
2. Нечитайлюк М.Ф. Іскриста грань таланту / М.Ф. Нечитайлюк // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – 2007. – Вип. 31. – С. 25 – 35.
3. Злупко С.М. Іван Франко – економіст // С.М. Злупко. – Львів: МП "Слово", 1992. – 206 с.
4. Базилевич В.Д. Історія економічних учень: Підручник. У 2 ч. – Ч.1 / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 582 с.
5. Здоровага В. Іван Франко і українська публіцистика [Електронний ресурс] // Володимир Здоровага // Збірник праць кафедри української преси і Дослідницького центру історії західноукраїнської преси. – 2006. – Вип. 7. – Режим доступу: journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07.
6. Синичич Г.В. Концепції економічного розвитку українського суспільства (за публіцистикою Івана Франка) [Електронний ресурс] / Г.В. Синичич, А.М. Яценко // Львівський національний університет імені Івана Франка. – Режим доступу: <http://gisap.eu/node/271>.
7. Кондратюк К. Іван Франко – публіцист [Текст] / К. Кондратюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. наук. праць / [гол. редколегії : М. Литвин, упоряд. : О. Седляр, Н. Кобрин] ; НАН України ; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – Вип. 21 : Scripta Manent. Ювілейний зб. на пошану Б. Якимовича. – С. 417 – 423.
8. Шафранська І.Б. Еволюція світогляду І. Франка та його погляди на розвиток української економічної думки / Ірина Шафранська // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 89 – 95. – (проблеми мікро- та макроекономіки України).
9. Франко І. Доповнення до "Основ суспільної економіки" / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 30.
10. Франко І. Друга передмова до перекладу 24-го розділу праці К. Маркса "Капітал", т.1 / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 32.
11. Франко І. Про працю / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С.72 – 78.
12. Франко І. Чого ми вимагаємо? / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С.36 – 40.

13. Франко І. [Фабрика парафіну й церезину у Дрогобичі] / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 55 – 62.
14. Франко І. Зарібки і життя львівського зецера / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С.7.
15. Франко І. Промислові робітники в Східній Галичині / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 46.
16. Франко І. Критичні письма о галицькій інтелігенції. Письмо друге / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1980. – Т. 26., кн.1. – С. 84 – 93.
17. Франко І. Робітники і трудівники / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 24.
18. Франко І. Чого ми хочемо? / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 26 – 27.
19. Франко І. Земельна власність у Галичині / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 546 – 573.
20. Франко І. Соціалізм та соціал-демократизм / І. Франко // Вибрані твори у трьох томах / упорядник і редактор О. Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – Т.3. – С. 483 – 504.
21. Франко І. До історії соціалістичного руху / І. Франко // Вибрані твори у трьох томах / упорядник і редактор О. Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – Т.3. – С. 512.
22. Франко І. Що таке поступ? / І. Франко // Вибрані твори у трьох томах / упорядник і редактор О. Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – Т.3. – С. 441 – 476.
23. Франко І. [Що таке соціалізм?] / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 51.
24. Романюк М.Д. Економічні складники поглядів Івана Франка на соборність України / М.Д. Романюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ І. Проблеми економічних теорій. – 2008. – 7. – 2008. – С.27.
25. Франко І. Поза межами можливого / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 279.
26. Франко І. Народна програма / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 521 – 522.
27. Szymonik W. Iwan Franko jako kreatywny ekonomista / W. Szymonik // Франкознавчі студії. – Випуск третій / Є. Пшеничний (гол. ред.) – Дрогобич: Коло, 2004. – С.154.
28. Франко І. Сила податкова Галичини / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 139.
29. Франко І. Що коштують наші школи? / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 145.
30. Франко І. П'ять літ нашої господарки крайової / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 222.
31. Франко І. Банк крайовий / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 176.
32. Франко І. Катастрофа банку селянського / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 295.
33. Франко І. Як би нам в біді рятуватися / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 165.
34. Франко І. Що таке громада і чим би вона повинна бути? / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 179.
35. Франко І. З царини фіскалізму / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 46.
36. Франко І. Чи необхідна еміграція з Галичини? / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 459 – 465.
37. Франко І. З приводу еміграції населення / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 352.
38. Франко І. Мізерія еміграційна / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 449.
39. Франко І. Економічна програма / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 44.
40. Франко І. Статистика як метод і як наука / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 248 – 254.
41. Франко І. Галицькі русини / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.1. – С. 293.
42. Франко І. Рогата худоба в Галичині / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 324.
43. Франко І. Торгівля у Галичині / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 432.
44. Франко І. Потреби аграрної статистики / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 44., кн.2. – С. 618 – 620.
45. Oleinik A. Between the west and the east: Ukrainian economic thought as the crossroads // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – №9 (174). – С. 56-61. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/174-9/9>

Надійшла до редколегії 19.05.16
Date of editorial approval 30.05.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

О. Процишин, канд. экон. наук, доц.,
П. Скотный, канд. экон. наук, доц.
Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, Украина

ПУБЛИЦИСТИКА ИВАНА ФРАНКО: ЭВОЛЮЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ СОВРЕМЕННОСТИ (К 160-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ УКРАИНСКОГО МЫСЛИТЕЛЯ)

В статье проанализированы основные направления экономических исследований в ранних и поздних публицистических произведениях И. Франко и прослежена эволюция экономического мировоззрения украинского исследователя.

Освещены экономические взгляды мыслителя на социально-экономическое развитие Галиции, проблемы бедности, миграции населения, фискальной и денежно-кредитной политики, экономической статистики. Обоснована роль и значение публицистического наследия экономического направления И. Франко для формирования украинской и мировой экономической мысли.

Ключевые слова: Украинская экономическая мысль; экономическая публицистика И. Франко; экономические взгляды И. Франко; эволюция экономического мировоззрения И. Франко.

O. Protsyshyn, PhD in Economics, Associate Professor,
P. Skotnyy, PhD in Economics, Associate Professor
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

PUBLICISTIC WRITING OF IVAN FRANKO: THE EVOLUTION OF HIS ECONOMIC VIEWS AND THEIR MEANING FOR THE MODERN TIMES (TO THE 160TH ANNIVERSARY OF THE UKRAINIAN PHILOSOPHER'S BIRTH)

The article analyzes the main directions of economic research in the early and late publicistic works of Ivan Franko and traces the evolution of the economic outlook of the Ukrainian researcher.

The authors elucidate economic views of the thinker on the socio-economic development of Galicia, the problems of poverty, migration and monetary policies, economic statistics. The authors substantiate the role and importance of Franko's economically-oriented publicistic heritage for the formation of Ukrainian and world economic thought.

Key words: Ukrainian economic thought; economic publicism of Ivan Franko; economic views of Ivan Franko; evolution of Franko's economic outlook.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. Franko I. (1984), Peredmov. Do zbirk "V najmakh u susidiv". Zibrannia tvoriv: U 50 t., vol. 39, p. 262.
2. Nechytaliuk M.F. (2007), Iskryta hran' talantu, Visnyk L'vivskoho universytetu, Seriya Zhurnalistyka, vyp. 31, pp.25 – 35.
3. Zlupko S.M. (2006), Ivan Franko – ekonomist, L'viv: MP "Slovo", 1992. – p.206.
4. Bazylevych V.D. (2006), Istoriia ekonomichnykh uchen': Pidruchnyk. Za red. V.D. Bazylevycha. Znannia, 2006. – chast 1 – p.582.
5. Zdoroveha V. (2006), Ivan Franko i ukrains'ka publitsystyka. Zbirnyk prats' kafedry ukrains'koyi presy i Doslidnyts'koho tsentru istorii zakhidnoukrayins'koyi presy, vyp. 7. – available at: journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07.
6. Synychych H.V., Yatsenko A.M. (2011), Kontseptsii ekonomichnoho rozvytku ukrayins'koho suspil'stva (za publitsystykoyu Ivana Franka), L'vivskiy natsional'nyi universytet imeni Ivana Franka. – available at: <http://gisap.eu/node/271>.
7. Kondratyuk K. (2012), Ivan Franko – publitsyst. Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist : zb. nauk. Prats, hol. redkolehii : M. Lytvyn, uporiad. : O. Sedlar, N. Kobryn; NAN Ukrainy, In-t ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha. – Lviv. – Vyp. 21, Scripta Manent. Yuvileinyi zb. na poshanu B. Yakymovycha, pp. 417 – 423.
8. Shafranska I.B. (2009), Evoliutsiia svitohliadu I. Franka ta yoho pohliady na rozvytok ukrainskoi ekonomichnoi dumky. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, № 2, pp. 89 – 95.
9. Franko I. (1985), Dopovnennia do "Osnov suspilnoi ekonomii". Zibrannia tvoriv: U 50 t., K.: nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 30.
10. Franko I. (1985), Druha peredmov. do perekladu 24-ho rozdlu pratsi K. Marksa "Kapital", t.1. Zibrannia tvoriv: U 50 t. – K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 32.
11. Franko I. (1985), Pro pratsiu. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp.72 – 78.
12. Franko I. (1985), Choho my vymahaemo? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp.36 – 40.
13. Franko I. (1985), Fabryka parafinu y tserezynu u Drohobychi. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp. 55 – 62.
14. Franko I. (1985), Zaribky i zhyttia Iivskoho zetsera. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p.7.
15. Franko I. (1985), Promyslovi robitynyky v Shkhidni Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 46.
16. Franko I. (1980), Krytychni pysma o halytskii intelihtsi. Pysmo druhe. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 26, kn.1, pp. 84 – 93.
17. Franko I. (1985), Robitynyky i trudyvnyky. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 24.
18. Franko I. (1985), Choho my khochemo? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp. 26 – 27.
19. Franko I. (1985), Zemelna vlasnist u Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 4, kn.1, pp. 546 – 573.
20. Franko I. (2005), Sotsializm ta sotsial-demokratizm. Vybrani tvory u trokh tomakh, Uporiadnyk i redaktor O. Bahan. – Drohobych, Kolo, vol. 3, pp. 483 – 504.
21. Franko I. (2005), Do istorii sotsialistynoho rukhu. Vybrani tvory u trokh tomakh, Uporiadnyk i redaktor O. Bahan. – Drohobych, Kolo, vol.3, p. 512.
22. Franko I. (2005), Shcho take postup? Vybrani tvory u trokh tomakh, Uporiadnyk i redaktor O. Bahan. – Drohobych, Kolo, vol.3, pp. 441 – 476.
23. Franko I. (1986), Shcho take sotsializm? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 45, p. 51.
24. Romaniuk M.D. (2008) Ekonomichni skladnyky pohliadiv Ivana Franka na sobornist Ukrainy. Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Rozdil I. Problemy ekonomichnykh teoriiv, 7, p.27.
25. Franko I. (1986), Poza mezhamy mozlyvoho. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 45, p. 279.
26. Franko I. (1985), Narodna prohrama. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, pp. 521 – 522.
27. Szymonik W. (2004) Ivan Franko jako kreatywny ekonomista. Frankoznavchi studii. Vypusk tretii, Ye. Pshenychnyi (hol. red.) – Drohobych, Kolo, p.154.
28. Franko I. (1985), Sylia podatkovia Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 139.
29. Franko I. (1985), Shcho koshtuiut nashi shkoly? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 145.
30. Franko I. (1985), Piat lit nashoi hospodarky kraiovoi. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 222.
31. Franko I. (1985), Bank kraiovyi. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 176.
32. Franko I. (1985), Katastrofa banku selianskoho. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 295.
33. Franko I. (1985), Yak by nam v bidi riatuvatsia. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 165.
34. Franko I. (1985), Shcho take hromada i chym by vona povynna buty? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 179.
35. Franko I. (1985), Z tsaryny fiskalizmu. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 46.
36. Franko I. (1985), Chy neobkhidna emihratsiia z Halychyny? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, pp. 459 – 465.
37. Franko I. (1985), Z pryvodu emihratsiiv naselennia. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 352.
38. Franko I. (1985), Mizeriia emihratsiina. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 449.
39. Franko I. (1985), Ekonomichna prohrama. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 44.
40. Franko I. (1985), Statystyka yako metoda i yako nauka. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp. 248 – 254.
41. Franko I. (1985), Halytski rusyny. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 293.
42. Franko I. (1985), Rohata khudoba v Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 324.
43. Franko I. (1985), Torhivlia u Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 432.
44. Franko I. (1985), Potreby aharnoi statystyky. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, pp. 618 – 620.
45. Oleinik A. (2015) Between the west and the east: Ukrainian economic thought as the crossroads. Visnyk Kyivs'koho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika, vol. 9, no. 174, pp. 56-61, DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/174-9/9>

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 7(184): 28-32

УДК 351

JEL Classification: A11, B41, D0, D5

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/4>

А. Степанова, канд. екон. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ІНВЕСТИВАННЯ В СВІТОВУ ЕНЕРГЕТИКУ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Висвітлено питання інвестування енергетики в розрізі регіонів світу, яке дозволило здійснити аналіз по різних видах виробництва енергії, зосередити увагу на енергозбереженні та відновлювальних джерелах енергії. Доведено значущість інвестування сектору енергетики для всього цивілізованого світу та визначено пріоритети даного процесу. Зазначено, що інвестування в енергетичний сектор формується на основі державної політики, що дозволяє визначити можливі шляхи розв'язання енергетичної залежності України з врахуванням наявного світового досвіду.

Ключові слова: інвестування світової енергетики, енергоефективність, інвестиції в енергопостачання, географічна диверсифікація, енергетичний інвестиційний клімат, енергозбереження.

Вступ. Розвиток світової економіки здійснюється за рахунок різноманітних факторів. Використання різних видів енергетики, підвищення попиту на енергоносії за рахунок зростання споживання стимулює появу нових форм енергії, удосконалення технологій у використанні енергетичних ресурсів, що, в свою чергу, впливає на зміни світового енергетичного балансу, пошук альтернативних джерел енергії та диверсифікацію вже існуючих [5]. Тому все актуальнішими постають питання сукупного інвестування світової енергетики та вплив цих світових процесів на вітчизняні енергоринок та економіку.

Мета статті – охарактеризувати головні напрями світових інвестицій в сфері енергетики.

Предмет дослідження: процес інвестування енергетичного сектору.

Об'єкт дослідження: світовий енергетичний сектор.

Огляд літератури. Дослідженням світового енергетичного ринку та процесами інвестування даного сектору займаються провідні міжнародні організації та енергетичні компанії [6-11]. Щодо вітчизняних вчених-економістів, то над питаннями інвестування в сфері світової та вітчизняної енергетики працюють З. Варналій, В. Геєць, Т. Затонацька, М. Згуровський [2].

Методологія досліджень. При проведенні дослідження було застосовано методи аналізу та синтезу (для висвітлення основних суперечностей в енергетичному секторі), причинно-наслідкового зв'язку (для виявлення передумов, що склалися в енергетичній сфері), системного, історичного та логічного аналізів (для виявлення особливостей еволюційного розвитку відповідної галузі економіки), метод аналогій (для побудови перспективних, для українських умов, напрямів постачання та використання джерел енергії), графічний метод (для наочного відображення реального стану енергетичної сфери), різні прийоми статистичного аналізу. Інформаційною базою роботи є: законодавчі та нормативні акти, які регламентують діяльність профільних установ енергетичного сектору в Україні, періодичні та монографічні видання – вітчизняні та зарубіжні, дані статистичних щорічників.

Основні результати. Проводячи дослідження щодо обсягів світових інвестицій в енергетичну галузь, з'ясувалося, що до 2035 р. необхідно буде інвестувати близько 40 трлн. \$ [4]. Одночасно інвестування в енергоефективність прогнозується на рівні 8 трлн. \$ [4]. Більше половини інвестицій необхідно тільки на підтримку виробництва на, вже діючих рівнях, а саме: на відшкодування видобутку з родовищ, що є розробленими, на заміну старих електростанцій і обладнання, де закінчився строк служби. З географічної точки зору, майже дві

третини вкладень щодо постачання енергоресурсів припадає на країни з ринковою економікою. Однак, такі фактори, як старіння інфраструктури та поточна кліматична ситуація в країнах, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку, можуть стати причиною підвищення рівня інвестування даної сфери.

Для забезпечення впродовж 2011-2013 рр. споживачів всієї земної кулі енергією, було інвестовано понад 1,6 трлн. \$ щорічно. А з 2000 р. обсяги інвестицій зросли, в реальному вираженні, більше ніж у два рази [8]. Ще 130 млрд. \$ було вкладено в підвищення енергоефективності. Одночасно, варто відмітити, зростання ролі відновлюваних джерел енергії. Так, інвестиції в відновлювані джерела енергії збільшилися з 60 млрд. \$ у 2000 р. до близько 300 млрд. \$ у 2011 р., однак, вже у 2012 р. відбулося скорочення – до 250 млрд. \$.

Велика частина вкладень (70%) сьогодні пов'язана з видобутком і транспортуванням викопних видів палива, нафтопереробкою і спорудженням електростанцій з використанням таких видів палива [9]. До 2030 р. інвестиції, щорічно необхідні для задоволення світових енергетичних потреб, збільшаться до 2 трлн. \$, водночас щорічні витрати на енергоефективність збільшаться до 550 млрд. \$ (табл. 1). За основним сценарієм Міжнародного енергетичного агентства – Нової Політики – сукупні інвестиції в постачання енергоресурсів за період 2014-2040 рр. складуть понад 48 трлн. \$, з яких близько 40 трлн. \$ припадає безпосередньо на постачання енергоносіїв, а решта – на енергоефективність (рис. 1). Основні напрямки інвестування складуть 23 трлн. \$ в видобуток викопних видів палива, транспортування і нафтопереробку. Близько 10 трлн. \$ буде інвестовано в електрогенерацію, з яких: у відновлювані джерела енергії (6 трлн. \$); ядерну енергетику (1 трлн. \$); 3 трлн. \$ в передачу та розподіл електроенергії.

Майже 2/3 цих вкладень припадає на країни з економікою, яка формується – Китай та інші країни Азії, Африки та Південної Америки. Менше половини з 40 трлн. \$ інвестицій буде спрямовано на задоволення зростаючого попиту на енергоресурси. Значна сума інвестицій необхідна для того, щоб компенсувати спад видобутку з існуючих родовищ нафти і газу (80% витрат на нафтогаз), та для того, щоб провести заміну електростанцій та інших активів, де термін рентабельної експлуатації закінчується (60% витрат на вироблення електрики в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку, а в країнах з економікою, що розвивається, є набагато меншими). З 8 трлн. \$ інвестицій в енергоефективність до 2035 р. 90% буде витрачено на транспортну і будівельну галузі.

Таблиця 1. Динаміка світових щорічних середніх інвестицій (сценарій Нової Політики), \$ млрд. 2012 р.

	2007–2013 рр.	2014–2020 рр.	2021–2030 рр.	2031–2035 рр.	2014–2035 рр.
Нафта	512	637	610	621	621
Газ	309	357	401	453	399
Вугілля	74	54	41	50	47
Електроенергетика	616	713	729	818	744
- Електростанції (на всіх видах палива)	375	407	424	493	434
- Передача та перерозподіл електроенергії	241	306	305	325	310
Біопаливо	11	11	13	22	15
Сукупні поставки енергоносіїв	1 521	1 772	1 794	1 963	1 826
Енергоефективність	130	212	385	533	364

Джерело: [6].

Близько 2/3 всієї суми інвестованих ресурсів припадає на країни ЄС, Північну Америку та Китай. В інших країнах, що розвиваються відсутність цілеспрямованої політики і доступу до фінансування, а також існуюче субсидування викопного палива створюють серйозні перепони для інвестицій в енергоефективність. Рішення про здійснення інвестування капіталу в енергетичний сектор все частіше формується на основі державної політики, а не ринкової кон'юнктури. У багатьох країнах уряди безпосередньо впливають на інвестиції в сектор енергетики. Наприклад, держави зберігають право власності на більш ніж 70% світових запасів нафти і газу та

контролюють майже половину світових генеруючих потужностей через державні компанії. Деякі уряди, зокрема, в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку, відступили від прямого впливу на ринки, коли відкрили їх для конкуренції, але деякі з них згодом зробили крок назад з метою розгортання низьковуглецевих джерел енергії. Що стосується нафтового сектора, залежність від країн з більш жорсткими, з точки зору доступу, умовами буде рости, тому що видобуток нафти в Північній Америці, сягнувши пікових значень, з середини 2020-х років почне знижуватися.

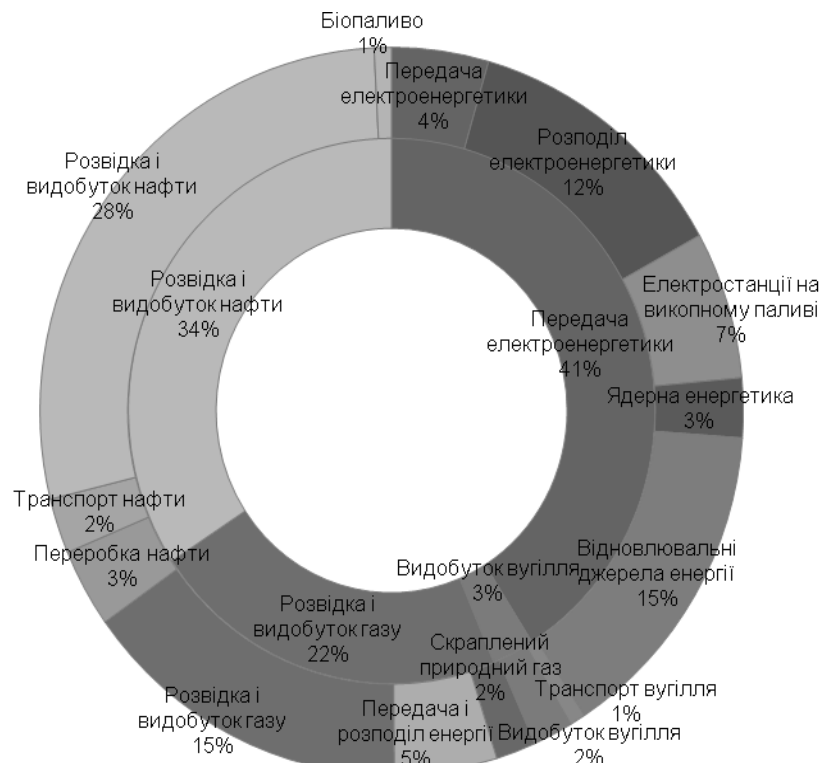

Рис. 1. Інвестиції в поставки енергоресурсів по типу в сценарії Нової Політики

Джерело: [4].

У секторі електроенергетики адміністративні сигнали або регульовані норми прибутку стали, по суті, найважливішими драйверами для інвестицій: частка інвестицій в конкурентні області ринків електроенергії впала з однієї третини від світового обсягу 10 років тому до 10% сьогодні. При поточному стану ринку з 16 трлн. \$ вкладень, необхідних в сектор електроенергетики до 2035 р., інвестиції в конкурентні області ринків електроенергії складуть менше 1 трлн. \$. Європі потрібно інве-

стувати понад 2 трлн. \$ в енергетичний сектор до 2035 р. і, поряд з експансією низьковуглецевої генерації, до 2025 р. до існуючих потужностей додати 100 ГВт. Незважаючи на громадську і політичну стурбованість з приводу високих цін для кінцевих користувачів, оптова ціна на електроенергію нині є дуже низькою, нижче більш ніж на 20%, щоб стимулювати інвестиції в ТЕЦ. Якщо така ситуація збережеться, надійність європейського енергопостачання буде поставлена під загрозу.

Частково проблему можна вирішити більш високими доходами теплових генераторів, але це потенційно означає більш високі ціни для споживачів.

Витрати на розвідку і видобуток нафти і газу до 2035 р. виростуть на чверть, до понад 850 млрд. \$ на рік, причому більшою мірою в газовій галузі. Північна Америка залишиться регіоном з найбільшою інвестиційною ємкістю в нафтогазодобувну галузь до 2035 р. Що стосується зростаючого попиту на нафту, задовольнити його будуть здатні тільки основні ресурсні країни Близького Сходу.

Перспективи своєчасного збільшення інвестицій в регіональний нафтовидобуток є невизначеними: існують політичні, фінансові, логістичні та пов'язані з безпекою бар'єри, які можуть стримувати виробництво. Якщо не провести вчасно інвестування, то може настати дефіцит поставок, ринки нафти стануть більш волатильними, а ціни на нафту до 2035 р. будуть на 15 \$/бар вищими, ніж у 2025 р.

Таблиця 2. Сукупні інвестиції в поставки енергії і енергоефективність в сценарії Нової Політики (в \$ млрд 2012 року), 2014-2035

	Нафта	Газ	Вугілля	Електроенергія	Біопаливо	Загальні поставки	Енерго-ефективність
ОЕСР	4 645	3 296	250	6 157	146	14 494	4 630
Північна, Центральна та Південна Америка	3 813	2 019	116	2 567	101	8 616	1 598
- США	2 260	1 500	102	2 052	98	6 012	1 331
Європа	666	815	22	2 434	42	3 978	2 303
Азія і Океанія	167	463	111	1 157	3	1 901	729
- Японія	32	43	3	664	0	741	445
поза ОЕСР	8 735	5 381	715	10 212	171	25 215	3 140
Східна Європа / Євразія	1 510	1 617	76	1 122	3	4 329	373
- Росія	849	1 016	49	614	0	2 528	212
Азія	1 724	1 613	556	6 714	63	10 670	2 066
- Китай	1 072	657	404	3 587	26	5 745	1 566
- Індія	277	203	94	1 615	13	2 203	245
- Південно-Східна Азія	331	529	46	980	23	1 909	192
Ближній Схід	1 956	699	1	573	0	3 229	169
Африка	1 395	915	46	882	0	3 238	217
Латинська Америка	2 150	537	36	921	105	3 749	315
- Бразилія	1 393	157	2	565	88	2 206	183
Міжрегіональний транспорт	290	93	69	н.д.	2	455	232
Світ	13 671	8 771	1 034	16 370	320	40 165	8 002
- ЄС	394	531	19	2 227	44	3 214	2 170

Джерело: [4].

Вкладення, необхідні для постачання нафти і газу Китаю та Індії за період до 2035 роки, оцінюються більш ніж в 2 трлн. \$. Більш ніж 700 млрд. \$ інвестицій в скраплений природний газ за період до 2035 р. прискорять інтеграцію регіональних ринків газу, при цьому його експорт з США буде відігравати помітну роль у зближенні цін на газ. Проте, не варто очікувати, що сплеск поставок скрапленого природного газу повністю перекроїть потреби газового ринку, так як їх обсяги можуть бути обмежені в зв'язку з високими капітальними витратами на інфраструктуру скрапленого природного газу. Його транспортування, як правило, становить не менше половини вартості газу, який транспортується на великі відстані. Європі, з короткостроковий перспективі для розширення закупівель скрапленого природного газу доведеться конкурувати за ціною з азіатськими споживачами.

За оцінками Міжнародного енергетичного агентства, для того щоб просто підтримувати поставки енергоносіїв на поточних рівнях, необхідно 24 трлн. \$ інвестицій до 2035 р. Інвестиції в нафтогазовий сектор складуть 13,7 млрд. \$, причому в нафту більше, ніж в газ. У сектор розвідки і видобутку піде більше 80% цих вкладень, а саме, на компенсацію зниження видобутку з існуючих родовищ. Частка нафти в загальних інвестиціях в енергопостачання скоротиться з 76% в період до 2020 р. до 32% в період після 2030 р. Частка інвестицій в ланцюжок поставок газу виросте з 20% до 23% за аналогічний період з урахуванням зростання його споживання.

У сумарному вираженні 63% інвестицій в енергопостачання, 25,2 трлн. \$, необхідно буде інвестувати в країни поза Організацією економічного співробітництва та розвитку і близько 14,5 трлн. \$ у країни Органі-

зації економічного співробітництва та розвитку. Найбільшими країнами за фінансовими вкладеннями ресурсів є США і Китай, на кожну з яких припадає по 15% від загальносвітових інвестицій. Сукупні інвестиції в постачання енергії в Латинській Америці, Африці, ЄС і країнах Близького Сходу приблизно одного порядку (між 3,2 трлн. \$ і 3,7 трлн. \$), але в ЄС витрати на енергоефективність набагато вищі.

Обсяги щорічних капіталовкладень в нафту, газ і вугілля з 2000 р. більш ніж подвоїлися в реальному вираженні і перевищили 950 млрд. \$ в 2013 р. Епіцентром підвищення рівня інвестицій є Північна Америка. До 2035 р. в копалини палива необхідно вкласти 23,5 трлн. \$, з них 13,7 трлн. \$ у нафтовий сектор, 8,8 трлн. \$ у природний газ і 1 трлн. \$ у вугілля.

Щорічні світові інвестиції в розвідку і видобуток нафти і газу до 2030 р. виростуть в середньому до 850 млрд. \$ з приблизно 700 млрд. \$ в 2013 р. На газ припаде велика частина росту. Більш ніж 80% від сукупних вкладень в розвідку і видобуток нафти і газу (всього 17,5 трлн. \$) потрібно направити на компенсацію спаду видобутку на існуючих родовищах. Ще 5 трлн. \$ необхідно інвестувати в транспортування нафти і газу та нафтопереробку. Хоча загальні витрати на нафтові проекти в секторі апстрім залишаються досить постійними, при середній сумі більше 500 млрд. \$/рік, в найближчі десятиліття в цих інвестиціях відбудуться суттєві зрушення. Обсяги середньорічних інвестицій будуть мати спадну тенденцію в Північній Америці, в значній мірі в США, де з середини 2020 – х рр. інвестиції, а за ними і видобуток, почнуть скорочуватися. Рівень інвестицій також знизиться в Китаї, але значно підвищиться

в трьох регіонах: на Близькому Сході, в Бразилії і Каспійському регіоні. З 11,3 трлн. \$ сукупних вкладень, необхідних в нафтовий сектор апстрім в період до 2035 р., 2,9 трлн. \$ (26%) необхідно інвестувати в країни ОПЕК; цього буде достатньо, щоб до 2035 р. частка країн ОПЕК у світовому нафтовидобутку склала 46%. Витрати на сектор апстрім в газовій галузі виростуть із середнього значення 230 млрд. \$ в період до 2020 р. до більш ніж 330 млрд. \$ до 2030-х рр. Третина зростання відбудеться в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку, в основному в США, Канаді та Австралії. Великий приріст вкладень в майбутніх десятиліттях необхідний в експлуатацію родовищ природного газу в Росії, що супроводжується великими витратами на нові газопроводи і заводи скрапленого природного газу. Така ж ситуація і з Каспійським регіоном. Інвестиції в розвідку і видобуток також різко зростають в Китаї, який докладає зусиль по розробці нетрадиційних газових ресурсів, і частково в Африці, зокрема, у Східній, де розробляють шельфові родовища газу. Четвертина сукупних інвестицій в розвідку і видобуток нафти і газу піде на розробку нетрадиційних запасів. Більше всього вкладень припадає на Північну Америку, близько $\frac{3}{4}$ загальних інвестицій в нетрадиційну нафту (включаючи нафтові піски в Канаді і важковидобувну нафту в США). Видобуток нетрадиційної нафти буде розвиватися і в інших регіонах і країнах – в Росії, Китаї та Аргентині за частковим винятком Венесуели (де на підтримку традиційного видобутку буде спрямована надважка нафта). Частка інвестицій, що припадає на Північну Америку в нетрадиційний газ є нижчою – близько 60%. Це свідчить про те, що видобуток сланцевого газу (особливо в Китаї, а також і в Аргентині, Індії) і метану вугільних пластів (в Австралії, Китаї та Індії) набирає обертів. Однак, за винятком Австралії, де видобуток метану вугільних пластів набирає обертів. Проте, щоб цим країнам вийти на комерційний видобуток, необхідно чимало часу. Поступове виснаження найбільш доступних запасів змушує компанії переходити до розробки більш складних родовищ. А це підвищує витрати на розвідки і видобуток, а також ціни на нафту, які до 2035 р. можуть зрости до 128 \$/барр. Найвпливовішими, по задоволенню зростаючого попиту на нафту до кінця розглянутого періоду, будуть країни Близького Сходу, так як поставки з країн поза ОПЕК, незважаючи на поточне зростання, до 2020-х р. почнуть скорочуватися. Втім, існує ризик, що країни Близького Сходу не зможуть вчасно зробити інвестиції в зв'язку з невизначеним інвестиційним кліматом в деяких країнах і тим, що часто в пріоритеті зовсім інші витрати. Як наслідок, ринки нафти можуть стати більш волатильними, з перевищенням попиту над пропозицією, а середня ціна на нафту буде на 15 \$ / бар вище в 2025 р.

Висновки. Тому, основна відповідальність лягає на уряди країни, які виважено та чітко мають прийняти та імплементувати власні енергетичні стратегії, які б враховували сучасні виклики та були б максимально адаптованими до короткострокових змін в сфері енергетики. Саме кроки в напрямку оптимізації енергоринку, диверсифікації джерел енергії, підвищенні енергоефективності та енергозбереження, мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище мають бути вирішальними для забезпечення сталого розвитку економік світу.

Щодо України, то, варто зазначити, що забезпечення існуючих та зростаючих потреб в паливно – енергетич-

них ресурсах необхідно здійснювати за наступних умов: одночасного зниження енергоемності ВВП та збільшення рівня енергозабезпеченості країни; збільшення власного видобутку вугілля, нафти, газу та урану; виробництва електроенергії на власному ядерному паливі на атомних електростанціях; реалізації програм енергозбереження в галузях економіки і в соціальній сфері; збільшення використання нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії; зменшення рівня енергетичної залежності країни від зовнішніх поставок палива та збільшення обсягів споживання власних енергетичних продуктів.

Отже, наша країна вже стала на шлях перегляду базових показників розвитку енергетики України для прив'язки їх до умов інвестування, що є актуальними на даний момент часу та будуть складатися в майбутньому. А головними напрямками подальшого успішного розвитку України повинні стати: структурна перебудова енергетичної галузі з приваляючим розвитком високотехнологічних підгалузей; значне зростання енергоефективності для всіх ланцюгів енергетичного перетворення (видобуток, транспортування, переробка та споживання); суттєві зміни у інвестиційній політиці та політиці ціноутворення, підвищення значимості заохочення до ефективного споживання енергії.

Дискусія. Подальші дослідження мають полягати в застосуванні методичного інструментарію для визначення впливу світових тенденцій на вітчизняний сектор енергетики та можливі шляхи диверсифікації енергетичної залежності країни.

Список використаних джерел

1. BP: прогноз развития энергетики до 2030 г.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/content/dam/bp-country/ru_ru/folder/2030_Booklet_rus.pdf
2. Економічна безпека [Текст] : навч. посіб. ; за ред. З. С. Варналя. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
3. Енергетична стратегія України до 2030 року. Офіційний сайт "Законодавство України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>
4. МЭА: мировые инвестиции в энергетику: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ngv.ru/upload/medialibrary/a62/a6256a36e2bc2fa90f0f345b94791c88.pdf>
5. Степанова А.А. Диверсифікація енергетичної залежності України / А.А. Степанова // Вісник КНУ. Серія економіка № 172/2015 – С.69-74. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/172-7/10>
6. World Energy Outlook 2015 – основные положения [Электронный ресурс] // OECD/IEA, 2015, режим доступа: <http://www.iea.org>
7. Energy infrastructure. Priorities for 2020 and beyond – A blueprint for an integrated European energy network / European Commission. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2011. – 41 p.
8. Energy Vision 2013 Energy transitions: Past and Future [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Geneva, 2013. – 47 p. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_EnergyVision_Report_2013.pdf
9. Natural gas demand and supply. Long term outlook to 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurogas.org/uploaded/Eurogas%20long%20term%20outlook%20to%202030%20-%20final.pdf>
10. Strategic transport infrastructure needs to 2030. Main findings / OECD Futures Project on Transcontinental Infrastructure Needs to 2030/50 / OECD. – Paris, 20 pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/futures/infrastructureto2030/49094448.pdf_2050_signed.pdf
11. The Global Energy Architecture Performance Index Report 2014 [Електронний ресурс] / The World Economic Forum – Geneva, December 2013. – 100 pp. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NEA_Report_2014.pdf
12. World Energy Investment Outlook: Special Report [Електронний ресурс] / International Energy Agency. – Paris, 2014. – 185 pp. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WEIO2014.pdf>

Надійшла до редколегії 11.05.16

Date of editorial approval 16.05.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

А. Степанова, канд. экон. наук, асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ИНВЕСТИРОВАНИЕ В МИРОВУЮ ЭНЕРГЕТИКУ: ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Освещены вопросы инвестирования энергетики в разрезе регионов мира, которое позволило провести анализ по различным видам производства энергии, сосредоточить внимание на энергосбережении и возобновляемых источниках энергии. Доказано значимость инвестирования сектора энергетики для всего цивилизованного мира и определены приоритеты данного процесса. Указано, что инвестирование в энергетический сектор формируется на основе государственной политики, позволяющей определить возможные пути решения энергетической зависимости Украины с учетом имеющегося мирового опыта.

Ключевые слова: инвестирование мировой энергетики, энергоэффективности, инвестиции в энергоснабжение, географическая диверсификация, энергетический инвестиционный климат, энергосбережения.

A. Stepanova, PhD in Economics, Assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INVESTING IN THE GLOBAL ENERGY: KEY TRENDS

The questions of energy investments in the regions of the world, which allowed to carry out analysis of various types of energy production, focus on energy saving and renewable energy sources. Proved the importance of investing energy sector for the entire civilized world and defined the priorities of the process. Indicated that investment in the energy sector is based on public policy, to determine possible solutions to the energy dependence of Ukraine, taking into account the international experience.

Keywords: global energy investment, energy efficiency, investment in energy supply, geographical diversification, energy investment climate, energy.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. BP: *prohnoz razvytiya enerhetyky do 2030 h.* [BP: energy development forecast up to 2030], [Online], available at: http://www.bp.com/content/dam/bp-country/ru_ru/folder/2030_Booklet_rus.pdf
2. Varnalii Z. S. (2009) *Ekonomichna bezpeka* [Economic Security], Kyiv, Ukraine, 647 p.
3. Kabinet Ministriv Ukrainy (2014), "Economic Strategy of Ukraine till 2030", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc> (Accessed 24 July 2013).
4. МЭА: *мировые инвестиции в энергетику* [IEA: global investment in energy], available at: <http://www.ngv.ru/upload/medialibrary/a62/a6256a36e2bc2fa90f0f345b94791c88.pdf> (Accessed 30 July 2014).
5. Stepanova A. (2015), *Dyversyfikatsiya enerhetychnoi zalezhnosti Ukrainy* [Diversification Energy Dependence Ukraine] *Visnyk KNU. Seriya ekonomika*, vol. 172/2015, pp. 69-74. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/172-7/10>
6. World Energy Outlook 2015 [Online] //OECD/IEA, 2014, available at: <http://www.iea.org> (Accessed 10 November 2015)
7. Energy infrastructure. Priorities for 2020 and beyond – A blueprint for an integrated European energy network / European Commission. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2011. – 41 pp. (Accessed 15 January 2011)
8. Energy Vision 2013 Energy transitions: Past and Future [Online] / World Economic Forum. – Geneva, 2013. – 47 pp. – Rezhy'm dostupu: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_EnergyVision_Report_2013.pdf. (Accessed 1 January 2013)
9. Natural gas demand and supply. Long term outlook to 2030 [Online], available at: <http://www.eurogas.org/uploaded/Eurogas%20long%20term%20outlook%20to%202030%20-%20final.pdf>. (Accessed 20 September 2014)
10. Strategic transport infrastructure needs to 2030. Main findings / OECD Futures Project on Transcontinental Infrastructure Needs to 2030/50 / OECD. – Paris, 20 pp. [Online], available at: http://www.oecd.org/futures/infrastructure/eto2030/49094448.pdf_2050_signed.pdf. (Accessed March 2012)
11. The Global Energy Architecture Performance Index Report 2015 [Online] / The World Economic Forum – Geneva, December 2013. – 100 pp. – available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NEA_Report_2015.pdf. (Accessed 13 April 2016)
12. World Energy Investment Outlook: Special Report [Online] / International Energy Agency. – Paris, 2014. – 185 pp. – available at: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WEIO2014.Pdf> (Accessed 19 May 2014)

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 7(184): 32-39

УДК 331.1

JEL Classification: M 12

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/5>

А. Чорний, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ МОДЕЛІ КОМПЕТЕНЦІЙ

У статті досліджено проблеми моделювання корпоративних компетенцій на вітчизняних підприємствах. З'ясовано відмінності використання окремих методів моделювання компетенцій та підкреслено значущість методів аналізу робіт у процесі формування корпоративних компетенцій. Відповідно до розробленої моделі формування корпоративних компетенцій визначені організаційні заходи задля усунення ефекту несприйняття моделі компетенцій працівниками підприємств.

Ключові слова: компетенція; корпоративна модель компетенцій; поведінкове інтерв'ю; розвиток персоналу.

Вступ. Однією з головних сучасних тенденцій в управлінні персоналом вітчизняних підприємств є зміщення акценту від підбору менеджерів на ринку праці до розвитку та просування власних високопотенційних виконавців. З одного боку, висування на керівну посаду успішних працівників без відповідного досвіду управлінської діяльності пов'язано з високими ризиками. Згідно з результатами дослідження компанії СЕВ, лише один із семи фахівців великих світових компаній має потенціал високої результативності після підвищення на керівну посаду [1, с. 3]. З іншого боку, при зовнішньому відборі менеджери з наявним успішним досвідом роботи оцінюються значною мірою за знаннями, навичками та соціальним статусом, який вони отримали на попередніх місцях роботи. Проте на прийняття управлінських рішень впливають установки та цінності, яким слі-

дує окремий менеджер і кожна компанія загалом. Відтак кваліфікований і досвідчений зовнішній кандидат із більшою ймовірністю може не відповідати корпоративним цінностям і нормам, аніж успішний внутрішній виконавець без управлінського досвіду. Результати багаторічних наукових досліджень у різних галузях свідчать, що знання та навички розвинути набагато легше, ніж змінити цінності людини та її установки [2]. Варто також відмітити, що у довгостроковій перспективі лідерство на конкурентних ринках утримують тільки ті компанії, які дотримуються чітко визначеного корпоративного бачення [3]. Це зосереджує увагу фахівців на проблемі спадкоємності у сфері менеджменту, а також проблемі корпоративної пам'яті. Зокрема серед головних індикаторів ефективності роботи служб з управління персоналом у вітчизняних компаніях нині застосовують показ-

ник частки заміщення вакансій середнього та вищого менеджменту внутрішніми кандидатами.

Відтак актуалізується проблематика наукового обґрунтування критеріїв для оцінювання, просування та розвитку менеджерів вітчизняних підприємств, за допомогою яких оцінювалися б не тільки знання та професійні навички, але й можливості конкретного менеджера у своїй поведінці слідувати визначеним цілям і цінностям компанії. У світовій управлінській практиці вироблено універсальний інструмент, що інтегрує в системі управління персоналом функції підбору, оцінки, навчання, розвитку, просування працівників та несе в собі бачення компанії, це корпоративна модель компетенцій (КМК). Водночас практичне впровадження КМК у системі управління вітчизняними підприємствами потребує розробки відповідного організаційно-методичного забезпечення, що дало б змогу адаптувати кращі світові практики до реалій національної економіки.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо організаційно-методичного забезпечення процесу формування КМК на вітчизняних підприємствах. Задля досягнення поставленої мети були сформульовані наступні завдання: узагальнити основні принципи формування КМК, визначити організаційно-методичні інструменти побудови КМК, розробити модель формування КМК на вітчизняних підприємствах.

Предметом дослідження є складові організаційно-методичного забезпечення формування корпоративної моделі компетенцій на вітчизняних підприємствах.

Об'єктом дослідження є процеси формування корпоративної моделі компетенцій на вітчизняних підприємствах.

Огляд літератури. У 2014 р. понад 40% великих компаній у світі використовували корпоративні моделі компетенцій [4]. При цьому організації з переліку компаній Fortune 500 значно частіше планують збільшення бюджету на використання моделей компетенцій (27%) порівняно зі світовою вибіркою (9%). Згідно з результатами дослідження компанії SHL в Україні тільки 13% компаній взагалі не планують застосовувати моделі компетенцій у побудові системи управління персоналом (відповідно сума відповідей "плануємо використовувати" і "використовуємо" становить 87%). Модель компетенцій за фактом використовується впродовж усього життєвого циклу співробітника (тобто від найму до розвитку та просування, і т.п.) у 38% організацій СНД [5].

Уперше термін "компетенція" був використаний більше 40 років тому як більш валідна альтернатива оцінюванню потенціалу людей за рівнем розвитку інтелекту IQ [6]. Швидкого розвитку компетентнісний підхід дістав у бізнесі, спочатку як науково обґрунтований критерій для процесу відбору кадрів, згодом – як основа для розвитку управлінського персоналу. Було встановлено позитивну кореляцію між рівнем розвитку диференціюючих управлінських компетенцій генеральних директорів і високими показниками діяльності компанії [7].

Після емпіричного доведення ефективності використання компетенцій у рекрутингу, оцінці та розвитку менеджерів створено перші словники компетенцій і стало питання комплексного використання компетентнісного підходу в управлінні персоналом. Це спричинено, по-перше, тим, що компетенції постають універсальною мовою (linguafranka), і дані, отримані у процесі оцінки або навчання, можуть використовуватися і при реалізації інших функцій управління персоналом (для розвитку, планування кар'єри тощо). По-друге, після багаторічних емпіричних досліджень було встановлено, що ефективні працівники після переходу в іншу компанію у більшості випадків вже не досягають попереднього рівня ре-

зультатів [7]. Це слугувало доказом того, що великі компанії повинні індивідуально визначати компетенції, які властиві їх успішним працівникам, а не тільки користуватися вже готовими профілями та моделями компетенцій. Відтак головним результатом першої хвилі досліджень практичних аспектів формування корпоративних моделей компетенцій було визначення валідних методів збору та аналізу інформації щодо поведінки кращих і середніх виконавців [8]. Упродовж двох останніх десятиріч дослідники наголошують на необхідності зв'язку корпоративних компетенцій з елементами корпоративної культури та цілями організації. Таким чином, корпоративна модель компетенцій розглядається зарубіжними дослідниками як джерело конкурентних переваг [9,10], якщо, по-перше, базується на корпоративних цінностях, по-друге, враховує чітко прописані стандарти поведінки працівників, по-третє, відповідає довгостроковим цілям організації, по-четверте, може бути імplementованою в основні процеси управління персоналом. Така багатомірність змісту та цілей використання корпоративних моделей компетенцій також актуалізує необхідність вдосконалення методичного інструментарію та організаційних заходів щодо впровадження КМК у діяльність компанії.

Актуальність використання компетенцій у таких процесах управління персоналом підприємств як підбір, оцінка, навчання, розвиток, планування кар'єри, управління винагородами, була доведена у роботах вітчизняних дослідників, зокрема, Т.В. Білорус [11]; А.М. Зленко [12]; О.А. Немашкало та К.В. Клецова [13]; К.М. Столярська [14]; О.О. Бондаренко [15]; О.М. Арапової [16;17;18]. Особливу увагу вітчизняні вчені приділяють дослідженню компетенцій окремих груп персоналу. Так, компетенції фахівців інноваційної сфери діяльності були досліджені у роботах Д.М.Черваньова [19] та О.М. Арапової [17]; а компетенції управлінського персоналу – В.М.Приймака [20].

Особливості процесу формування корпоративних моделей компетенцій як основи для процесів управління персоналом вітчизняних підприємств були розкриті у працях багатьох вітчизняних учених. Так, у роботі К.В. Клецової автором здійснено класифікацію корпоративних компетенцій та встановлені вимоги до них [16]. О.М. Араповою узагальнено основні принципи, яким повинна відповідати побудована модель компетенцій [17], етапи формування моделі та профілей компетенцій [14] та методики класичного дослідження компетенцій [18]. У деяких роботах проведено аналіз методичного забезпечення формування моделі компетенцій, але тільки для окремих посад, а не для усієї компанії; при чому автор стверджує, що "...модель компетенцій, безумовно, не може бути універсальною навіть для аналогічних посад у компанії" [21, с. 35], що не відповідає успішному практичному досвіду зарубіжних та вітчизняних компаній.

Таким чином, питання розкриття аспектів методичного інструментарію та організаційного супроводу його застосування у процесах формування КМК вимагає додаткового освітлення в науковій літературі.

Методологія дослідження. При написанні статті були використані спеціальні та загальнонаукові методи дослідження: логічного узагальнення – для виявлення тенденцій використання корпоративної моделі компетенцій вітчизняними компаніями та формування висновків із проведених досліджень; синтезу – для узагальнення окремих елементів у цілісну систему формування корпоративної моделі компетенцій; морфологічного аналізу – для комбінування різних методів та організаційних заходів при формуванні КМК. Інформаційною основою для проведення дослідження постав науковий

доробок вітчизняних і зарубіжних вчених із зазначеної проблематики, а також звіти консалтингових компаній CEB SHL та Korn/Ferry (Lominger, HayGroup, McBer).

Основні результати. Згідно з результатами дослідження консалтингової компанії KPMG тільки близько половини організацій (51%) застосовують детальний підхід до розробки корпоративної моделі компетенцій [22]. Моделювання компетенцій є складним комплексним процесом, як з точки зору методологічного базису, так і з боку організаційного забезпечення.

Автором виділено десять кроків у процесі моделювання корпоративних компетенцій, які подані у табл. 1. Обов'язковим "нульовим" етапом, що передуює створенню плану проекту моделювання КМК, є визначення ТОП-менеджерами місії, корпоративної стратегії, стратегії управління персоналом, основних цінностей та проведення аналізу корпоративної культури. Для того, щоб розробка КМК не перетворилася на сліпе слідування загальному тренду, на першому етапі потрібно визначити конкретну ціль використання моделі. Вітчизняні підприємства можуть впроваджувати модель компетенцій через усвідомлення потреб, по-перше, у систематичному розвитку управлінського персоналу, по-друге, інтеграції всіх HR-процесів, по-третє, у створенні єдиних стандартів поведінки для територіально відокремлених структурних одиниць компанії. Якщо пріоритетною метою є створення інструменту для розвитку менеджерів, то членами критеріальних вибірок будуть виключно ключові управлінці, а компетенції повинні максимально відповідати змісту роботи кожного менеджера, що, в свою чергу, актуалізує створення профілей компетенцій. Якщо ж пріоритетною метою є створення інструментарію корпоративної культури, то профілі компетенцій складати не обов'язково, а до розробки моделі необхідно залучити виконавців і менеджерів з якомога більшої кількості структурних підрозділів.

Відповідно до обраної мети визначаються усі подальші дії з розробки корпоративної моделі компетенцій. Наприклад, на другому етапі, при виборі підрядника, не усвідомлюючи пріоритетну кінцеву мету розробки мо-

делі, керівництво може зробити вибір на користь консалтингової компанії з більшим загальним досвідом у моделюванні компетенцій. Проте обрані консультанти можуть спеціалізуватися на розробці моделей, які слугують, в першу чергу, основою для розвитку менеджерів, у той час, як компанія-клієнт потребує більшою мірою інструмента для впливу на корпоративну культуру. Критеріями для вибору консалтингової компанії можуть бути наступні: досвід у визначеній сфері, вартість послуг, наявність власних бібліотек компетенцій, можливості адаптації раніше розроблених консультантами універсальних моделей (наприклад, управлінських моделей компетенцій, моделей для спеціалістів з продажу, сервісного обслуговування тощо), варіативність використання валідних методик моделювання компетенцій, реальна кількість сертифікованих досвідчених консультантів, наявність відповідного сучасного програмного забезпечення тощо.

Після вибору підрядної організації розпочинається третій етап розробки КМК, ціллю якого є створення план-графіку проекту та затвердження складу проектної групи. Планування відбувається за допомогою стандартних методів управління проектами. Однією з головних загроз для успішного практичного використання розробленої корпоративної моделі компетенцій є її повне несприйняття спеціалістами компанії [23]. Тому при формуванні корпоративної моделі компетенцій вважаємо важливим зосередити увагу на необхідності таких інструментів управління проектами, як матриця відповідальності та план управління зацікавленими сторонами.

Відповідно до цілей потрібно чітко визначити рівень залучення до процесу розробки основних користувачів КМК. Наприклад, якщо компетенції планується застосовувати тільки з метою розвитку менеджерів, то потреба у залученні та широкому інформуванні усіх працівників підприємства відсутня. Якщо модель компетенцій повинна стати фундаментом корпоративної культури, то незалучення у процес розробки виконавців усіх рівнів призведе не лише до несприйняття інструменту, але й частих конфліктів між фахівцями і менеджерами низової ланки.

Таблиця 1. Послідовність етапів моделювання корпоративних компетенцій

№	Цілі	Методи	Задіяні	Організаційні заходи
0. Визначення бізнес-стратегії, стратегії управління персоналом, корпоративних цінностей				
1	Визначення цілі моделювання компетенцій	Аналіз документів та HR-даних	Топ-менеджмент, HR, PR	Наради топ-менеджерів
2	Вибір підрядника	Багатокритеріальний аналіз ринку та перевірка рекомендацій	HR	Підготовка внутрішніх HR-ів до презентацій
3	Складання план-графіку проекту	Методи управління проектами	Топ-менеджмент, HR, консультанти	
4	Визначення методологічного забезпечення моделювання	Прогностичне інтерв'ю, Talentcalibration, аналіз робіт, Метод аналізу задач, аналіз виконання KPI	Менеджери вищої ланки, HR, менеджери середньої ланки	PR, презентації для працівників
5	Визначення корпоративних компетенцій	Поведінкове інтерв'ю / метод критичних інцидентів / Метод прямих атрибутів / Метод включеного спостереження/ спостереження за діяльністю / експертні методи	Виконавці з критеріальних вибірок	
6	Визначення рівнів розвитку компетенцій	Багатокритеріальний аналіз кластерів, попарне порівняння кластерів; поведінкове інтерв'ю, метод репертуарних решіток	Аналітики, працівники з другої критеріальної вибірки	Контрольна нарада основних ЗС проекту
7	Побудова профілей компетенцій	Використання існуючих бібліотек	Топ-менеджери та менеджери середньої ланки за напрямками	
8	Валідація корпоративної моделі та профілей компетенцій	Тестування, асесмент-центри	Виконавці з третьої критеріальної вибірки	Затвердження моделі компетенцій
9	Інтеграція моделі в HR-процеси	Розробка алгоритмів HR-процесів, IT-тестування	HR, IT; можлива співпраця з 2-ю консалтинговою компанією	Переробка HR-політик, зміна посадових інструкцій
10	Аналітика ефективності використання корпоративної моделі компетенцій			

Джерело: розроблено автором на основі [10, 16, 19, 17, 23, 24].

Відтак при розробці корпоративної моделі компетенцій потрібно взяти до уваги те, що недостатня проінформованість спеціалістів про процеси, які відбуваються всередині компанії, є найбільш вагомою причиною низького морального клімату серед спеціалістів. Оповіщення працівників підприємства впродовж усього проекту щодо розробки та застосування корпоративної моделі компетенцій – це зона відповідальності працівників HR-напрямку підприємства, проте спочатку зовнішні експерти мають провести відповідні тренінги або інформативні наради з внутрішніми HR-ами.

На четвертому етапі процесу розробки моделі компетенцій визначаються методики збору та аналізу інформації. Спочатку потрібно визначити членів критеріальних вибірок. Якщо пріоритетною метою використання моделі є розвиток менеджерів, то переважна більшість членів критеріальних вибірок повинна займати ключові для підприємства посади. Якщо метою є вплив на рівень корпоративної культури, то потрібно поставитися до вибору посад більш збалансовано і дослідити ширший спектр робіт, надаючи відносну перевагу за працівниками на ключових посадах. У будь-якому випадку для обраних посад потрібно встановити тверді показники, за якими буде здійснюватися диференціація успішних працівників задля формування критеріальних вибірок.

Очевидно, що на великих підприємствах неможливим є дослідження компетенцій, які є важливими, для кожної посади. Чим більшим є підприємство, тим вища значимість правильного вибору посад для аналізу при розробці корпоративної моделі компетенцій. Вважаємо, що ключовим рішенням, яке найбільшою мірою сприятиме успішному моделюванню корпоративних компетенцій, є вибір посад для проведення аналізу. Більшість дослідників наголошує на необхідності побудови КМК, базуючись на місії та довгострокових цілях організації. Для цього пропонуються конкретні методи, найбільш значущими з яких вважаються аналіз документів та прогностичне інтерв'ю з топ-менеджментом компанії. Застосування цих методів має велике значення для визначення загального вектору розвитку компанії та є відносно простими у реалізації: основні документи прописані, а особи топ-менеджерів відомі заздалегідь. Зовнішнім консультантам потрібно вивчити стратегії розвитку, політики та напрями розвитку підприємства, потім підготувати структури інтерв'ю та проаналізувати отриману інформацію.

Водночас вибір ключових посад серед безлічі інших у складних організаційних структурах сучасних вітчизняних підприємств є набагато важчим у практичній реалізації. На важливість вибору ключових посад акцентовано увагу у роботах багатьох дослідників процесів моделювання компетенцій, проте необхідно визначити конкретні інструменти. Зокрема, для формалізації процесу визначення ключових посад для аналізу корпоративних компетенцій рекомендуємо використовувати інструмент "Talent Calibration" – інструмент стратегічного планування, сутність якого полягає у чітко регламентованій нараді менеджерів вищих ланок щодо співставлення ключових напрямків діяльності у майбутньому та необхідних існуючих або нових посад в організаційній структурі. Як результат проведення стратегічної сесії, потрібно чітко визначити: 1) специфічні сфери діяльності, що будуть критичними для підприємства, 2) плани дій у цих сферах, 3) перелік ключових посад, які вже існують, та які потрібно ввести до організаційної структури компанії. Отже, "Talent Calibration" є інструментом групового регламентованого збору інформації і може надати розробникам КМК додаткові дані порівняно з методом аналізу документів та індивідуальними прогностичними

інтерв'ю. Комплексне використання зазначених методів сприятиме встановленню тісного зв'язку визначених корпоративних компетенцій та майбутніх цілей організації. У випадку дослідження компетенцій працівників як основи корпоративної культури, потрібно зберігати баланс обраних посад серед окремих сфер діяльності організації. Найкращим чином це можна зробити за допомогою принципу "вибір посад за діагоналлю" [23].

Після визначення переліку посад, на основі яких буде проводитися моделювання, необхідно встановити чіткі тверді критерії задля диференціації найкращих виконавців. Як зазначають Л.М. Спенсер і С.М. Спенсер: "...модель компетенцій, заснована на даних щодо кращих виконавців, не може бути краще критерієм, за якими були відібрані ці люди. Якщо використовуються невірні критерії (наприклад, особиста популярність замість виконання), то модель визначить невірні компетенції" [8]. Для того, щоб зменшити ступінь суб'єктивності в процесах моделювання компетенцій, важливою є диференціація членів критеріальної вибірки не за допомогою експертних методів, а через проаналізовані автоматизованими системами рівні досягнення КРІ різними працівниками на обраних посадах. Якщо для окремих посад компанії не має можливості визначити показники ефективності діяльності, то замість них можна скористатися рейтингами колег [8]. Бажаним є варіант, коли диференціація працівників на "зірок" і менш ефективних працівників здійснюється за декількома надійними критеріями.

Від якості вибору критеріїв оцінювання залежить правильність побудови критеріальної вибірки для збору інформації. Кількість працівників, поведінку яких потрібно дослідити, залежить від масштабів компанії, проте загально відомим є принцип "від суперзірок завжди можна дізнатися більше" [8, с. 96]. Незалежно від головної мети моделювання корпоративних компетенцій, дослідники повинні орієнтуватися на ідентифікацію та аналіз поведінки працівників, яка призводить до ефективного виконання роботи. Таким чином, зірок повинно бути приблизно у півтори рази більше, ніж менш компетентних колег [25]. Задля отримання статистично вагомих результатів на етапі аналізу інформації Л.М. Спенсер і С.М. Спенсер рекомендують включати до кожної з критеріальних вибірок мінімум 20 працівників: 12 зірок і вісім середніх виконавців [8]. Після затвердження списку посад для дослідження корпоративних компетенцій, паралельно з процесом визначення членів критеріальних вибірок, консультанти можуть визначити методики збору інформації відповідно до кожної групи посад.

Існує не менше десятка загально відомих і широко-вживаних методів збору інформації для моделювання корпоративних компетенцій. При цьому емпірично доведено, що використання декількох різних методів одночасно дає більш валідні результати [24]. Крім того, використання методик моделювання компетенцій у комплексі з традиційними методами аналізу робіт є найбільш зрілим підходом з точки зору точності отриманих результатів [10]. Кількість обраних методик прямо залежить від кількості обраних для аналізу посад з унікальним функціоналом діяльності. Обираючи методики, потрібно чітко прописати бажані результати використання кожного з методів, умови якісного застосування та групи працівників для аналізу (табл. 2).

Основним методом моделювання компетенцій є поведінкове інтерв'ю [25]. Під час проходження інтерв'ю працівники відповідають на питання щодо власної поведінки у робочих ситуаціях. Інтерв'юери повинні отримати інформацію щодо конкретних дій, відчуттів, мотивів поведінки і стилів мислення працівників у п'яти-семи робочих епізодах. Головним підґрунтям використання

методу, що орієнтується на минулу поведінку, є факт невідповідності людських уявлень про власну бажану поведінку у майбутньому та реальних дій у визначених ситуаціях [8]. Після проведення поведінкових інтерв'ю експерти повинні визначити компетенції, які диференціюють кращих виконавців від середніх. Поведінкове інтерв'ю походить від методу критичних інцидентів Фланагана [26]. Ключова відмінність між двома зазначеними методиками полягає у тому, що за допомогою методу критичних інцидентів виявляють аспекти роботи, а за поведінковим інтерв'ю – компетенції. Під час проходження інтерв'ю з виявлення критичних інцидентів фахівців просять описати робочі ситуації, які стали визначальними з точки зору успіху або невдач у роботі. Після аналізу робіт за допомогою методів моделювання компетенцій досліджуються моделі поведінки, які призвели до ефективних дій у ключових робочих ситуаціях.

Застосування методу включеного спостереження передбачає наявність експерта з моделювання компетенцій на нарадах, зборах колективів або робочих груп. За допомогою методу включеного спостереження мож-

на надійно ідентифікувати компетенції окремих кластерів (наприклад, комунікативність, планування діяльності) або встановити дані щодо аналізу робіт. Проте використання даного методу потребує великих часових та грошових витрат. Після застосування методів збору інформації для моделювання компетенцій усі дані потрібно зібрати для роботи групи експертів з аналізу інформації. На етапі збору інформації важливим є кодування кожної окремої операції: результатом кожного інтерв'ю повинен бути закодований відповідно до встановлених вимог звіт. Узгоджене кодування значно полегшить процес аналізу інформації. Також збір інформації доцільно доручати переважно внутрішнім експертам (після проходження навчання від зовнішніх консультантів), тоді як для аналізу інформації потрібно додатково залучити групу досвідчених зовнішніх консультантів. Такі рекомендації зумовлені, по-перше, більш високим рівнем складності аналізу порівняно зі збором інформації, по-друге, великими затратами часу при зборі інформації, що значно впливає на вартість проекту при широкому залученні зовнішніх консультантів.

Таблиця 2. Загальна характеристика методів моделювання компетенцій

Назва методу	Мета застосування	Вимоги до використання	Досліджувані об'єкти
Аналіз документів	Уточнення майбутніх змін на підприємстві та змісту корпоративної стратегії для визначення компетенцій, які забезпечать розвиток	Чітко прописані корпоративні цінності, цілі, стратегія.	Топ-менеджери
Прогностичне інтерв'ю	Описання обраних робіт у термінах завдань	Наявність системи каскадованих цілей	Топ-менеджмент і менеджери середньої ланки
Метод аналізу задач	Швидко відібрати перевірені валідні компетенції	Використання валідних універсальних моделей від консалтингових компаній з можливістю адаптацією до умов замовника	Топ-менеджери, менеджери середньої ланки
Метод прямих атрибутів	Ідентифікувати диференційовані корпоративні компетенції та рівні їх розвитку	Учасники інтерв'ю не мають знати, до якої з двох груп (успішні або середні) відносяться члени критеріальної вибірки	Найефективніші та середні виконавці у співвідношенні 3:2 (не менше 12 осіб з найкращих і восьми – із середніх)
Поведінкове інтерв'ю	Визначення важливих аспектів робіт	Пріоритетність аналізу роботи над аналізом проявів поведінки	Фахівці
Метод критичних інцидентів	Визначити індикатори поведінки ефективних спеціалістів та рівні розвитку компетенцій	Продиференційовані виконавці за чіткими твердими критеріями ефективності на даних посадах	Менеджери початкового рівня зі значною кількістю підлеглих
Метод репертуарних решіток	Моделювання профілей компетенцій для виробничих або "клієнтських" груп посад	Використання після експертних методів або поведінкового інтерв'ю	Фахівці, результат робочої поведінки яких можна одразу оцінити (фахівці, які спілкуються з клієнтами, робітники)
Нагляд за діяльністю працівників	Валідизація компетенцій, які були визначені іншими методами	Наявність великої кількості респондентів. Обов'язкове використання у зв'язі з більш валідними методами	Спеціалісти та керівники початкового рівня з додаткової критеріальної вибірки
Анкетування працівників та керівників			

Джерело: розроблено автором на основі [18, 25, 26]

Першим результатом роботи робочої групи з аналізу інформації повинні стати визначені диференціюючі кластери компетенцій. Обирати потрібно ті кластери, які диференціюють найкращих виконавців від інших на ключових (у першу чергу) та інших посадах. Окрім стандартного встановлення кореляції між кластерами та результатами діяльності можна використовувати попарні порівняння кластерів і метод багатокритеріального аналізу. На цьому етапі важливим є те, що визначений перелік корпоративних компетенцій повинен бути не занадто широким [11]. Важливим є концентрація лише на тих кластерах компетенцій, наявність яких найбільшою мірою розрізняє кращих працівників, тобто впливає на кінцеві результати діяльності компанії. Якщо консультанти не слідує цьому принципу, то втрачається сенс проведення кропінки та вартісної роботи з моделювання компетенцій: громіздка корпоративна

модель стає непридатною для використання у процесах розвитку й оцінки персоналу. Під час визначення ключових компетенцій важливим є усунення дублювань інформації в одних сферах і пошук "пустих дір" в інших. Консультанти спочатку повинні виключити з різних кластерів компетенцій схожі описи поведінки працівників, а потім визначити ті кластери, які потребують доповнення інформації. Для того, щоб заповнити ідентифіковані прогалини, потрібно провести поведінкові інтерв'ю з представниками другої критеріальної вибірки. Другою причиною проведення додаткових інтерв'ю є потреба у визначенні рівнів розвитку корпоративних компетенцій. Якщо ж після аналізу отриманих даних залишаються компетенції без чітко визначених рівнів, доречним стає використання методу репертуарних решіток.

На відміну від поведінкового інтерв'ю, польових методів та методу критичних інцидентів, метод репертуа-

рних решіток можливо використовувати задля непрямого дослідження компетенцій. Мається на увазі, що під час розмови з конкретним менеджером досліджуються не його компетенції, а ефективність діяльності його підлеглих. Під час інтерв'ю з менеджерами консультант дає можливість менеджеру проводити порівняння між ефективними й менш ефективними працівниками та описувати відмінності у їх поведінці, особистих якостях тощо. Результати бесід аналізуються та вносяться у спеціальні розроблені решітки, які можуть мати різні параметри залежно від цілей застосування. Метод репертуарних решіток можна використовувати задля визначення диференціюючих компетенцій серед інших, які були визначені після першої хвили поведінкових інтерв'ю.

Після визначення корпоративних компетенцій процес безпосередньо моделювання або завершується, або визначаються додаткові компетенції окремо для фахівців та управлінців різних рівнів, або ж створюються профілі для усіх груп посад. Для підприємств з великою кількістю посад моделювати профілі компетенцій рекомендовано за допомогою готових бібліотек компетенцій [10]. При використанні методу прямих атрибутів менеджерам пропонуються картки з готовими описами поведінки, яка впливає на успішність роботи працівників, що займають різні посади в організації. Використання даного методу допускається лише у випадку наявності у консультантів описів поведінки, достовірність яких була підтверджена практикою використання в інших компаніях, та можливості налаштувати дані універсальні описи відповідно до вимог конкретного клієнта. Ця процедура зазвичай відбувається шляхом поетапного сортування карток менеджерами компанії-замовника. Слід відзначити, що для кожної конкретної посади важливими є різні набори описів поведінки. Тому використання методу прямих атрибутів вважаємо доречним для побудови профілей компетенцій різних посад, особливо при відсутності можливості проводити безліч інтерв'ю з представниками різних груп посад на великих підприємствах. Використовувати готові бібліотеки компетенцій можливо як в описаному вище варіанті – під час особистих зустрічей – так і за допомогою спеціалізованого онлайн-інструменту (наприклад, при співпраці з консультантами компанії Korn/Ferry).

Восьмим етапом моделювання корпоративних компетенцій є валідизація. Незалежно від обраної методики валідизувати модель потрібно на виконавцях, які ще не були залучені на попередніх етапах. Таким чином, створення валідної корпоративної моделі компетенцій потребує трьох критеріальних виборок працівників компанії. У цілях валідизації рекомендовано використовувати модель у процесах відбору або навчання працівників з третьої критеріальної виборки. Також валідизація можлива за допомогою методів анкетування, тестування або проведення асесмент-центрів.

Після валідизації та затвердження модель компетенцій потрібно інтегрувати в основні HR-процеси. Задля цього велика кількість компаній обирає варіант співпраці з другою консалтинговою компанією, яка спеціалізується на IT-рішеннях та організаційному забезпеченні процесів управління персоналом. Модель компетенцій можливо інтегрувати в процеси відбору, оцінки, навчання, розвитку, планування кар'єри та визначення розмірів заробітної плати працівників та зробити центральним елементом усієї HR-системи підприємства.

Одним з інструментів подолання супротиву працівників великих промислових підприємств до практичного слідування визначеним під час моделювання компетенцій описам ефективної поведінки є створення заснованих на компетенціях посадових інструкцій.

Окрім описаних організаційних інструментів зменшення супротиву працівників великої уваги також заслуговує форма корпоративної моделі компетенцій та мова, на якій вона написана [19]. Після проведення усіх необхідних досліджень консультанти отримують опису з використанням спеціальних термінів модель, проте ці терміни не відносяться до повсякденної діяльності працівників підприємства. Тому важливим є перефразування описів поведінки працівників таким чином, щоб кожен працівник зміг зрозуміти компетенції та слідувати заданим орієнтирам поведінки у своїй роботі. Якщо КМК була сформована з урахуванням даних щодо працівників, які займають ключові посади, та відповідно усім вище переліченим принципам, то вона є валідною впродовж трьох – п'яти років, залежно від галузі і життєвого циклу організації. Водночас за необхідності автор рекомендує аналізувати інформацію щодо використання моделі в основних процесах управління персоналом для внесення доповнень у профілі компетенцій.

Висновки. Таким чином, формування моделі корпоративних компетенцій є довготривалим та інтелектуально затратним процесом, що потребує відповідного рівня експертизи від осіб, що приймають участь у моделюванні. Модель компетенцій слугуватиме універсальним інструментом управління персоналом, якщо буде побудована виходячи з коротко- та довгострокових планів, місії і цінностей організації, та з одночасним використанням методів аналізу робіт і моделювання компетенцій. Іншими важливими принципами моделювання є: початок розробки компетенцій з топ-менеджменту, наявність у критеріальних вибірках більшої кількості найкращих працівників (порівняно з середніми), використання декількох методів моделювання та використання доступної мови при описі різних рівнів поведінки.

Дискусія. Основним напрямом подальших досліджень виділяємо моделювання управлінських компетенцій з метою використання у процесах розвитку менеджерів вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. SHL Talent Measurement Survey [Електронний ресурс] // CEB SHL. 2014. – 18p. // Режим доступу: <http://www.shlpolska.pl>.
2. Boyatzis R.E. Competencies in the 21st century / R.E. Boyatzis // Journal of Management Development. – 2008. – Т. 27. – №. 1. – p. 5-12. <http://dx.doi.org/10.1108/02621710810840730>
3. Коллинз Д. Построенные навечно: успех компаний, обладающих видением / Д. Коллинз, Д. Поррас. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013.
4. Кантровиц Т. Отчет о глобальных тенденциях в оценке персонала за 2014 год [Электронный ресурс] / Т. Кантровиц. – Режим доступа: <http://www.shl.ru>.
5. Пескин М. Отчет о локальных тенденциях в оценке персонала за 2014 год [Электронный ресурс] / М. Пескин. – СЕВ. – 2014 – с. 43 // Режим доступа: <http://www.shl.ru/issledovanie-shl/otchet0>.
6. McClelland D.C. Testing for competence rather than intelligence / D.C. McClelland // American Psychologist, Vol. 28 No. 1. – 1973. – pp. 1-40. <http://dx.doi.org/10.1037/h0034092>
7. Boyatzis R.E. The competent manager: A model for effective performance / R.E. Boyatzis // John Wiley & Sons, 1982.
8. Спенсер Л.М. Компетенция на работе: пер. с англ. А. Яковенко / Л.М. Спенсер, С.М. Спенсер. – М.: НИППО, 2005. – 384 с.
9. Ульрих Д. Эффективное управление персоналом: новая роль HR-менеджера в организации: Пер. с англ. / Д. Ульрих – М.: ООО "И.Д.Вильямс", 2007. – 304 с.
10. Campion M. A. et al. Doing competencies well: Best practices in competency modeling / M. A. Campion // Personnel Psychology. – 2011. – Т. 64. – №. 1. – С. 225-262. doi: 10.1111/j.1744-6570.2010.01207.x
11. Білорус Т.В. Практичні рекомендації щодо розробки та впровадження моделей компетенцій // Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної економіки: XXI Міжнародна наук.-практ. конф., 28-29 грудня 2012 р.: тези доп. – Львів: ЛЕФ, 2012. – С. 47-48.
12. Зленко А.М. Компетенції в системі оцінки персоналу / А.М. Зленко // Економічний вісник університету. – 2013. – №. 20 (1). – С. 99-102. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escv_2013_20\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escv_2013_20(1)_21)
13. Немашколо О.А. Навчання персоналу міжнародних компаній, засноване на компетенціях / О.А. Немашколо, К.В. Клецова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 1(190). – С. 121-126.

14. Столярська К.М. Методологічні підходи щодо стратегії управління персоналом підприємств зв'язку на засадах формування ключових компетенцій / К.М. Столярська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – №. 4. – С. 242-247. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_4_38
15. Бондаренко О.О. Значення компетентності персоналу в процесі впровадження системи менеджменту якості / О.О. Бондаренко // Економіка та держава. – 2009. – №. 4. – С. 70-72. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2009/20.pdf
16. Арапова О.М. Компетентнісний підхід як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / О.М. Арапова, В.П. Фідріф, В.А. Модирка // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 1 (6). – С. 207-211. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>
17. Arapova O.M. Creating a competency model for the assessment of experts on foreign trade and innovation [Електронний ресурс] / О.М.Арапова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015 – № 6 (22). – С. 17-23. – Режим доступу до журналу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>
18. Арапова О.М. Компетентнісний підхід в управлінні системою винагороди персоналу організації [Електронний ресурс] / О.М. Арапова // – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/e-journals/econrch/2011_1/11aomvpo.pdf.
19. Черваньов Д.М. Система інноваційного менеджменту: теорія і практика : підруч. / Д.М. Черваньов – К. : ВПЦХ "Київський університет", 2012.- 1391 с.
20. Приймак В.М. Модель професійних компетенцій сучасного менеджера / В. М. Приймак // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія "Економі-

ка". – 2012. – Вип. 136-137. – С. 49-52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2012_137_14

21. Бородієнко О.В. Порівняльний аналіз методик проектування моделі компетенцій в психолого-педагогічних дослідженнях / О.В. Бородієнко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – №. 1. – С. 34-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_8
22. Competency models – benefits and challenges: Insights from 2010 survey on practical application in Bulgaria [Електронний ресурс] / KPMG Advisory EOOD, 2010. – 36 p // Режим доступу: <http://www.kpmg.com>.
23. Уиддет С. Руководство по компетенциям / С. Уиддет, С. Холлифорд – М.: Hippo. – 2003. – 224 с.
24. Shippmann J. S. et al. The practice of competency modeling / J. S. Shippmann // Personnel psychology. – 2000. – Т. 53. – №. 3. – С. 703-740. Doi: 10.1111/j.1744-6570.2000.tb00220.x
25. McClelland D.C. Identifying competencies with behavioral-event interviews / D.C. McClelland // Psychological Science. – 1998. – Т. 9. – №. 5. – С. 331-339. doi: 10.1111/1467-9280.00065
26. Flanagan. J.C. The critical incident technique / J.C. Flanagan // Psychological Bulletin, 51 (4). 1954. – 327-358.

Надійшла до редколегії 21.05.16

Date of editorial approval 26.05.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

А. Черный, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ МОДЕЛИ КОМПЕТЕНЦИЙ

В статье исследованы проблемы моделирования корпоративных компетенций на больших отечественных предприятиях. Определено отличие между моделированием компетенций для развития управленческого персонала и формированием модели компетенций как, в первую очередь, инструмента корпоративной культуры. В соответствии с этапами моделирования компетенций указаны соответствующие организационные мероприятия для устранения эффекта неприятия модели компетенций сотрудниками предприятий. Результатом исследования является раскрытие уместности использования методов моделирования компетенций в зависимости от контекста.

Ключевые слова: компетенция, корпоративная модель компетенций, поведенческое интервью, развитие персонала.

A. Chorny, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PRACTICAL ASPECTS OF FORMATION CORPORATE COMPETENCY MODEL

The article analyzes problems of corporate competency modeling on large domestic enterprises. The relevance of the issue is caused by absence of methodological rigor and appropriate organizational support during formation corporate competency models of most Ukrainian companies. Based on the analysis of foreign and domestic scientists' works, consulting companies' reports and own empirical experience we suggested 10-step competency formation model. It's determined difference between competency modelling for development of management staff and formation competency model, primarily, as a tool of corporate culture. It's explained features and differences of using certain techniques of competency modeling and emphasized importance of analysis methods during formation corporate competence models. According to competency modeling steps we identified appropriate organizational arrangements to eliminate the effect of rejection competency model by enterprises' employees. The result of this study is to disclose appropriateness of using competency modeling techniques according to the context.

Key words: competency, corporate competency model, behavioral event interview, staff development.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. SHL Talent Measurement Survey. CEB SHL, 2014. – 18 p.
2. Boyatzis R.E. Competencies in the 21st century / R.E. Boyatzis // Journal of Management Development. – 2008. – Т. 27. – №. 1. – p. 5-12. <http://dx.doi.org/10.1108/02621710810840730>
3. Kollinz D. Postroennyye navechno: uspeh kompaniy, obladayuschih videniem. M.: Mann, Ivanov i Ferber, 2013.
4. Kantrovits T. Otchet o globalnyh tendentsiyah v otsenke personala za 2014 god
5. Peskin M. Otchet o lokalnyh tendentsiyah v otsenke personala za 2014 god. CEB. – 2014 – s. 43.
6. McClelland D.C. Testing for competence rather than intelligence/ D.C. McClelland // American Psychologist, Vol. 28 No. 1. – 1973. – pp. 1-40. <http://dx.doi.org/10.1037/h0034092>
7. Boyatzis R.E. The competent manager: A model for effective performance / R.E.Boyatzis // John Wiley & Sons, 1982.
8. Spenser L.M. Kompetentsiya na rabote: per. s angl. A. Yakovenko. M. : HIPPO, 2005. – 384 s
9. Ulrih D. Effektivnoe upravlenie personalom: novaya rol HR-menedzhera v organizatsii. Per. s angl. / D. Ulrih – M.: OOO "I.D.Vilyams", 2007.-304 s.
10. Campion M. A. et al. Doing competencies well: Best practices in competency modeling / M. A.Campion//Personnel Psychology. – 2011. – Т. 64. – №. 1. – С. 225-262.
11. Bilorus T.V. Teoretychni ta praktychni aspekty rozvytku suchasnoi ekonomiky: XXI Mizhnarodna nauk.-prakt. konf., 28-29 hrudnia 2012 r. : tezy dop. – Lviv: LEF, 2012. – pp. 47-48.
12. Zlenko A. M. Kompetentsii v systemi otsinky personalu . Ekonomichnyi visnyk universytetu. – 2013. – №. 20 (1). – S. 99-102. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evcu_2013_20\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evcu_2013_20(1)_21)
13. Nemashkalo O.A. Navchannia personalu mizhnarodnykh kompanii, zasnovane na kompetentsiakh / O.A. Nemashkalo, K.V. Kletsova // Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia. – 2013. – № 1(190). – S. 121-126
14. Stoliarska K. M. Metodolohichni pidkhody shchodo strategii upravlinnia personalom pidpriemstv zv'iazku na zasadakh formuvannia kliuchovykh kompetentsii. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2012. – №. 4. – S. 242-247. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_4_38
15. Bondarenko O. O. Znachennia kompetentnosti personalu v protsesi vprovadzhennia systemy menedzhmentu yakosti. Ekonomika ta derzhava. – 2009. – №. 4. – S. 70-72. http://www.economy.in.ua/pdf/4_2009/20.pdf
16. Arapova O.M. Kompetentnisnyi pidkhid yak chynnyk pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. – 2013. – № 1 (6). – S. 207-211. <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>
17. Arapova O.M. Creating a competency model for the assessment of experts on foreign trade and innovation. Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. – 2015 – № 6 (22). – S. 17-23. <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>
18. Arapova O.M. Kompetentnisnyi pidkhid v upravlinni systemoiu vynahody personalu orhanizatsii. archive.nbuv.gov.ua/e-journals/econrch/2011_1/11aomvpo.pdf.
19. Chervanov D.M. Sistema innovatsiinoho menedzhmentu: teoriia i praktyka : pidruch. / D.M. Chervanov – K. : VPTsKh "Kyivskiy univeritet", 2012.- 1391 p.
20. Pryimak V.M. Model profesiynykh kompetentsii suchasnoho menedzhera. Visnyk KNU im. T. Shevchenka. Seriya "Ekonomika". – 2012. – Vyp. 136-137. – S. 49-52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2012_137_14

21. Borodiienko O.V. Porivnialnyi analiz metodyk proektuvannia modeli kompetentsii v psykholoho-pedahohichnykh doslidzhenniakh. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni VO Sukhomlynskoho. Seriya: Pedahohichni nauky. – 2015. – №. 1. – S. 34-39. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_8
22. Competency models – benefits and challenges: Insights from 2010 survey on practical application in Bulgaria KPMG Advisory EOOD, 2010. – 36 p.
23. Uydet S. Rukovodstvo po kompetentsiyam – 2003. – 224 p.
24. Shippmann J. S. et al. The practice of competency modeling / J. S. Shippmann // Personnel psychology. – 2000. – T. 53. – №. 3. – С. 703-740. doi: 10.1111/j.1744-6570.2000.tb00220.x
25. McClelland D.C. Identifying competencies with behavioral-event interviews / D.C. McClelland // Psychological Science. – 1998. – T. 9. – №. 5. – С. 331-339. doi: 10.1111/1467-9280.00065
26. Flanagan J.C. The critical incident technique. / J.C. Flanagan // Psychological Bulletin, 51 (4). 1954. – 327-358.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2016; 7(184): 39-44

УДК 334.7

JEL Classification: G34

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/6>

З. Шершньова, канд. екон. наук, проф.
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ,
С. Хіменко, канд. екон. наук
Метінвест Холдинг, Кривий Ріг

УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ КОНФЛІКТАМИ ІНТЕРЕСІВ: ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено сутність та особливості корпоративного конфлікту інтересів. Запропоновано модель середовища функціонування корпорації як середовища інтересів. Узагальнено і деталізовано типовий склад стейкхолдерів та їхні цілі у корпорації. Розроблено специфічні принципи побудови в акціонерному товаристві системи корпоративного управління.

Ключові слова: корпорація; конфлікт інтересів; акціонери; корпоративні інтереси; управління конфліктами інтересів.

Вступ. Україна як незалежна держава вступила в етап складних політичних та соціально-економічних перетворень, кінцева мета яких – формування громадянського суспільства з високорозвинутими інститутами. Уже не викликає сумнівів той факт, що одним з елементів такого суспільства є корпорації з притаманними їм системами управління, культурою, елементами соціальної відповідальності, механізмами інтеграції та взаємодії з усіма суб'єктами сучасної економічної системи на всіх рівнях її розвитку. Водночас, попри наявні переваги корпоративної форми організації бізнесу, слід зазначити, що у її природі – як об'єднання капіталів значної кількості власників для реалізації спільної підприємницької діяльності – закладено розбіжність їхніх інтересів, що і виступає основним проблемогенеруючим фактором у забезпеченні ефективності функціонування сучасних корпорацій. У діяльності цих організацій є ряд суперечностей, зумовлених розбіжностями тактичних і стратегічних інтересів, і, відповідно, різним баченням розвитку потенціалу корпорацій, між основними стейкхолдерами. Подолання цього протистояння і – як основна мета – збалансування і гармонізація інтересів учасників корпоративних відносин можливі тільки через ефективну систему управління конфліктами інтересів, які стали характерною особливістю функціонування корпорацій не тільки в Україні, а й у всьому світі, й продовжують негативно впливати на ефективність їх діяльності. У презентації своєї книги "Теорія зацікавлених сторін сучасної корпорації" Р.Фріман зазначив, що "...завдання управління сучасними корпораціями схожі на рішення царя Соломона" [1, с. 144]. У цьому контексті надзвичайна актуальність дослідження проблеми управління конфліктами інтересів у корпораціях є беззаперечною.

Метою статті є розкриття існуючих і розробка нових теоретичних положень управління корпоративними конфліктами інтересів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування системи ефективного управління конфліктами інтересів у акціонерних товариствах, що сприятиме реалізації основних переваг корпоративної форми бізнесу. Основними завданнями статті є: дослідження сутності та місця конфліктів інтересів у процесі функціонування корпорацій; визначення

основ та особливостей взаємодії між учасниками корпоративного управління у сфері реалізації їх інтересів; дослідження основних факторів, які визначають типи корпоративних конфліктів; ідентифікація основних інтересів стейкхолдерів у корпорації та визначення можливості їх реалізації у країнах з трансформаційною економікою; розробка принципів побудови в акціонерному товаристві (АТ) системи управління корпоративними конфліктами інтересів.

Об'єктом дослідження є процеси корпоративного управління в акціонерних товариствах.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та методичні аспекти управління конфліктами інтересів у акціонерних товариствах.

Аналіз досліджень і публікацій. Концептуальні основи корпоративного управління досліджені у відомих працях таких класиків економічної науки та неонституціоналістів, як А.Берлі, Т.Веблен, Г.Демзетц, К.Ерроу, В.Зомбарт, Дж.Коммонс, Р.Коуз, Г.Мінз та ін. Дослідженню особливостей сучасних корпорацій та корпоративних відносин у економічно розвинутих країнах присвячені праці М.Бехта, Д.Блазі, Д.Котца, У.Хаттона, М.Хесселя та ін.

Процеси трансформації державних підприємств командно-адміністративної системи у сучасні корпорації, які функціонують у ринковому просторі, досліджені у наукових роботах К.Андерсона, Х.Вагнера, Д. Еллермана, Р.Еріксона, Д.Сакса, Д.Старка, Д.Стігліца та ін.

Слід відзначити і результати численних досліджень вітчизняних науковців у сфері процесів роздержавлення і приватизації державних підприємств та їх наступної трансформації у корпорації. Серед зазначених досліджень можна виділити наступні напрями:

- інституціональні основи та принципи функціонування корпорацій у пострадянському просторі (А. Воронкова, А.Гальчинський, Л.Довгань, В.Євтушевський, В. Задихайло, О.Кібенко, Г.Козаченко, О.Мендрул, Г. Назарова, С.Пішпек, А.Сірко, Г.Скудар, А.Черпак та ін.);
- проблеми застосування різних методів перетворення державних підприємств на корпорації та їх постприватизаційної реструктуризації (Ю. Архангельсь-

кий, В.Будкін, В.Євтушевський, І.Жадан, О.Мендрул, С.Мочерний, А.Сірко, Г.Скудар, О.Шеремет та ін.);

- концептуальні основи корпоративного конфлікту інтересів (В.Багацький, О.Вінник, А.Гафтанюк, О. Мендрул, А.Педько, Н.Шуляк та ін.).

Водночас, слід зазначити, що практика реалізації трансформаційних процесів випереджує наукове осмислення реформування. Спрошене уявлення про функціонування корпоративних систем виявилися однією з основних причин невідповідності визначених завдань реальним результатам роздержавлення, приватизації і наступного акціонування підприємств у країнах з перехідною економікою. Виявилося, що формальна зміна форми власності є достатньо простим процесом, але формування моделі корпоративного управління, яка базується на ефективних корпоративних відносинах є надзвичайно складним завданням.

Відповідно, попри значну кількість досліджень, ключові для забезпечення високої ефективності корпорацій проблеми формування ефективних механізмів узгодження та балансування інтересів різних учасників АТ, розкриті недостатньо повно і ґрунтовно і потребують подальших досліджень.

Методологія дослідження. Теоретичною і методичною основою наукової статті стали дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з питань менеджменту, корпоративного та стратегічного управління, конфліктології із застосуванням найбільш поширеної і підтримуваної більшістю дослідників термінології. У процесі дослідження використовувалися такі наукові методи: логічного узагальнення та абстрагування – для уточнення поняття "конфлікт інтересів", "корпорація", теоретичних узагальнень, формулювання висновків; системного аналізу – для виділення основних стейкхолдерів та їхніх інтересів у середовищі функціонування корпорацій як середовищі інтересів та визначення принципів побудови в АТ ефективної системи корпоративного управління; організаційного інжинірингу та моделювання – для побудови моделі середовища функціонування корпорації як середовища інтересів.

Для управління корпоративними конфліктами інтересів необхідно визначати причини, предмет, сторони, механізми розвитку, наслідки, можливості впливу та раціональні межі втручання. Зазначений підхід був використаний у 2005 – 2016 рр. у науково-дослідній роботі кафедри менеджменту ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" при підготовці кандидатської дисертації та дев'яти дипломних магістерських робіт за магістерською програмою "Менеджмент корпорацій (АТ)", виконаних на інформаційній базі комерційних банків, промислових і торговельних АТ. В якості джерел даних досліджень застосовувалась звітність організацій. У процесі досліджень застосовувались такі методи: інтерв'ювання – для одержання інформації щодо управління корпораціями; експертно-аналітичний метод – для ідентифікації проблем у сфері корпоративного управління; порівняння – для виявлення особливостей розвитку системи корпоративного управління підприємств; аналітично-розрахунковий – для формування рекомендацій щодо розвитку організаційно-методичного забезпечення управління конфліктами інтересів за результатами проведеного аналізу з урахуванням динаміки соціально-економічних процесів.

Основні результати. В акціонерних товариствах "взаємодія різних учасників корпоративних відносин базується на взаємодії їх інтересів" [2, с. 206]. У сучасній конфліктології існують різні підходи до визначення сутності конфлікту. Узагальнення цих підходів дозволи-

ло виділити наступні ознаки інтересу: властивий тільки людській природі; це прояв бажання людини стосовно всього необхідного і важливого для неї; він предметний; реалізація бажаного, як правило, пов'язана із стиканням інтересів різних людей [3, с. 39]. Отже, інтерес – це цілеспрямоване прагнення, потреба, яка обумовлена сукупністю соціально-економічних умов життя людини, вираження суспільного об'єктивного зв'язку між формами задоволення матеріальних і духовних потреб та умовами розвитку виробництва [4, с. 265].

"Взаємодія співпадаючих за своєю природою та змістом інтересів описується станом ... гармонії. Взаємодія не співпадаючих інтересів призводить до їх зіткнення, конфлікту, стану дисгармонії" [2, с. 206]. Функціонування корпорацій пов'язане з постійним виникненням і розв'язанням протиріч у боротьбі різних сил, як усередині, так і за межами організації. Це – риса, притаманна будь якій формі організації бізнесу, однак вона має бути врахована у прийнятті управлінських рішень щодо підвищення насамперед ефективності корпоративного управління.

Отже, конфлікт інтересів – це об'єктивно існує явище діяльності будь-якої корпорації як об'єднання інтересів різних зацікавлених у її діяльності груп учасників корпоративних відносин (стейкхолдерів). Автори статті у попередніх дослідженнях запропонували власне визначення конфлікту інтересів як неспівпадання інтересів різних зацікавлених у результатах діяльності АТ груп, яке має об'єктивно-суб'єктивну природу та специфічні наслідки прояву в умовах функціонування різних організаційних об'єднань корпоративного типу [5]. Але вагомим внеском у розвиток проблематики корпоративного управління є визначення, що не зважаючи на те, що конфлікти інтересів – це зіткнення між людьми, разом з тим, середовищем їх виникнення є середовище інтересів стейкхолдерів, тому і виникають ці суперечності у площині:

- технологій відносин між суб'єктами конфлікту (правила побудови взаємовідносин, визначення відповідальності, функцій та ін.), тобто фактично форм реалізації цілей;

- сприйняття суб'єктами конфлікту один одного (взаємні симпатії-антипатії, міжособистісна сумісність, різні ціннісні орієнтації та ін.);

- змісту спільної роботи (погляди на стратегію організації, цілі її діяльності, систему і стиль управління, маркетинг та ін.).

На необхідності розгляду середовища функціонування корпорації як середовища інтересів наголошують як західні, так і вітчизняні дослідники проблем корпоративного управління. Багато авторів говорять про середовище функціонування АТ фактично як про середовище інтересів різних стейкхолдерів, досліджують природу таких інтересів, але роблять це не системно, наголошуючи на критичній важливості лише окремих груп учасників корпоративних відносин. Стосовно перспектив формування моделі середовища функціонування АТ як середовища інтересів пропонуємо використовувати відомі ієрархічні трирівневі моделі В.Ділла, І.Томпсона та А.Стрікланда, модель "п'яти сил конкуренції" М.Портера, п'ятирівневу модель середовища Бостонської консалтингової групи, матриці "Єврокіп", методичні підходи до застосування яких у корпораціях уже розглядалися авторами [6, с. 383]. Вагомим науково значимим внеском у розвиток досліджуваної тематики є розроблена нами модель середовища корпорації як середовища інтересів (рис. 1).

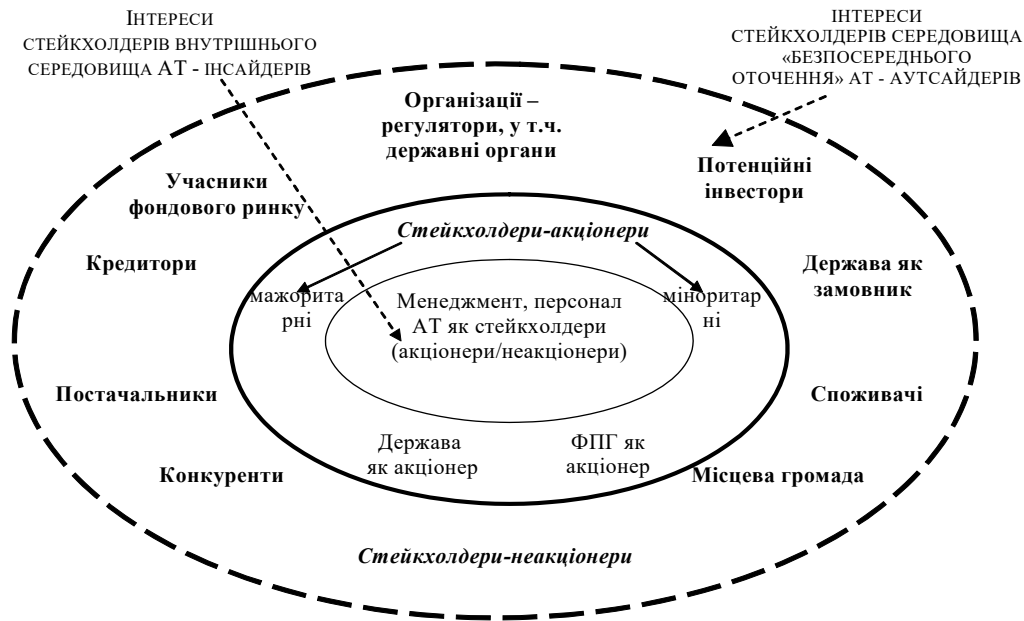

Рис. 1. Модель середовища функціонування корпорації як середовища інтересів

Джерело: розроблено авторами

Причому, для інтегрованих корпоративних структур (ІКС) (асоціацій, консорціумів, холдингів тощо), окрім двох прошарків зовнішнього середовища, на наш погляд, можна запропонувати два умовних прошарки внутрішнього середовища: внутрішнє середовище ІКС, яке для окремих організаційних формувань (наприклад, дочірніх підприємств у холдингу) відіграє роль "зовнішнього". Таке виокремлення додаткового прошарку внутрішнього середовища ІКС дає змогу зосередити увагу на пошуку методів впливу на окремі суботочення багаторівневого середовища функціонування корпорації з метою зменшення його невизначеності за рахунок свідомого налагодження суб'єктно – об'єктної взаємодії

сторін конфліктів інтересів стейкхолдерів, що відносяться до кожного з цих прошарків [7, с. 47].

Таким чином, корпорацію ми будемо розглядати як систему, що постійно взаємодіє із суб'єктами середовища інтересів, а саме стейкхолдерами [8, с. 81], до кола яких відноситься широке коло зацікавлених у діяльності компанії суб'єктів. Отже, корпорацію можна представити як комплекс взаємовідносин між учасниками корпоративних відносин, кожний з яких має власні цілі. У табл. 1 узагальнено й деталізовано цілі, які переслідують стейкхолдери, вступаючи у відносини з корпорацією, що дасть можливість читачу глибше зрозуміти передумови для формування відповідних корпоративних конфліктів.

Таблиця 1. Типовий склад та цілі учасників корпоративних відносин у корпорації

Стейкхолдери	Очікування стейкхолдерів щодо реалізації власних цілей у результаті функціонування АТ
Мажоритарні акціонери	Зростання ринкової вартості акцій; контроль над АТ; реалізація прав на участь в управлінні АТ; отримання правдивої інформації про АТ; участь у викупі додаткових випусків акцій; повернення капіталу при ліквідації АТ
Міноритарні акціонери	Зростання ринкової вартості акцій; отримання дивідендів; отримання своєчасної та правдивої інформації про АТ, справедливую ціну акцій з метою їх своєчасного продажу за прийнятну ціну; викуп АТ власних акцій за прийнятною ціною у разі незгоди із рішенням загальних зборів акціонерів;
Конкуренти	Дотримання галузевих і суспільних норм та правил чесної конкуренції, відсутність демпінгу; отримання інформації про підприємство
Менеджмент	Отримання високих компенсаційних виплат: гарантованої заробітної плати + премій та спеціальних виплат (опціонів та акцій АТ); збільшення адміністративних витрат; розширення владних повноважень; збільшення престижу та владного статусу посади; збільшення зони підконтрольних ресурсів; стабільність власного становища у компанії; при прийнятті рішень – зменшення ризиків, оскільки ризиковані рішення можуть похитнути їх становище у корпорації
Топ-менеджери-акціонери	Збільшення частки належних акцій; захист від недружного поглинання шляхом консолідації більшого пакету акцій у "дружніх інвесторів" та зменшення прозорості діяльності АТ; включення афілійованих осіб до наглядової ради для зменшення жорсткості корпоративного контролю; перерозподіл повноважень між органами управління на користь виконавчого органу; блокування додаткових емісій акцій для недопущення розмивання власного пакету
Кредитори	Отримувати передбачені договорами відсотки за кредитами; стабільність роботи АТ, що гарантує повернення кредитів та попит на нові позики; пріоритет у поверненні коштів при ліквідації АТ; приймати участь у роботі органів управління АТ, контролювати діяльність правління (у разі володіння акціями АТ); прозорість роботи АТ; дотримання стандартів при складанні фінансової звітності
Персонал	Збільшення розмірів оплати праці, стабільність роботи; психологічне задоволення від роботи; зростання витрат АТ на покращення умов праці, закупівлю новітнього обладнання; справедливе та об'єктивне ставлення керівників; участь у прийнятті рішень, розподілі додаткових пільг; збільшення асигнувань на збереження та розширення соціальної інфраструктури; зростання престижності роботи у АТ
Споживачі	Отримувати якісний продукт за низькою ціною максимально наближеною до собівартості її виробництва; дотримання термінів поставок продукції; випуск продукції у необхідних обсягах; відстрочка розрахунків; широкий асортимент продукції, що задовольняє споживачів; якісне та зручне післяпродажне обслуговування та можливість швидкої заміни неякісних товарів

Закієнення табл. 1

Стейкхолдери	Очікування стейкхолдерів щодо реалізації власних цілей у результаті функціонування АТ
Учасники фондового ринку	Розкриття повної та достовірної інформації про АТ; збільшення обсягів цінних паперів АТ у вільному обігу
Держава	Збереження робочих місць; своєчасна сплата податків та нарощування податкових платежів (унаслідок зростання обсягів виробництва); соціальна відповідальність АТ (екологічна безпека виробництва, благодійні внески, свідомі сплата податків та ін.); дотримання вимог чинного законодавства, правил чесної конкуренції; високі дивідендні платежі АТ з часткою ДКП
Місцева влада	Сплата податків до місцевих бюджетів; збереження зайнятості населення, створення прийнятних умов праці та дотримання екологічних норм; підтримання функціонування та/або утримання об'єктів соціального побуту; закупівля АТ продукції місцевого виробництва; підтримка органів місцевого самоуправління у реалізації місцевих цільових програм розвитку регіону

Джерело: розроблено авторами на основі [1, 2, 9]

На нашу думку, основною причиною виникнення конфлікту інтересів у корпорації є протилежність інтересів суб'єктів корпоративних правовідносин – конфлікт загального і приватного інтересу. Причому носієм загального інтересу є саме акціонерне товариство, а приватного – окремі його учасники. В якості прикладу можна розглянути IPO, яке для країн з розвиненим фондовим ринком вважається одним із найефективніших інструментів залучення капіталу. Водночас, в якості основного недоліку первинного розміщення акцій вважається зміна рівня корпоративних прав та контролю, що може призвести до корпоративних конфліктів через різносторонність поглядів акціонерів щодо управління діяльністю компанії [10, с. 19].

Для прийняття рішення щодо віднесення тих чи інших осіб до стейкхолдерів у конкретному АТ можливо використовувати модель Accountability Scorecard (ASC), яка була вперше описана Ф.Ніколсом у 2000 р. У моде-

лі ASC підприємство й заінтересовані сторони поєднуються між собою двома типами зв'язків: внесками та стимулами (рис. 2) [11]. Ф.Ніколс справедливо наголошує на тому, що заінтересовані особи залишаються такими, доки АТ забезпечує такі стимули, цінність яких перевищує, або, як мінімум, компенсує зроблені внески. Водночас, внески й стимули у більшості випадків мають двосторонній характер, отже заінтересовані сторони беруть на себе також й відповідальність [11]. Розроблена Ф.Ніколсом модель є базовою, і для кожного конкретного АТ може конкретизуватися. Зокрема, кількість учасників корпоративних відносин може уточнюватися як у сторону збільшення, так і зменшення. Також, на практиці мають обов'язково конкретизуватися форми здійснення внесків та отримання стимулів заінтересованими особами, без чого не можливо з'ясувати базові основи побудови їх відносин із АТ.

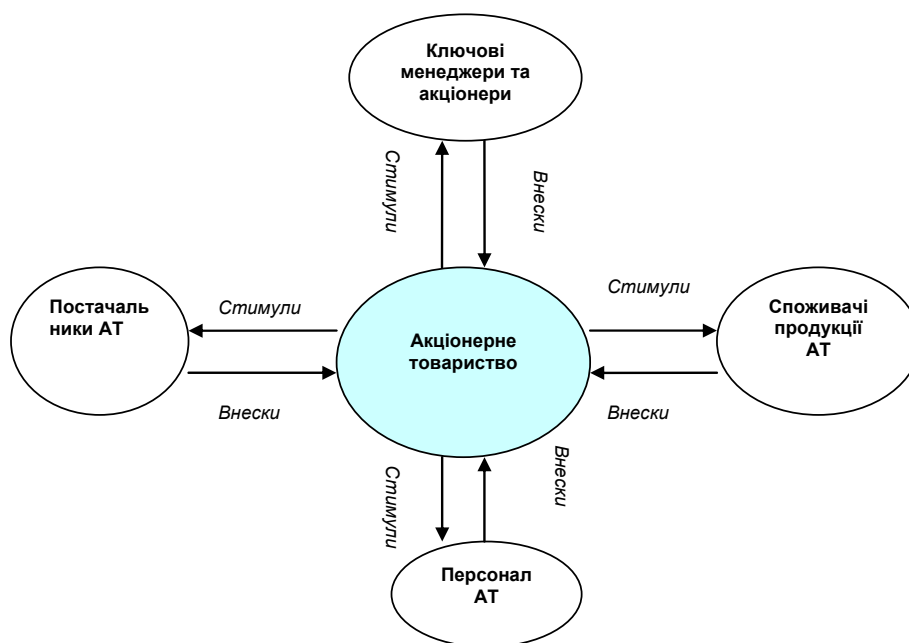

Рис. 2. Структура моделі Accountability Scorecard Ф.Ніколса

Джерело: [11]

Не менш актуальним питанням є дослідження основних факторів, які визначають типи корпоративних конфліктів, а саме:

- 1) правового середовища, культурно-політичних традицій країни функціонування компанії;
- 2) структури власності та системи контролю в корпорації.

На думку багатьох науковців, особливого значення при цьому набуває визначення сили впливу кожного окремого стейкхолдера на прийняття рішень у компанії.

У дослідженнях різних науковців розглядається надзвичайна важливість окремих стейкхолдерів чи їх груп для АТ. Однак ступінь впливу стейкхолдерів на процеси корпоративного управління в компанії залежить, в першу чергу, від тієї моделі корпоративного управління, яка переважає в країні. Так, наприклад, у США найбільший вплив на управління корпораціями здійснюють інституціональні інвестори (інвестиційні, пенсійні фонди, страхові компанії); у країнах Європи – комерційні банки; в Україні, де держава досі володіє значними па-

кетами акцій, фахівці наголошують на надзвичайній ролі держави розвитку АТ. Водночас, слід відзначити, що глобалізаційні процеси на світових фінансових ринках ведуть до наближення та інтеграції моделей корпоративного управління. Подібні тенденції все частіше виявляють дослідження з корпоративного управління [12].

Особливості господарювання у країнах з трансформаційною економікою зумовлюють різні можливості реалізації учасників власних прав на участь в управлінні АТ (табл. 2).

Таблиця 2. Можливості реалізації інтересів стейкхолдерів у країнах з трансформаційною економікою

Стейкхолдери	Перелік прав				
	Право на отримання інформації	Право на рівне ставлення	Право на захист власних інтересів	Право вільно розпоряджатися акціями	Право брати участь в управлінні
Держава (загальнодержавні, регіональні та місцеві органи влади)	Низький	Середній	Високий	Залежно від частки ДКП Залежить від політики уряду	Залежно від частки ДКП Залежить від статусу та рангу уповноваженого з управління ДКП та загальнодержавної політики щодо управління ДКП
Дрібні акціонери-інсайдери	Низький	Низький	Низький	Низький	Низький
Дрібні акціонери-аутсайдери	Низький	Низький	Низький	Низький	Низький
Великі інституційні інвестори (страхові, інвестиційні компанії, пенсійні та інші фонди, інші корпорації тощо)	Високий	Високий	Високий	Залежно від частки акцій Переважно високий	Залежно від частки акцій Переважно високий
Менеджмент компанії	Високий	-	Середній	Залежно від делегованих повноважень та місця в управлінській ієрархії	Високий

Джерело: [13, с. 194]

Узагальнення табл. 2 свідчать, що стейкхолдери-неакціонери у країнах з трансформаційною економікою мають низький ступінь реалізації належних їм прав. Ширше використовують інструменти відстоювання своїх прав мажоритарні акціонери, користуючись, у тому числі, можливостями лобювання власних інтересів в органах державної та судової влади. Таким чином, для забезпечення ефективної діяльності сучасної корпорації є необхідним усвідомлення всіма учасниками, що реалізація їхніх інтересів в першу чергу залежить від їхнього вміння узгоджувати власні цілі з цілями розвитку компанії таким чином, щоб забезпечити синергетичний ефект від спільної діяльності та врахування інтересів усіх зацікавлених у корпорації осіб.

Для управління конфліктами інтересів у корпораціях слід визначати: причини, предмет, сторони, механізми розвитку, наслідки, можливості впливу та раціональні межі втручання. Зазначений підхід був використаний у 2005–2016 рр. у науково-дослідній роботі кафедри менеджменту ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана" при підготовці кандидатської дисертації та 9 дипломних магістерських робіт за магістерською програмою "Менеджмент корпорацій (АТ)", виконаних на інформаційній базі комерційних банків, промислових та торговельних АТ. На основі проведених досліджень було виявлено, що серед основних причин конфліктів інтересів у цих організаціях переважну роль відігравали такі фактори: недосконалість чинного законодавства щодо оподаткування АТ; нерозвиненість фондового ринку; відсутність досвіду управління АТ та ІКС. Основними предметами конфліктів визначені: розподіл та використання доходів АТ, уявлення про цілі корпорації та способи їх досягнення; розподіл влади, ресурсів та винагороди; наявність інсайдерської ренти тощо. Серед сторін досліджуваних організацій визначено переважно конфлікт інтересів різних груп внутрішніх стейкхолдерів та конфлікт інтересів "власники АТ – держава", що підкреслює нерозуміння природи та можливої керованості конфліктами інтересів. Слід зазначити також, що у конкретних АТ не досліджуються конфлікти інтересів, не враховується вплив більшості стейкхолдерів, не визначаються меха-

нізми розвитку та наслідки різних конфліктів інтересів, хоча у науковій та періодичній літературі все більше місця займають дослідження корпоративних конфліктів, як наслідків конфлікту інтересів [14]. Розвиток інститутів корпоративного управління має здійснюватися в тому числі з урахуванням широкого спектру конфліктів інтересів, наявних в українських корпораціях [15, с. 161 – 204].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що управління корпоративними конфліктами інтересів полягає у здійсненні управлінського впливу на процеси суб'єктно-об'єктної взаємодії в АТ з метою балансування і гармонізації інтересів учасників корпоративних відносин. Науково і практично значимою для формування ефективної системи корпоративного управління, стійкої до негативного впливу конфліктів інтересів у корпорації, є рекомендація запровадження наступних принципів: 1) інформаційної, організаційної та методологічної співпраці між стейкхолдерами у процесі розробки внутрішніх корпоративних документів, стратегічних і тактичних планів діяльності АТ; 2) відкритості та повноти інформування громадського суспільства та потенційних інвесторів про основні результати та пріоритети у діяльності АТ, корпоративні цінності організації; 3) регламентації та стабілізації функцій органів управління корпорацією; 4) незалежності зовнішнього і внутрішнього контролю потенційних конфліктогенних сфер у діяльності корпорації; 5) формування та визнання учасниками корпоративних відносин сфер взаємного невтручання та власної відповідальності як перед корпорацією, так і перед суспільством в цілому.

Дискусія. Дане дослідження є логічним продовженням роботи авторів у площині розвитку теоретико-методичного інструментарію корпоративного та стратегічного управління. Відкритими залишаються питання формування комплексного механізму конструктивно-конфліктної взаємодії інтересів стейкхолдерів у процесі функціонування акціонерних товариств і теоретико-методичних засад формування ефективної системи управління конфліктами інтересів у вітчизняних корпораціях з урахуванням специфічних особливостей сучасних соціально-економічних процесів в Україні.

Список використаних джерел

1. R. Edward Freeman. Stakeholder Theory of the Modern Corporation / R. Edward Freeman // *Perspectives in Business Ethics* Sie. – 2001. – Volume 3. – P. 144.
2. Педько А.Б. Собственность, контроль и конфликт интересов в акционерных обществах: монография / А.Б. Педько. – Х.: ИД "ИНЖЕК", 2008. – 448 с.
3. Кузьмина А.В. Категория "интерес" в правовых воззрениях И.А. Ильина / А.В. Кузьмина // *История государства и права*. – 2011. – №9. – С. 38 – 42.
4. Энциклопедический словарь бизнесмена. Менеджмент, маркетинг, информатика / [под ред. М.И. Молдованова]. – К.: Техника, 1993. – 377 с.
5. Шершньова З.Є. Мехі втручання в конфлікти інтересів корпорацій / З.Є. Шершньова // *Вісник Черкаського університету, серія "Економічні науки"*. – Вип. 69. – 2005. – С. 137 – 142.
6. Шершньова З.Є. Методичні основи формування моделей середовища функціонування організації як "середовища інтересів" / З.Є. Шершньова // *Економічна організація та економічна освіта: взаємобумовленість стратегій розвитку*: 36. мат. Міжнар. наук.-практ. конф., присвячен. 100-річчю від дня народж. Бухала Сергія Максимовича, доктора економічних наук, професора. 7-8 лют. 2007 р./ Відп. за вип. А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 381-384.
7. Хіменко С.М. Управління конфліктами інтересів в процесі функціонування акціонерного товариства (на прикладі ГЗК Криворізького залізничного басейну) : дис... кандидата екон. наук: 08.00.04 / Хіменко Сергій Михайлович. – К., 2008. – 307 с.
8. Хіменко С.М. Корпоративний менеджмент та його роль у консолідації та спрямуванні різних груп інтересів на забезпечення розвитку акціонерних товариств / С.М. Хіменко // *Стратегія економічного розвитку України*: 36. наук. праць. – 2006. – Випуск 18. – С. 76-83.
9. Довгань Л.Є. Корпоративне управління: інституціональні аспекти: монографія / Л.Є. Довгань, І.П. Малик; за ред. Л.Є. Довгань. – К.: Політехніка, 2006. – 340 с.
10. Баюра Д. IPO як ефективний інститут та передумова корпоративної реструктуризації агропромислових підприємств / Д. Баюра, Д. Ситенко // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка*. – 2015. – Вип. 5 (170). – С. 17 – 23. DOI: dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/170-5/3
11. Nickols F. The Stakeholder Scorecard: A Stakeholder-based Approach to "Keeping Score" / F. Nickols // *Performance Management* [Електронний ресурс]. – 2002. – August 21. – Режим доступу: <http://home.att.net/~nickols/scorecard.htm>
12. Стивенсон Э. Последствия роста / Э. Стивенсон // *The McKinsey Quarterly* [Електронний ресурс]. – 2007. – №12. – Режим доступу: http://www.mckinsey.com/russianquarterly/articles/issue18/03_0108.aspx
13. Круш П.В. Формування та розвиток моделі корпоративного управління в трансформаційній економіці: [навч. посіб.] / П.В. Круш, О.П. Кавчиш, А.В. Гречко, Ю.С. Чихачова; під заг. ред. П.В. Круша. – К.: ЦУЛ, 2007. – 264 с.
14. Черпак А.Є. Ефективність корпоративного управління в цілових моделях власників корпоративного капіталу та інших стейкхолдерів / А.Є. Черпак, З.Є. Шершньова // *Бізнес Інформ*: Журнал ХНУ, Харків, 2015. – №6. – с. 215 – 222.
15. Інститути корпоративного управління в умовах інноваційної економіки: колективна монографія / З.Є. Шершньова, А.Є. Черпак, С.О. Силантьєв та ін.; за наук. ред. З.Є. Шершньової. – К.: КНЕУ, 2015. – 371 с.

Надійшла до редколегії 26.05.16

Date of editorial approval 03.06.16

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

З. Шершньова, канд. екон. наук, проф.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна,

С. Хіменко, канд. екон. наук

Метінвест Холдинг, Кривий Ріг, Україна

УПРАВЛЕНИЕ КОРПОРАТИВНЫМИ КОНФЛИКТАМИ ИНТЕРЕСОВ: ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье исследована суть и особенности корпоративного конфликта интересов. Предложена модель среды функционирования корпорации как среды интересов. Обобщен и детализирован типичный состав стейкхолдеров и их цели в корпорации. разработаны специфические принципы построения в акционерном обществе системы корпоративного управления.

Ключевые слова: корпорация; конфликт интересов; акционеры; корпоративные интересы; управление конфликтами интересов

Z. Shershnyova, PhD in Economics, Professor

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine,

S. Khimenko, PhD in Economics

Metinvest Holding, Kryvyi Rih, Ukraine

CONFLICTS OF INTEREST'S MANAGEMENT IN CORPORATION: GNOSEOLOGICAL ASPECT

The article is devoted to analysis the nature and peculiarities of stakeholder's conflicts of interests in corporations. It is mentioned that corporation is a system that continuously interacts with stakeholders which include a wide range of subjects interested in the company. The model of corporation functioning' environment as the environment of interests is developed. The corporation is considered to be a system that continuously interacts with subjects of interest' environment namely stakeholders which include a wide range of subjects interested in the company' activity. The objectives of stakeholders entering into a relationship with the corporation are revealed. The key groups of stakeholders in corporation are determined. The main cause of interests' conflict in the corporation is outlined as the opposite of the general and private interests. And the bearer of general interest is the corporation and of private are individual stakeholders. The model of Accountability Scorecard decision is proposed for making decision about classification of certain persons to corporation' stakeholders. The various feasibility of stakeholders interests in the countries with transition economies are determined. The specific principles of conflicts' interests' management are outlined.

Keywords: corporation; conflict of interests; stakeholders; stakeholders' interests; conflicts of interests' management.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. Freeman, R. Edward (2001), "Stakeholder Theory of the Modern Corporation", *Perspectives in Business Ethics* Sie, vol. 3, p. 144.
2. Ped'ko, A.B. (2008), *Sobstvennost', kontrol' i konflikt interesov v akcionernykh obshchestvakh* [Property, Control and Conflict of Interest in Joint Stock Companies], ID "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.
3. Kuz'mina, A.V. (2011), "The Category "Interest" in Legal Views of I.A. Ilin", *Istoriya gosudarstva i prava*, vol. 9, pp. 38 – 42.
4. *Jenciklopedicheskij slovar' biznesmena. Menedzhment, marketing, informatika* (1993), [Encyclopedic Dictionary of Business. Management, Marketing, Computer Science] / [pod red. M.I. Moldovanova], Tehnika, Kyiv, Ukraine.
5. Shersh'n'ova, Z.Ye. (2005), "The Limits of Intervention in Corporation Conflicts of Interest", *Visnyk Cherkas'koho universytetu*, vol. 69, pp. 137 – 142.
6. Shersh'n'ova, Z.Ye. (2007), "Methodological Guidelines for the Development of Models of Organization Environment' Functioning as a "Environment of Interests", *Zb.mat.Mizhnar. nauk.-prakt.konf., prysviachen.100-richchiu vid dnia narodzh. Bukhala Serhiia Maksymovycha, doktora ekonomichnykh nauk, profesora* [Conference Proceedings of the International Science and Practical Conference dedicated to the 100th anniversary of the birth of Sergei Maksimovich Bukhalo, Doctor of Economics, professor], *Ekonomichna orhanizatsiia ta ekonomichna osvita: vzaiemoobumovlenist' stratehij rozvytku* [The economic organization and economic education: the interdependence of development strategies], Kyiv, Ukraine, 7-8 February, pp.381-384.
7. Khymenko, S.M. (2006), "Conflicts of Interests' Management in the Process of the Corporation's Functioning (at the Example of Kryvyi Rih Enterprises of Iron-Ore Industry)", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and Management of the Enterprises (by the Kinds of Economic Activities), Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
8. Khymenko, S.M. (2006), "Corporate Governance and Its Role in Consolidating and Directing Various Interest Groups to Ensure the Development of Joint Stock Companies", *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: Zb. nauk. prats'*, vol. 18, pp. 76–83.
9. Dovhan', L.Ye. and Malyk, I.P. (2006), *Korporatyvne upravlinnia: instyutsional'ni aspekty: monohrafiia* [Corporate Governance: Institutional Aspects], Politehnika, Kyiv, Ukraine.
10. Baiura, D. and Sytenko, D. (2015), "IPO as an Effective Institution and a recondition of Corporate Restructuring for Agricultural Companies", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya Ekonomika*, vol. 5, pp. 17-23. DOI: dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/170-5/3
11. Nickols, F. (2002), "The Stakeholder Scorecard: A Stakeholder-based Approach to "Keeping Score", *Performance Management*, August 21, available at: <http://home.att.net/~nickols/scorecard.htm>
12. Stivenzon, J. (2007), "The Growth Implications", *The McKinsey Quarterly*, vol. 12, available at: http://www.mckinsey.com/russianquarterly/articles/issue18/03_0108.aspx
13. Krush, P.V., Kavchish, O.P., Hrechko, A.V. and Chykhach'ova, Yu.S. *Formuvannia ta rozvytok modeli korporatyvnoho upravlinnia v transformatsijnij ekonomitsi* [Formation and Development of Corporate Governance Model in Transitional Economy], TsUL, Kyiv, Ukraine.
14. Cherpak, A.Ye. and Shersh'n'ova, Z.Ye. (2015), "The Effectiveness of Corporate Governance in Developing Models of Corporate Capital Owners and Other Stakeholders", *Biznes Ynform: Zhurnal KhNEU*, vol. 6, pp. 215 – 222.
15. Shersh'n'ova, Z.Ye. Cherpak, A.Ye. Sylant'iev, S.O. ta in. *Instytuty korporatyvnoho upravlinnia v umovakh innovatsijnoi ekonomiky* [The Institutions of Corporate Governance in Terms of Innovative Economy], KNEU, Kyiv, Ukraine.

**EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH AND REFERENCES (IN LATIN):
TRANSLATION / TRANSLITERATION / TRANSCRIPTION**

S. Berezina, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/1>
p. 6-14

COMPULSORY INSURANCE OF CIVIL LIABILITY OF OWNERS OF VEHICLES: PROBLEMS AND SOLUTIONS

In this article the necessity of finding new ways to optimize motor insurance system to improve the quality and availability of insurance services was made. The necessity of the improvement of quality in services of compulsory insurance of vehicle owners' civil liability through the system of direct indemnity for losses is grounded in the article. The results of theoretical analysis and generalization of opportunities and practical measures as for putting into practice in Ukraine the direct indemnity for losses according to this type of insurance taking into account the experience of other countries are represented. The advantages of the innovative method for insurer and insured were highlighted. Principle of successful implementation of the model claims settlement was identified. Components of the program of development of Ukrainian market of motor insurance, which will promote the development of the national economy will have confidence and be competitive in the global insurance market were highlighted.

1. Bazylevych, V.D., 2014. Insurance services. Textbook. Kyiv: Logos, 544 p.
2. Gamankova, O.O., 2009. Insurance industry Ukraine : theory, methodology, practice. Monograph. Kyiv: KNEU, 283 p.
3. Osadets, S.S., 2007. Insurance services. Textbook. Kyiv : KNEU, 464 p.
4. Zaletov, O.M., 2012. Car insurance system in road safety. Monograph. Kyiv: International agency "BeeZone", 509 p.
5. Ivanyuk, I., 2009. Trends and challenges of the market of compulsory insurance of civil liability of vehicle owners. Financial services, 1–2, pp. 20–22.
6. Lblh, K.O., 2011. Direct compensation insurance of civil liability of owners of vehicles. Finance, accounting and auditing, 18, pp. 129–136.
7. Mezhebitskiy, M., 2010. Direct regulation : international experience and prospects for implementation in Ukraine. Financial services, 3–4, pp. 17–19.
8. Global status report on road safety 2015. World Health Organization. http://www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2015/en/
9. Statistics of accidents in Ukraine. Office of Road Safety. <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>
10. On compulsory insurance of civil liability of vehicle owners. Law of Ukraine on July 1, 2004 N 1961 –IV.
11. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.
12. The National Commission for Regulation of Markets of Financial Services. <http://nfp.gov.ua/>
13. What is the cost of CTP abroad? Infographics. <http://ria.ru/infografika/20131125/979473299.html>
14. Zhuravko, E.A., Danilovskih, T.E., 2014. CTP, its problems and solutions. International Journal of Applied and Basic Research, 3-8, pp.114-117.
15. Prikazyuk, N.V., 2015. New vectors of motor insurance in Ukraine. Bulletin of Taras Shevchenko national university of Kyiv. Economics, 3(168), pp.37-46. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/168-3/6>
16. James, M., 2010. The U.S. Experience with No-Fault Automobile Insurance. Monograph. Santa Monica: RAND Corporation, 190p.
17. Grishan, Y., 2012. Can stop dumping in CTP. Financial Services, 6(96), pp. 24–26.
18. Prikazyuk, N.V., Motashko, T.P., 2014. The role of the Internet in the implementation of insurance. Bulletin of Taras Shevchenko national university of Kyiv. Economics, 156, pp. 45 – 52. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2014/156-3/9>.
19. " On Insurance" Law of Ukraine of 07.03.1996 number 85/ 96- BP <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr>.
20. Motor Transport Insurance Bureau of Ukraine [site].http://www.mtsbu.ua/ru/about_us/general/
21. Evaluation of insurers. Motor Transport Insurance Bureau of Ukraine [site]. <http://www.mtsbu.ua/ru/statistics/>
22. European Insurance in Figures. Insurance Europe. Insurance Europe Statistics, 46. <http://expres.ua/auto/2016/02/22/174495-vidriznyayetsya-kilkist-avtomobiliv-dushu-naselennya-ukrayini-yes> January 2013.
23. Results of Insurance Companies in 2011. http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_2011.pdf
24. Results of Insurance Companies in 2012. http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_2012.pdf
25. Results of Insurance Companies in 2013. http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_2013.pdf
26. Results of Insurance Companies in 2014. http://nfp.gov.ua/files/sektor/sk_2014.pdf
27. Results of Insurance Companies in 2015. http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_2015.pdf
28. How different number of cars per capita in Ukraine and the EU. <http://expres.ua/auto/2016/02/22/174495-vidriznyayetsya-kilkist-avtomobiliv-dushu-naselennya-ukrayini-yes>
29. 7 direct settlement benefits for MTPL customers – new challenges for insurers. Forinsurer: claim settlement. <http://forinsurer.com/news/15/12/10/33297>
30. Direct claims settlement MTPL in Ukraine can be entered in January 2016. Forinsurer: Insurance. <http://forinsurer.com/news/14/11/14/31753>
31. Kamneva, A. V., 2011. Methodical approach for choosing the direction of civil liability insurance of vehicle owners. Biznesinform, 4, pp.119-122
32. The provisions of a single centralized database on compulsory insurance of civil liability of owners of vehicles 09.07.2010 N 566 . <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0691-10/print1389890191796144>
33. Why do bu Polis voluntarily insurance of civil liability. Forinsurer: OSAGO in Ukraine. <http://osago-insurance.com/review/205>

34. Direct compensation for CTP : rules and exceptions. Prostobank.ua: http://www.prostobank.ua/finansovyy_gid/strahovanie

35. The Antimonopoly Committee of Ukraine[site]. <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>

N. Kochkina, PhD in Economics, Associate Professor,
A. Stavytskyi, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/2>
p. 14-20

GENDER FACTORS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF A COUNTRY

The article discusses the impact of gender asymmetry on the socio-economic development of the country. Authors detected factors that determine with high level of the probability social development of the society. Econometric relationship between the level of GDP per capita in comparative prices and the socio-cultural and gender factors are developed and estimated. The analysis showed that the level of individualism, indulgence, economic participation, and political empowerment of women in the society have direct linear correlation with GDP per capita. Power distance has opposite inverse correlation with the level of GDP. Application of regression analysis gave the possibility to divide all countries into 9 clusters with similar features. Two-dimensional matrix included GDP per capita and coefficient of implementation of a country gender and socio-cultural potential. The recommendations for stimulating economic growth by smoothing gender gaps are proposed.

1. Ward J., Lee B., Baptist S., Jackson H. (2010) Evidence for Action. Gender Equality and Economic Growth. Chatham House. The Royal Institute of International Affairs.

2. The Global Gender Gap Report (2015) World Economic Forum // <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/>.

3. Human Development Report (2015) United Nation Development Program // http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.

4. Gender Equality Index 2015. Measuring gender equality in the European Union 2005-2012. Report (2015) European Institute for Gender Equality // <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215616enn.pdf>.

5. Women in Business and Management (2015) International Labour Organization // http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_334882.pdf.

6. Social Institutions % Gender Index. Ukraine (2014) OECD Development Center // <http://www.genderindex.org/sites/default/files/datasheets/UA.pdf>.

7. Geert Hofstede. Research // <https://geert-hofstede.com/research.html>.

8. Global Competitiveness Report 2015-2016 (2015) World Economic Forum // <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>.

O. Protsyshyn, PhD in Economics, Associate Professor,
P. Skotnyy, PhD in Economics, Associate Professor
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine
DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/3>
p. 20-27

PUBLICISTIC WRITING OF IVAN FRANKO: THE EVOLUTION OF HIS ECONOMIC VIEWS AND THEIR MEANING FOR THE MODERN TIMES (TO THE 160TH ANNIVERSARY OF THE UKRAINIAN PHILOSOPHER'S BIRTH)

The article analyzes the main directions of economic research in the early and late publicistic works of Ivan Franko and traces the evolution of the economic outlook of the Ukrainian researcher.

The authors elucidate economic views of the thinker on the socio-economic development of Galicia, the problems of poverty, migration, fiscal and monetary policies, economic statistics. In his early scientific activities, he promoted basic economic concepts, predominantly the main representatives of classical Economics and Marxism. Taking the latter as the basis he developed the Ukrainian scientific terminology of political economy and made efforts to promote it, contributing to the development of the Ukrainian economic thought. Ivan Franko gave a critical rethinking of Marxist theory, proving certain contradictions and fallibility in its coverage of complex socio-economic processes. Analyzing the problems of the human progress, the researcher criticized the Marxist idea of class struggle as the driving force of history and denied economic determinism and fatalism. The researcher deserves credit for his address to the civilized criteria of human progress, realization of the deep meaning of the philosophy of economic systems of society and recognition of the complex physical and spiritual needs of an individual as a driving force for economic and social progress.

The authors substantiate the role and importance of Franko's economically-oriented publicistic heritage for the formation of Ukrainian and world economic thought.

1. Franko I. (1984), Peredmova. Do zbirkyy "V najmakh u susidiv". Zibrannia tvoriv: U 50 t., vol. 39, p. 262.

2. Nechyaliuk M.F. (2007), Iskryta hran' talantu, Visnyk L'vivskoho universytetu, Seriya Zhurnalistyka, vyp. 31, pp.25 – 35.

3. Zlupko S.M. (2006), Ivan Franko – ekonomist, L'viv: MP "Slovo", 1992. – p.206.

4. Bazylevych V.D. (2006), Istoriya ekonomichnykh uchen': Pidruchnyk. Za red. V.D. Bazylevycha. Znannia, 2006. – chast 1 – p.582.

5. Zdroveha V. (2006), Ivan Franko i ukrains'ka publitsystyka. Zbirnyk prats' kafedry ukrains'koyi presy i Doslidnyts'koho tsentru istoriyi zakhidnoukrayins'koyi presy, vyp.7. – available at: journ.lnu.edu.ua/publications/zbirnyk07.

6. Synychych H.V., Yatsenko A.M. (2011), Kontseptsii ekonomichnoho rozvytku ukrayins'koho suspil'stva (za publitsystykoyu Ivana Franka), L'vivskiy natsional'nyi universytet imeni Ivana Franka. – available at: <http://gisap.eu/node/271>.

7. Kondratiuk K. (2012), Ivan Franko – publitsyst. Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist : zb. nauk. Prats, hol. redkolehii : M. Lytvyn, uporiad. : O. Sedliar, N. Kobryn; NAN Ukrainy, In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha. – Lviv,. – Vyp. 21, Scripta Manent. Yuvileinyi zb. na poshanu B. Yakymovycha, pp. 417 – 423.
8. Shafranska I.B. (2009), Evoliutsiia svitohliadu I. Franka ta yoho pohliady na rozvytok ukrainskoi ekonomichnoi dumky. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, № 2, pp. 89 – 95
9. Franko I. (1985), Dopovnennia do "Osnov suspilnoi ekonomii". Zibrannia tvoriv: U 50 t., K.: nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 30.
10. Franko I. (1985), Druha peredmovka do perekladu 24-ho rozdil pratsi K. Marksa "Kapital", t.1. Zibrannia tvoriv: U 50 t. – K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 32.
11. Franko I. (1985), Pro pratsiu. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp.72 – 78.
12. Franko I. (1985), Choho my vymahaemo? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp.36 – 40.
13. Franko I. (1985), Fabryka parafinu y tserezynu u Drohobychi. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp. 55 – 62.
14. Franko I. (1985), Zaribky i zhyttia lvivskoho zetsera. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p.7.
15. Franko I. (1985), Promyslovi robitnyky v Skhidni Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44., kn.1, p. 46.
16. Franko I. (1980), Krytychni pysma o halytskii intelihehntsi. Pysmo druhe. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 26, kn.1, pp. 84 – 93.
17. Franko I. (1985), Robitnyky i trudivnyky. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 24.
18. Franko I. (1985), Choho my khochemo? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp. 26 – 27.
19. Franko I. (1985), Zemelna vlasnist u Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 4, kn.1, pp. 546 – 573.
20. Franko I. (2005), Sotsializm ta sotsial-demokratyzm. Vybrani tvory u trokh tomakh, Uporiadnyk i redaktor O. Bahan. – Drohobych, Kolo, vol. 3, pp. 483 – 504.
21. Franko I. (2005), Do istorii sotsialistichnoho rukhu. Vybrani tvory u trokh tomakh, Uporiadnyk i redaktor O. Bahan. – Drohobych, Kolo, vol.3, p. 512.
22. Franko I. (2005), Shcho take postup? Vybrani tvory u trokh tomakh, Uporiadnyk i redaktor O. Bahan. – Drohobych, Kolo, vol.3, pp. 441 – 476.
23. Franko I. (1986), Shcho take sotsializm? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 45, p. 51.
24. Romaniuk M.D. (2008) Ekonomichni skladnyky pohliadiv Ivana Franka na sobornist Ukrainy. Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Rozdil I. Problemy ekonomichnykh teorii, 7, p.27.
25. Franko I. (1986), Poza mezhamy mozhlyvoho. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 45, p. 279.
26. Franko I. (1985), Narodna prohrama. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, pp. 521 – 522.
27. Szymonik W. (2004) Iwan Franko jako kreatywny ekonomista. Frankoznavchi studii. Vypusk tretii, Ye. Pshenychnyi (hol. red.) – Drohobych, Kolo, p.154.
28. Franko I. (1985), Sylta podatkov Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 139.
29. Franko I. (1985), Shcho koshtuiut nashi shkoly? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 145.
30. Franko I. (1985), Piat lit nashoi hospodarky kraiovi. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 222.
31. Franko I. (1985), Bank kraiovy. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 176.
32. Franko I. (1985), Katastrofa banku selianskoho. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 295.
33. Franko I. (1985), Yak by nam v bidi riaduvatsia. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 165.
34. Franko I. (1985), Shcho take hromada i chym by vona povynna buty? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 179.
35. Franko I. (1985), Z tsaryny fiskalizmu. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 46.
36. Franko I. (1985), Chy neobkhidna emihratsiia z Halychyni? Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, pp. 459 – 465.
37. Franko I. (1985), Z pryvodu emihratsii naselennia. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 352.
38. Franko I. (1985), Miseriia emihratsiina. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 449.
39. Franko I. (1985), Ekonomichna prohrama. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 44.
40. Franko I. (1985), Statystyka yako metoda i yako nauka. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, pp. 248 – 254.
41. Franko I. (1985), Halytski rusyny. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.1, p. 293.
42. Franko I. (1985), Rohata khudoba v Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 324.
43. Franko I. (1985), Torhivlia u Halychyni. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, p. 432.
44. Franko I. (1985), Potreby aharnoi statystyky. Zibrannia tvoriv: U 50 t. K.: Nauk. dumka, vol. 44, kn.2, pp. 618 – 620.
45. Oleinik A. (2015) Between the west and the east: Ukrainian economic thought as the crossroads. Visnyk Kyivs'koho natsional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika, vol. 9, no. 174, pp. 56-61, DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/174-9/9>

A. Stepanova, PhD in Economics, Assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/4>
p. 28-32

INVESTING IN THE GLOBAL ENERGY: KEY TRENDS

The questions of energy investments in the regions of the world, which allowed to carry out analysis of various types of energy production, focus on enerhoberezheni and renewable energy sources. Proved the importance of investing energy sector for the entire civilized world and defined the priorities of the process. Indicated that investment in the energy sector is based on public policy, to determine possible solutions to the energy dependence of Ukraine, taking into account the international experience. In the paper the key features of the international energy market and analyzes the nature of global energy architecture

specifics of the transformation of the international energy market. The tendencies of development of the international energy market by 2035 and directions of attracting investments in the development of world energy. Posted characteristics and prospects of actual problems of transformation of the international energy market. A statistical analysis of global investment in terms of energy and key regions of mining and transportation. This study allowed to identify areas systemourvoryuyuchi global energy investment. The study presents further discussion questions on the specifics of the domestic energy market.

The challenge faced energy to Ukraine. The main directions of the future development of the economy and construction of energy independence should be: restructuring of the energy sector pryvalyuyuchym development of high-tech industries (nuclear and hydro); significant energy efficiency for all energy conversion chain (extraction, transportation, processing and consumption); significant changes in investment policy and pricing policy, increasing the importance of encouraging efficient energy use.

In terms of significant difficulties with the assistance necessary for the development of energy investments should fully use the potential implementation of joint investment projects that meet the national interests of Ukraine.

1. BP: *prohnoz razvytyia enerhetyky do 2030 h.* [BP: energy development forecast up to 2030], [Online], available at: http://www.bp.com/content/dam/bp-country/ru_ru/folder/2030_Booklet_rus.pdf
2. Varnalii Z. S. (2009) *Ekonomichna bezpeka* [Economic Security], Kyiv, Ukraine, 647 p.
3. Kabinet Ministriv Ukrainy (2014), "Economic Strategy of Ukraine till 2030", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc> (Accessed 24 July 2013).
4. МЭА: *myrovye ynvestytsyy v enerhetyku* [IEA: global investment in energy], available at: <http://www.ngv.ru/upload/medialibrary/a62/a6256a36e2bc2fa90f0f345b94791c88.pdf> (Accessed 30 July 2014).
5. Stepanova A. (2015), *Dyversyfikatsiia enerhetychnoi zalezhnosti Ukrainy* [Diversification Energy Dependence Ukraine] *Visnyk KNU. Seriya ekonomika*, vol. 172/2015, pp. 69-74. <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/172-7/10>
6. World Energy Outlook 2015 [Online] // OECD/IEA, 2014, available at: <http://www.iea.org> (Accessed 10 November 2015)
7. Energy infrastructure. Priorities for 2020 and beyond – A blueprint for an integrated European energy network / European Commission. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2011. – 41 pp. (Accessed 15 January 2011)
8. Energy Vision 2013 Energy transitions: Past and Future [Online] / World Economic Forum. – Geneva, 2013. – 47 pp. – Rezhy'm dostupu: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_EnergyVision_Report_2013.pdf. (Accessed 1 January 2013)
9. Natural gas demand and supply. Long term outlook to 2030 [Online], available at: <http://www.eurogas.org/uploaded/Eurogas%20long%20term%20outlook%20to%202030%20-%20final.pdf>. (Accessed 20 September 2014)
10. Strategic transport infrastructure needs to 2030. Main findings / OECD Futures Project on Transcontinental Infrastructure Needs to 2030/50 / OECD. – Paris, 20 pp. [Online], available at: http://www.oecd.org/futures/infrastructureto2030/49094448.pdf_2050_signed.pdf. (Accessed March 2012)
11. The Global Energy Architecture Performance Index Report 2015 [Online] / The World Economic Forum – Geneva, December 2013. – 100 pp. – available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_NEA_Report_2015.pdf. (Accessed 13 April 2016)
12. World Energy Investment Outlook: Special Report [Online] / International Energy Agency. – Paris, 2014. – 185 pp. – available at: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/WEIO2014.Pdf> (Accessed 19 May 2014)

A. Chorny, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/5>

p. 32-39

PRACTICAL ASPECTS OF FORMATION CORPORATE COMPETENCY MODEL

The article analyzes problems of corporate competency modeling on large domestic enterprises. The relevance of the issue is caused by absence of methodological rigor and appropriate organizational support during formation corporate competency models of most Ukrainian companies. Based on the analysis of foreign and domestic scientists' works, consulting companies' reports and own empirical experience we suggested 10-step competency formation model. It's determined difference between competency modelling for development of management staff and formation competency model, primarily, as a tool of corporate culture. It's explained features and differences of using certain techniques of competency modeling and emphasized importance of analysis methods during formation corporate competence models. According to competency modeling steps we identified appropriate organizational arrangements to eliminate the effect of rejection competency model by enterprises' employees. The result of this study is to disclose appropriateness of using competency modeling techniques according to the context.

1. SHL Talent Measurement Survey. CEB SHL, 2014. – 18 p.
2. Boyatzis R.E. Competencies in the 21st century / R.E. Boyatzis // Journal of Management Development. – 2008. – T. 27. – №. 1. – p. 5-12. <http://dx.doi.org/10.1108/02621710810840730>
3. Kollinz D. Postroennyye navechno: uspeh kompaniy, obladayuschih videniem. M.: Mann, Ivanov i Ferber, 2013
4. Kantrovits T. Otchet o globalnyh tendentsiyah v otsenke personala za 2014 god
5. Peskin M. Otchet o lokalnyh tendentsiyah v otsenke personala za 2014 god. CEB. – 2014 – s. 43.
6. McClelland D.C. Testing for competence rather than intelligence/ D.C. McClelland // American Psychologist, Vol. 28 No. 1. – 1973. – pp. 1-40. <http://dx.doi.org/10.1037/h0034092>
7. Boyatzis R.E. The competent manager: A model for effective performance / R.E. Boyatzis // John Wiley & Sons, 1982.
8. Spenser L.M. Kompetentsiya na rabote: per. s angl. A. Yakovenko. M. : HIPPO, 2005. – 384 s
9. Ulrih D. Effektivnoe upravlenie personalom: novaya rol HR-menedzhera v organizatsii: Per. s angl. / D. Ulrih – M.: OOO "I.D.Vilyams", 2007. – 304 s.
10. Campion M. A. et al. Doing competencies well: Best practices in competency modeling / M. A. Campion // Personnel Psychology. – 2011. – T. 64. – №. 1. – C. 225-262.
11. Bilorus T.V. Teoretychni ta praktychni aspekty rozvytku suchasnoi ekonomiky: XXI Mizhnarodna nauk.-prakt. konf., 28-29 hrudnia 2012 r. : tezy dop. – Lviv: LEF, 2012. – pp. 47-48.

12. Zlenko A. M. Kompetentsii v systemi otsinky personalu . Ekonomichni visnyk universytetu. – 2013. – №. 20 (1). – S. 99-102. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2013_20\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2013_20(1)_21)
13. Nemashkalo O.A. Navchannia personalu mizhnarodnykh kompanii, zasnovane na kompetentsiakh / O.A. Nemashkalo, K.V. Kletsova // Visnyk Shkhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia. – 2013. – № 1(190). – S. 121-126.
14. Stoliarska K. M. Metodolohichni pidkhody shchodo stratehii upravlinnia personalom pidpriemstv zv'iazku na zasadakh formuvannia kluchovykh kompetentsii. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2012. – №. 4. – S. 242-247. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_4_38
15. Bondarenko O. O. Znachennia kompetentnosti personalu v protsesi vprovadzhennia systemy menedzhmentu yakosti. Ekonomika ta derzhava. – 2009. – №. 4. – S. 70-72. http://www.economy.in.ua/pdf/4_2009/20.pdf
16. Arapova O.M. Kompetentnisnyi pidkhid yak chynnyk pidvyschennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. – 2013. – № 1 (6). – S. 207-211. <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>
17. Arapova O.M. Creating a competency model for the assessment of experts on foreign trade and innovation. Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. – 2015 – № 6 (22). – S. 17-23. <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>
18. Arapova O.M. Kompetentnisnyi pidkhid v upravlinni systemoiu vynahrody personalu orhanizatsii. archive.nbuv.gov.ua/e-journals/econrch/2011_1/11aomvpo.pdf.
19. Chervanov D.M. Systema innovatsiinoho menedzhmentu: teoriia i praktyka : pidruch. / D.M. Chervanov – K. : VPTsKh "Kyivskiy univertet", 2012.- 1391 p.
20. Pryimak V.M. Model profesiinykh kompetentsii suchasnoho menedzhera. Visnyk KNU im. T. Shevchenka. Seriya "Ekonomika". – 2012. – Vyp. 136-137. – S. 49-52. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2012_137_14
21. Borodienko O.V. Porivnialnyi analiz metodyk proektuvannia modeli kompetentsii v psykholoho-pedahohichnykh doslidzhenniakh. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni VO Sukhomlynskoho. Seriya: Pedahohichni nauky. – 2015. – №. 1. – S. 34-39. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_8
22. Competency models – benefits and challenges: Insights from 2010 survey on practical application in Bulgaria KPMG Advisory EOOD, 2010. – 36 p.
23. Uyddet S. Rukovodstvo po kompetentsyam – 2003. – 224 p.
24. Shippmann J. S. et al. The practice of competency modeling / J. S. Shippmann//Personnel psychology. – 2000. – T. 53. – №. 3. – C. 703-740. doi: 10.1111/j.1744-6570.2000.tb00220.x
25. McClelland D.C. Identifying competencies with behavioral-event interviews / D.C. McClelland //Psychological Science. – 1998. – T. 9. – №. 5. – C. 331-339. doi: 10.1111/1467-9280.00065
26. Flanagan. J.C. The critical incident technique. / J.C. Flanagan// Psychological Bulletin, 51 (4). 1954. – 327-358.

Z. Shershnyova, PhD in Economics, Professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine,
S. Khimenko, PhD in Economics
Metinvest Holding, Kryvyi Rih, Ukraine
DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/184-7/6>
p. 39-44

CONFLICTS OF INTEREST'S MANAGEMENT IN CORPORATION: GNOSEOLOGICAL ASPECT

The article is devoted to analysis the nature and peculiarities of stakeholder's conflicts of interests in corporations. It is mentioned that corporation is a system that continuously interacts with stakeholders which include a wide range of subjects interested in the company. The model of corporation functioning' environment as the environment of interests is developed. The corporation is considered to be a system that continuously interacts with subjects of interest' environment namely stakeholders which include a wide range of subjects interested in the company' activity. The objectives of stakeholders entering into a relationship with the corporation are revealed. The key groups of stakeholders in corporation are determined. The main cause of interests' conflict in the corporation is outlined as the opposite of the general and private interests. And the bearer of general interest is the corporation and of private are individual stakeholders. The model of Accountability Scorecard decision is proposed for making decision about classification of certain persons to corporation' stakeholders. The various feasibility of stakeholders interests in the countries with transition economies are determined. The specific principles of conflicts' interests' management are outlined.

1. Freeman, R. Edward (2001), "Stakeholder Theory of the Modern Corporation", *Perspectives in Business Ethics* Sie, vol. 3, p. 144.
2. Ped'ko, A.B. (2008), *Sobstvennost', kontrol' i konflikt interesov v akcionernykh obshchestvakh* [Property, Control and Conflict of Interest in Joint Stock Companies], ID "INZHEK", Kharkiv, Ukraine.
3. Kuz'mina, A.V. (2011), "The Category "Interest" in Legal Views of .I.A. Ilin", *Istoriya gosudarstva i prava*, vol.9, pp. 38 – 42.
4. *Jenciklopedicheskij slovar' biznesmena. Menedzhment, marketing, informatika* (1993), [Encyclopedic Dictionary of Business. Management, Marketing, Computer Science] / *pod red. M.I. Moldovanova*, Tehnika, Kyiv, Ukraine.
5. Shersh'n'ova, Z.Ye. (2005), "The Limits of Intervention in Corporation Conflicts of Interest", *Visnyk Cherkas'koho universytetu*, vol. 69, pp. 137 – 142.
6. Shersh'n'ova, Z.Ye. (2007), "Methodological Guidelines for the Development of Models of Organization Environment Functioning as a "Environment of Interests"", *Zb.mat.Mizhnar. nauk.-prakt.konf., prysviachen.100-richchiu vid dnia narodzh. Bukhala Serhiia Maksymovycha, doktora ekonomichnykh nauk, profesora* [Conference Proceedings of the International Science and Practical Conference dedicated to the 100th anniversary of the birth of Sergei Maksimovich Bukhalo, Doctor of Economics, professor], *Ekonomichna orhanizatsiia ta ekonomichna osvita: vzaiemoobumovenist' stratehij rozvytku* [The economic organization and economic education: the interdependence of development strategies], Kyiv, Ukraine, 7-8 February, pp.381-384.

7. Khymenko, S.M. (2006), "Conflicts of Interests' Management in the Process of the Corporation's Functioning (at the Example of Kryvyj Rih Enterprises of Iron-Ore Industry)", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics and Management of the Enterprises (by the Kinds of Economic Activities), Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
8. Khymenko, S.M. (2006), "Corporate Governance and Its Role in Consolidating and Directing Various Interest Groups to Ensure the Development of Joint Stock Companies", *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: Zb. nauk. prats'*, vol. 18, pp. 76–83.
9. Dovhan', L.Ye. and Malyk, I.P. (2006), *Korporatyvne upravlinnia: instytutsional'ni aspekty: monohrafiia* [Corporate Governance: Institutional Aspects], Politekhnik, Kyiv, Ukraine.
10. Baiura, D. and Sytenko, D. (2015), "IPO as an Effective Institution and a recondition of Corporate Restructuring for Agricultural Companies", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia Ekonomika*, vol. 5, pp. 17-23.
11. Nickols, F. (2002), "The Stakeholder Scorecard: A Stakeholder-based Approach to "Keeping Score"", *Performance Management*, August 21, available at: <http://home.att.net/~nickols/scorecrd.htm>
12. Stivenson, Je. (2007), "The Growth Implications", *The McKinsey Quarterly*, vol.12, available at: http://www.mckinsey.com/russianquarterly/articles/issue18/03_0108.aspx
13. Krush, P.V. Kavchysh, O.P. Hrechko, A.V. and Chykhach'ova, Yu.S. *Formuvannia ta rozvytok modeli korporatyvnoho upravlinnia v transformatsijnij ekonomitsi* [Formation and Development of Corporate Governance Model in Tranzitional Economy], TsUL, Kyiv, Ukraine.
14. Cherpak, A.Ye. and Shershn'ova, Z.Ye. (2015), "The Effectiveness of Corporate Governance in Developing Models of Corporate Capital Owners and Other Stakeholders", *Biznes Ynform: Zhurnal KhNEU*, vol. 6, pp. 215 – 222.
15. Shershn'ova, Z.Ye. Cherpak, A.Ye. Sylant'iev, S.O. ta in. *Instytuty korporatyvnoho upravlinnia v umovakh innovatsijnoi ekonomiky* [The Institutions of Corporate Governance in Terms of Innovative Economy], KNEU, Kyiv, Ukraine.

INFORMATION ABOUT AUTHORS (META-DATA)

Березіна Світлана Борисівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри страхування та ризик-менеджменту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: 067-220-14-84, svieta_berezina@ukr.net

Березина Светлана Борисовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры страхования и риск-менеджмента, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Berezina Svitlana – PhD in Economics, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Кочкіна Наталія Юріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: (044)257-92-91, kochkina@univ.kiev.ua

Ставицький Андрій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: 067-755-56-47, (044)259-70-43, a.stavytskyi@gmail.com

Кочкина Наталья Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики и маркетинга, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Ставицкий Андрей Владимирович – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической кибернетики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Kochkina Natalia – PhD in Economics, Associate Professor, Department of International Economics and Marketing, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Stavytskyi Andriy – PhD in Economics, Associate professor, Department of Economic Cybernetics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Процишин Оксана Романівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки інституту фізики, математики, економіки та інноваційних технологій, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна

Контактна інформація: 3244-3-54-65 (служб), 097-924-83-94, oksana.romanivna@gmail.com

Скотний Павло Валерійович – кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки інституту фізики, математики, економіки та інноваційних технологій, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, Україна

Контактна інформація: тел. 3244-3-54-65 (служб), 050-317-48-83, skotnyy@ukr.net

Процишин Оксана Романовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры теоретической и прикладной экономики института физики, математики, экономики и инновационных технологий, Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, Украина

Скотный Павел Валерьевич – кандидат экономических наук, доцент кафедры теоретической и прикладной экономики института физики, математики, экономики и инновационных технологий, Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, Украина

Protsyshyn Oksana – PhD in Economics, Associate Professor, Department of Theoretical and Applied Economics, Institute of Physics, Mathematics, Economics and Innovative Technologies, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

Skotnyy Pavlo – PhD in Economics, Associate Professor, Department of Theoretical and Applied Economics, Institute of Physics, Mathematics, Economics and Innovative Technologies, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

Степанова Алла Адамівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: 067-264-13-27, ra_a@ukr.net

Степанова Алла Адамовна – кандидат экономических наук, ассистент кафедры менеджмента инновационной и инвестиционной деятельности, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Stepanova Alla – PhD in Economics, Assistant, Department of Innovation and Investment Activity Management, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Чорний Антон Валерійович – аспірант кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Контактна інформація: 095-113-85-98, chornyiav@gmail.com

Черный Антон Валерьевич – аспирант кафедры менеджмента инновационной и инвестиционной деятельности, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Chornyi Anton – PhD Student, Department of Management of innovative and investment activities, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Шершньова Зоя Євгенівна – кандидат економічних наук, професор кафедри менеджменту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна

Контактна інформація: (044)371-61-80 (роб), sobol@kneu.kiev.ua,

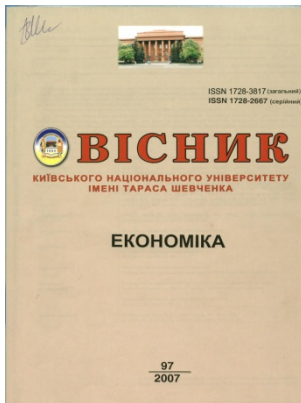
Шершнёва Зоя Евгеньевна – кандидат экономических наук, профессор кафедры менеджмента, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Киев, Украина

Shershnyova Zoya – PhD in Economics, Professor, Department of Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

Хименко Сергій Михайлович – кандидат економічних наук, директор по закупкам ГДД, Метінвест Холдинг, Кривий Ріг, Україна

Хименко Сергей Михайлович – кандидат экономических наук, директор по закупкам ГДД, Метинвест Холдинг

Khimenko Sergiy – PhD in Economics, Metinvest Holding, Kryvyi Rih, Ukraine

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – це рецензований, цитований у міжнародних наукометричних базах науковий журнал, що видається щомісяця і присвячений дослідженням в економічній сфері.

Журнал видається з **1958 року**

Атестовано

Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України № 241 від 09.03.16

Зареєстровано

Державною реєстраційною службою України. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 19866-9666ПР від 29.04.13

Засновник та видавець

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02 Адреса видавця 01601, Київ-601, б-р Т.Шевченка

Індексується в таких міжнародних наукометричних базах та депозитаріях:

РИНЦ (E-Library), Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, RepEc, Socionet, Index Copernicus (ICV 2014 = 67,43), CyberLeninka, OCLC WorldCat, CrossRef, J-Gate, Microsoft Academic Search, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Registry of Open Access Repositories (ROAR), The Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), IDEAS, EconPapers, CiteFactor (indexed), Maksymovych Scientific Library of Taras Shevchenko National University of Kyiv, National Library of Ukraine Vernadsky, Advanced Sciences Index, DOAJ, ProQuest, CiteEc, RedLink, Real-Time Impact Factor, Infobase (India), Researchbib (Japan), MIAR (Spain) (ICDS = 6,5), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Social Science Research Network, Scientific Indexing Services, Open Academic Journals Index, General Impact Factor (GIF) (pending), Journalindex, GIGA Information Centre, ESJl, International Services for Impact Factor and Indexing (ISIFI), Thomson Reuters ESCI (under evaluation), Cabell's (under evaluation), Scopus (under evaluation)

DOI префікс: 10.17721 (з 2013)

"Вісник Київський національний університет імені Тараса Шевченка. ЕКОНОМІКА" вітає рукописи, які відповідають загальним критеріям значимості в даній предметній області:

- Оригінальні статті з фундаментальних і прикладних досліджень
- Тематичні дослідження
- Критичні відгуки, огляди, думки, коментарі та есе

Проблематика:

- актуальні проблеми економічної теорії,
- державне управління,
- міжнародна економіка,
- економіка підприємства,
- менеджмент,
- теорія фінансів,
- банківської справи,
- страхування,
- статистики,
- бухгалтерський облік та аудиту,
- безпека,
- екологічна безпека,
- економіко-математичне моделювання
- інформаційні технології в економіці.

Запрошуємо науковців до співпраці!

Статті збираються щомісячно. Манускрипти приймаються 4-ма мовами:

українською, російською, англійською та німецькою.

Приймаємо манускрипти на емейл visnuk.econom@gmail.com
або **через форму на сайті:** <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua>

Наукове видання

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЕКОНОМІКА

Випуск 7(184)

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 6,3. Наклад 300. Зам. № 216-7839.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № E6.
Підписано до друку 30.06.16

Видавець і виготовлювач
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43
☎ (38044) 239 3222; (38044) 239 3172; тел./факс (38044) 239 3128
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
http: vpc.univ.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02